

PATHMALA

for

Std v.

by

P. M. Shah, B. A.

Publisher:—Keshavlal D. Talsania,
Bookseller, Limbdi.

Printed by **Bhaimia Alammia Saiyad**
at the *Dharma Vijaya Printing Press*,
Limbdi, and by **Vadilal Keshavlal**
at the *Kesariyaji Printing Press*,
Pankor Naka, Ahmedabad.

All Rights Reserved by the Author.
(Registered according to Act XXV of 1867)

Price Eighth Annas.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૦૭૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ યાજ્ઞનિહી-૫

વિષય મૃત્યુ : ૮૪૪:૪૪૪૪:૭

PATHMALA

for

Std. V

by

Panjidas Naranji Shah B. A.

(English Honours.)

First Assistant Master,

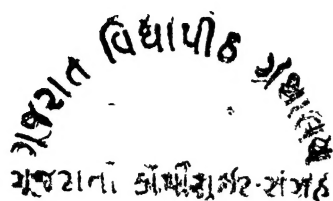
Sir Jaswantsinhji High School; Limbdi.

Author of 'Poetical Selections,' 'Paraphrase,' etc.

All Rights Reserved.

Price Re. 0—8—0

1922.

First Edition: July 1922.

Printed at
The Dharma Vijaya Printing Press, Limbdi.

Preface. ~

It seems almost superfluous to affix a preface to a book of this sort which has been written on an entirely novel plan suggested by a sufficiently long contact with students.

As there was a felt want of a book of this sort which would contain grammar and several other things besides exercises for translation, it is hoped a hearty welcome will be accorded to the present edition by those for whom it is intended.

All suggestions will be thankfully received.

1, July 1922. {
Limbdi }

P. N. S.

મુકરર વ્યક્તિ અથવા અમુક છે. વિશેષ નામને ભાવાર્થ સ્ફિટ કહેવાય છે કેમકે તેમાં કાંઈ પણ ગુણ નથી, પરંતુ બીજી વસ્તુઓ-માંથી ખાસ બતાવી આપવા સાક્ષર તે વપરાય છે; જેમકે Bombay is a populous city મુંબઈ વસ્તીવાળું શહેર છે. આ વાક્યમાં 'મુંબઈ' એ અમુક શહેર છે અને તે આવું છે એમ બતાવે છે. પણ જો વિશેષ નામમાં કોઈ પણ ગુણ અથવા ભાવાર્થ બતાવવામાં આવે તો વિશેષ નામ સામાન્ય નામ થઈ જાય છે જેમકે 'Ahmedabad is a Bombay of Gujarat,' અમદાવાદ ગુજરાતનું મુંબઈ છે, એટલે કે જેવું મુંબઈ શહેર હત્ય તથા વસ્તીવાળું છે તેવું ગુજરાતમાં અમદાવાદ છે. તેજ પ્રમાણે 'Burke was a Demosthenes of England', 'Dajiraj was a Rama of Wadhwan.'

૩. નામની બીજી જાત 'સામાન્ય નામ' Common Noun છે. સામાન્ય નામ ભાવાર્થસૂચક છે અને તે વસ્તુની જાત અથવા પ્રત્યેક વસ્તુ માટે વપરાય છે; તેમ હોદને ઘણી વસ્તુઓ માટે બહુ-વચન વપરાય છે. જેમકે 'a river' નદી, 'rivers' નદીઓ.

બહુવચન માટે અંગ્રેજીમાં એવો નિયમ છે કે નામને છેડે અંગ્રજન હોય તો 's' પ્રત્યય લગાડવો અને જો નામને છેડે 'o' કે 'y' હોય તો 'es' લગાડવો, અને તેવી રીતે 'es' લગાડવા પૂર્વે 'y' નો 'i' કરવો. પરંતુ નામને છેડે 'a', 'o', 'i', 'u' હોય તો ફક્ત 's' લગાડવો; તેમજ જો 'y' હોય પણ તેવા 'y' પૂર્વે કોઈ સ્વર હોય તો પણ 's' લગાડવો.

ન્યારે નામને છેલ્લે ‘ ss ’ ‘ sh ’ ‘ x ’ અથવા ‘ ch ’ હોય ત્યારે ‘ es ’ લાગે છે, પરંતુ ન્યારે ‘ ch ’ નો ઉચ્ચાર ‘ ક ’ હોય ત્યારે માત્ર ‘ s ’ લાગે છે. જેમકે ‘ mango ’ ફેરી, ‘ mangoes ’, ‘ fly ’ માંખી, ‘ flies ’, ‘ church ’ ખ્રિસ્તીનું દેવળ ‘ churches ’; પણ ‘ monarch ’ રાજા ‘ monarchs ’, ‘ key ’, ‘ keys ’.

૪. સામાન્ય નામના બહુવચનો ઘણી વખત અનિયમિત રીતે થાય છે તે સંબંધી તમે ઘણું શીખી ગયા છો. કેટલાક નામોના બહુવચન તે તે નામોનાં સ્વરમાં ફેરફાર કર્યાથી થાય છે જેમકે:— ‘ man ’ ‘ men ’, ‘ goose ’ ‘ geese ’, ‘ tooth ’ ‘ teeth ’, ‘ louse ’ જૂં lice. કેટલાક નામોનાં બહુવચન ‘ en ’ લગાડ્યાથી થાય છે જેમકે:— ‘ ox ’ ‘ oxen ’ ‘ child ’ ‘ children ’, ‘ brother ’ ‘ brothers ’ સગાં ભાઈ ‘ brethren ’ ભા-ધઓ, વિગેરે.

૫. નામના બહુવચન કરવા પૂર્વે જો છેલ્લે ‘ f ’ કે ‘ fi ’ હોય તો તેનો ‘ v ’ કરી નાંખી ‘ es ’ પ્રત્યય લગાડવામાં આવે છે.

આ સમજા સામાન્ય નામના બહુવચન માટે સામાન્ય નિયમો છે અને નિયમમાં અપવાદ (exception) હોય તેમ અહીં પણ છે. તેવા અપવાદો નીચે આપ્યા છે તે ખાસ ધ્યાનમાં રાખવા. કેટલાક નામ ફક્ત બહુવચન (plural) માંજ વપરાય છે, કેટલાક ફક્ત એકવચન (singular) માંજ, કેટલાકનું બહુવચન તેમના તેમ રહે છે, અને કેટલાકના એકવચનમાં બળ્લે અર્થ હોય છે અને કેટલાકના બહુવચન એ રીતે થાય છે પરંતુ અર્થમાં ફેર હોય છે.

૬. નીચેના નામને છેડે ‘o’ છે તેથી તેનું અહુવચન ‘es’ લગાડવાથી થવું જોઈએ, પણ તેમ ન થતાં ક્રિત ‘s’ લગાડવાથી થાય છે:—canto=સર્ગ; grotto=ગુફા; junto=ખટપટીકું મંડળ; portico=મંડપ; folio=ખેવડા વાળેલા કાગળની ચોપડી; quarto=ચોવડા વાળેલા કાગળની ચોપડી; octavo=એક કાગળના આઠ પાના કરીને વાળેલી ચોપડી; tyro=નવો શીખ; virtuoso=કળા હુન્નરમાં પ્રવીણ; proviso=શરત; studio=વાંચનાલય; વાંચવા માટેની ઓરડી; ફોટોગ્રાફરની રૂમ.

૭. નીચેના નામોમાં અહુવચન કરતી વખતે ‘f’ નો ‘v’ ન કરવો. Dwarf=ડીંગણો માણસ; hoof=ખરી; gulf=અખત; chief=નાયક; safe=નેજુરી; strife=કજ્જો, cliff=ટેકરી; grief=દુઃખ; proof=સાબીતી; roof=ઝાપડું; serf=ગુલામ; વિગેરે.

૮ નીચેના નામો અહુવચનમાં તેમના તેમ રહે છે:—deer, sheep, salmon માછલી, heathen નાસ્તિક, અનાય, series હાર, species જન. જો તે તે નામના પહેલા ‘a’ દગડ્યો હોય તો તે નામને એકવચન ગણવું અને જો આર્ટિકલ ન લગાડ્યો હોય તો અહુવચન ગણવું. પરંતુ એક આફ્રિકાનું ઘેટું, બીજું કાન્સનું, ત્રીજું હિંદુસ્થાનનું એમ મળી જ્યારે કહેવું હોય ત્યારે ઘણીવાર ‘these live sheeps of different countries’ એમ કહેવય છે; તેજ પ્રમાણે ‘waters of different rivers’ કહેવાય છે.

સૂચના—series, species, એ શબ્દો દેખીતા બહુવચન જેવા લાગે છે તેથી ઘણીવાર વિદ્યાર્થીઓ તે શબ્દની પૂર્વે આર્ટિકલ લગાડતા નથી. આ ઉપરથી સમજવું કે તે શબ્દો એકવચન તેમજ બહુવચનમાં પણ વપરાય છે, અને જ્યારે એકવચન હોય ત્યારે આર્ટિકલ લગાડવો અને ક્રિયાપદ પણ એકવચનમાં વાપરવું; જેમકે ‘Here is a series of pictures’. ગણિત શાસ્ત્ર ‘Mathematics’ માં તેજ પ્રમાણે છે, પરંતુ ફેર એટલો છે કે તે ફક્ત એકવચનમાંજ વપરાય છે અને તેની પૂર્વે આર્ટિકલ વપરાતો નથી:—ગણિત ઉપયોગી વિષય છે. ‘Mathematics is a useful subject’.

૯ નીચેના નામો ફક્ત એકવચનમાંજ વપરાય છે:—furniture; scenery; poetry; offspring; news; issue; dozen; hair; વિગેરે. તેના વાળ કાળા છે, his hair is black. જ્યારે ‘ત્રણ વાળ’ ‘ચાર વાળ’ એમ કહેવું હોય ત્યારે ‘hairs’ થાય છે, પણ ‘dozen’ ને ‘s’ લગાડવામાં આવતો નથી.

૧૦ નીચેના નામો ફક્ત બહુવચનમાંજ વપરાય છે:—annals=ઇતિહાસ; ashes=રાખ; bowels=આંતરડા; embers=અંધારા; fetters=ખેડી; nuptials=લગ્ન; scissors=કાતર; spectacles=ચશ્મા; thanks=આભાર; tidings=સમાચાર; riches=પૈસા; દોલત; pains=મહેનત; wages=મહેનતાણું; victuals=ખોરાક (સમુદ્રની મુસાફરી માટે); alms=દક્ષિણા.

૧૧ નીચેના નામોના બહુવચન બે રીતે થાય છે પણ તેવા બન્ને બહુવચનના શબ્દોના અર્થમાં ફેર છે:—

Singular.

Plural.

Beef } Beefs=બુદ્ધી બુદ્ધી જાતના બજાવનું માંસ.
 } Beeves=બજાવો.

Die } Dies=સીકા પાડવાની ડાપો.
 } Dice=પાસા.

Genius } Genii=ભૂત.
 } Geniuses=શુદ્ધિમાન પુરૂષો.

Index } Indexes=અનુક્રમણિકા.
 } Indices=ક્ષત ચિહ્નો.

Shot } Shot=તોપમાં નાંખાતા છરા.
 } Shots=તોપના અવાજો.

Staff } Staffs=સમૂહ, શિક્ષકનો સમૂહ વિગેરે.
 } Staves=લાકડીઓ.

૧૨. ઉપરના નામ એવા છે કે એકવચનમાં એના બન્ને અર્થ થાય છે, અને બહુવચનમાં એક એક અર્થ. ફેટલાક નામ એવા છે કે એકવચનમાં તેના બે અર્થ થાય છે પરંતુ ત્યારે તે શબ્દનું બહુવચન થાય છે ત્યારે તે એક અર્થમાંજ વપરાય છે.

Singular.

Plural.

Abuse=દુરુપયોગ; ગાળ દેવી તે

Abuses=દુરુપયોગ

Wood=લાકડું; જંગલ

Woods=જંગલ

People=લોકો; પ્રજા

Peoples=પ્રજાઓ

Light=અજવાળું; દીવો

Lights=દીવો

૧૩. ઉપરની કલમથી ઉલટું કેટલાક નામ એવા છે કે એક-વચનમાં તેમો એક અર્થ થાય છે, પરંતુ જ્યારે તે સમૂહનું બહુવચન થાય છે ત્યારે તેવા બહુવચનના બે અર્થ થાય છે.

Singular.

Plural.

Pain=દુઃખ

Pains=દુઃખ; તકલીફ

Colour=રંગ

Colours=રંગ, વાવટા

Custom=ચાલ

Customs=ચાલ; જકાત

Manner=દબ

Manners=દબ; રીતભાત

Number=સંખ્યા

Numbers=સંખ્યા; કવિતા

Part=ભાગ

Parts=ભાગ; શક્તિ

Quarter=પા

Quarters=ચોથીઆ; રહેવાનું.

Spectacle=દેખાવ

Spectacles=દેખાવ; ચશ્મા

૧૪. કેટલાક નામ એવા છે કે તેના એકવચન અને બહુવચનના અર્થમાં તફાવત ફેર હોય છે.

Iron=લોહું

Irons=ખેડી; શૃંગલા

Good=સાર; ફાયદો

Goods=માલ

Content=સંતોષ

Contents=હકીકત

Advice=સલાહ

Advices=સમાચાર

Force=તાકાત; જબરજસ્તી

Forces=લશ્કર

Exercises.

(૧) મુંબઈ હિંદુસ્થાનનું લંડન છે. (૨) ધણી તકલીફ વેડીને પથુ હું તમારું કામ જરૂર કરીશ. (૩) આ રીતે કેટલાક એન-આઇમાં પૈસાનો દુરુપયોગ કરે છે. (૪) તમારા જેવા આશા આપતા અને શુદ્ધિશાળી માણસો રઘુવંશના આગણીશે સર્ગ અલસ વાંચવા

જોઈએ, અને આઠમો, નવમો, અને બારમો સર્ગ તો તમારી જીહ્વાએ હોવા જોઈએ. (૫) પ્રેરપેરો અમ્પાસનો શેખીન હોઈ પોતાનો સમય તેના વાંચનગૃહમાં ગાળતો. (૬) દરિયાઈ મુસાફરી વખતે દરેક માણસ પોતાની સાથે વિશેષ ખાવાનું લે છે. (૭) ઓર્ડાન્ડો અને રોઝાલીન્ડા લગ્ન આર્ડનના અરણ્યમાં ઉજવવામાં આવ્યા હતા. (૮) અપયાથી બચવા માટે આંતરડા સાફ રાખજો. (૯) કાલિદાસ અને ભવમૂર્તિ બુદ્ધિશાળી પુરૂષો હતા; કવિતા અને વિચાર સંકલ્પનામાં કે ઇ અંગ્રેજ કવિ તેમનાથી ચડે નહિ. (૧૦) જે માણસ પોતાના દેશ, સત્ય અને સ્વાતંત્ર્ય માટે મરવું કબુલ કરે છે તે દેશભક્ત કહેવાય છે. એવા દેશભક્તનું નામ આખી દુનીયાનાં ઇતિહાસમાં લખાય છે. (૧૧) હિંદુસ્થાનના કેટલાક જુના અને નવા ચાલ સરખાવતાં આપણને ઘણું શીખવાનું મળે છે. સદ્ગુણ જુના રિવાજો સારા કે ખરાબ છે એનો એકપક્ષી ન્યાય કેવળ મૂર્ખાઈ છે. (૧૨) માખાપ તથા ગુરૂની હંમેશા સેવા કરવી જોઈએ, સેવા કરતાં કષ્ટ વેડવું પડે તો પણ દીલગીર થવું નહિ. (૧૩) સંતોષી માણસ સર્વદા સુખી છે કારણ કે સંતોષ એક પારસમણિ છે. (૧૪) પોરટ માસ્તરને મદત રહેવાનું મળે છે ? (૧૫) ગિરનાર પર્વતની આસપાસનો કુદરતનો દેખાવ ખરેખર રમણીય છે.

—શબ્દો—

બહુ તકલીફ વેઠવી=To undergo great pains. ચેન ખાજ=luxury. આશા આપતો અને બુદ્ધિશાળી માણસ=A man of parts and promises. આઠમો=eighth. નવમો ninth. બારમો twelfth. જીહ્વાએ=at the tip of one's tongue.

હરિયાષ મુસાફરી voyage. આર્ડનનું અરણ્ય—the forest of Arden. ઉજવવું to celebrate. અપચાથી બચવું—to save one's self from indigestion. વિચાર સંકલના—a train or series of thoughts. ચડવું, વિશેષ હોવું to excel, to surpass. મરવું કબુલ કરવું—to be prepared for death. દેશભક્ત—a patriot. એકપક્ષી one-sided, ન્યાય judgment. કેવળ મૂર્ખાઈ—a sheer folly. સંતોષ—contentment, સંતોષી contented, પારસમંજી a philosopher's stone. મફત રહેવાનું મળવું to get free quarters.

Lesson II.

Nouns (continued).

૧૫. કેટલાક સામાન્ય નામો compound nouns હોય ત્યારે તેવા નામનું બહુવચન મુખ્ય નામનું બહુવચન કરવાથી થાય છે; જેમકે—Governor-general આમાં મુખ્ય પહેલો શબ્દ છે તેથી બહુવચનમાં governors-general; તેવી રીતે sons-in-law જમાઇઓ, step-sons ઓરમાન દીકરા; maid-servants ચાકરડીઓ; fellow-students સહાધ્યાયીઓ; lookers-on પ્રેક્ષકો, જોનારા.

૧૬. અંગ્રજી ભાષામાં કેટલાક શબ્દો બીજી ભાષામાંથી આવેલ છે અને તેથી તે તે ભાષાઓની અમરને લઇને કેટલાક નામના બહુવચન બીજી ભાષા (જેમકે લેટીન વિગેરે) પ્રમાણે થાય છે; તેમાંના કેટલાક નીચે આપ્યા છે જે ખાસ ધ્યાનમાં લેવા.

Singular	Plural
Datum ઉપન્યાસ	Data
Erratum ભુલ	Errata
Formula સૂત્ર	Formulae
Gymnasium અખાડો	Gymnasia
Madame સેક્રેટરી	Mesdames
Medium મધ્યસ્થ	Media
Phenomenon દેખાવ	Phenomena
Radius વ્યાસાર્ધ	Radii
Genus પ્રકાર	Genera
Cherub રૂપાળું છોકરું	Cherubim
Beau ફાંકડેરાવ	Beaux
Seraph દેવતા	Seraphim

૧૭. જો નામને છેલ્લે 'is' હોય તો તેનું અહુવચન 'is' નો 'es' ક્યારેથી થાય છે. Analysis, synthesis, Axis, Basis નું Analyses વિગેરે.

૧૮. સંખ્યાવાચક શબ્દના પછી જ્યારે નામ વપરાય છે ત્યારે તે નામના અહુવચનની નિશાની કોઇ કોઇ વાર કાઢી નાંખવામાં આવે છે ત્યારે તેનો અર્થ જોઇ નીશાની કાઢી નાંખવી. જેમકે 'sevensnight' = સાત રાત્રિ = અઠવાડિયું; પરંતુ 'six night' ન થાય, ત્યાં 's' પ્રત્યય લગાડવો જ જોઇએ. ઉપરનો શબ્દ એક શબ્દ છે એમ જણવો અને તે પ્રમાણે તે વાપરવો. એટલે કે 'a sevensnight', 'a twelvemonth', 'a fortnight', 'two twelvemonths', 'five sevensnights', વિગેરે.

૧૯. સામાન્ય નામ નરજાતિ હોય અને તેવા નામને નારી-જાતિ બનાવવું હોય ત્યારે શું કરવું તે સંબંધી ખાસ જાણવા જેટલું એ છે કે નારીજાતિ અંગ્રેજીમાં ત્રણ રીતે બને છે:—(૧) જુદા શબ્દથી; (૨) આગળ નારીજાતિદર્શક શબ્દ લગાડવાથી (prefix) (૩) પાછળ તેવા શબ્દ લગાડવાથી (suffix).

Masculine

Feminine

Bachelor કુંવારો		Maid કુમારિકા	
Boy	Girl	Nephew	Niece
Bridegroomવર	Bride કન્યા	Sir	Madam
Brother	Sister	Tailor	Seamstress
Dog	Bitch	Wizard	Witch ડાકણ
Earl	Countess	Widower વિધુર	Widow
Monk	Nun	Washerman	Laundress
Lord	Lady	Viceroy	Vicereine
King	Queen	Horse	Mare
Husband	Wife	Sloven	Slattern

૧૯. અ. Goat બકરો she-goat બકરી; milkman, milk-woman; Pea-cock, pea-hen; school-master, school-mistress.

૨૦. બ. કેટલાક નામની નારીજાતિ ‘ess’ લગાડવાથી થાય છે, અને ‘ess’ લગાડવા પૂર્વે કેટલાક શબ્દોના ઉપાન્ય સ્વરો ઉડી જાય છે. કેટલાક નામની નારીજાતિ ‘ix’ ‘ine’ ‘inss’ ‘a’, વિગેરે લગાડવાથી પણ આવે છે.

Mas.	Fem.	Mas.	Fem.
Giant	Giantess	Shepherd	Shepherdess
Author	Authoress	Poet	Poetess
Actor	Actress	Editor	Editress
Negro	Negrèss	Marquis	Marchioness
Duke	Duchess	Sorcerer	Sorceress
Emperor	Empress	Governor	Governess
Administrator	Administratrix	Director	Directress } Directrix }
Hero	Heroine	Czar	Czarina
Sultan	Sultana	Inspector	Inspectress

૨૦. કલમ ૯, ૧૦. માં જણાવ્યા પ્રમાણે ફેટલાક નામ ફક્ત એકવચન તથા બહુવચનમાં વપરાય છે તે પ્રમાણે ફેટલાક નામ એવા છે જે દેખીતા બહુવચન લાગે પણ એકવચન તથા બહુવચનમાં તેમના તેમ વપરાય છે:—gallow's ફાંસી, odds તફાવત, means સાધન, Innings ક્રિકેટ મેચમાં પાર્ટીના ટર્ન.

૨૧. નામની ત્રીજી જાત Abstract Nouns ભાવવાચક નામ કહેવાય છે તેવા નામમાં અમુક જાતનો ભાવ અથવા ગુણ હોય છે, જેમકે virtue, pity, grammar, milk, kindness, વિગેરે.

૨૨. નામની ચોથી જાત Collective Nouns સમૂહવાચક અથવા જથ્થાવાચક નામ કહેવાય છે જેમકે 'army', 'fleet' વિગેરે. 'an army of soldiers' સિપાઇઓનું લશ્કર, 'a fleet of ships' વહાણોનો કાફલો, આવા શબ્દો સમૂહ અથવા

જથ્થો દર્શાવે છે, ' a gang of robbers, ' ' a bunch of keys ' etc.

૨૩. નામની પાંચમી જાત Material Nouns પદાર્થનાયક નામ કહેવાય છે, જેમકે ' gold ', ' silver, ' ' tin, ' etc.

૨૪. જ્યારે કોઈ પણ જાતના નામ બહુવચનમાં વપરાય ત્યારે તે નામ સામાન્ય નામ થાય છે, જેમકે ' There were many Shakespeares in India, ' ' virtues, ' two armies, ' ' coppers ' (copper coins), ' libraries ', etc.

Exercises.

૧ જ્યારે વરમાદ વરસો રહ્યો હોય છે અથવા જ્યારે આકાશમાં મેઘધનુષ દેખાય છે તે વખતે કુદરતના દેખાવો અવસ્ય નિહાળાજો.
૨. સૂર્યાસ્ત સમયે ક્ષિતિજમાં જે સોનેરી રંગ દેખાય છે તે તમે કદી જોયો છો ? ૩. જોન એ.કે આર્ક એક શરીર અને રવરેશનકા ફ્રેન્ચ સ્ત્રી હતી; તે દૈવી ઉત્સાહની સાક્ષાત્ મૂર્તિ હતી; ઇ. સ. ૧૪૩૧માં અંગ્રેજોએ તે ગિયારી ૨૦ વર્ષની બાળાને જાદુગર ગણી જીવતી બાળા મૂકી. ૪. કન્યાની સેળ સત્તરની ઉંમર ને વરની આર્વાસ તેવીસની ઉંમર-તેવા લગ્નને હું પસંદ કરું છું. ૫. જેની પાસે દ્રવ્ય છે પણ દેશના સારા માટે પ્રયત્ન કરતો નથી, લગ્નરો બાઇ બહેનોને મદદ કરતો નથી, તે દ્રવ્યવાન નથી પણ દ્રવ્યહીન છે. સાધનરૂપ દ્રવ્ય તેની પાસે છેજ નહીં. માટે તે ગરીબથી પણ વધારે ગરીબ છે, તે કદરી છે, દયાને પાત્ર છે. ૬ સાંછકોનેક્સ એક ડાકણ હતી; તેણીએ ઘણા દેવતાઓને ઝાડના થડમાં પૂરી દીધા હતા. ૭. આધુનિક અભ્યાસક્રમ અને શિક્ષણપદ્ધતિમાં કાંઈક

ફેરફારની જરૂર છે. ૮. પ્રાચીન સંમયમાં હિંદુસ્થાનની સ્થિતિનું તમને કાંઈ જ્ઞાન છે ? ૯. કસરતશાળામાં શારીરિક વ્યાયામ પર વિદ્યાર્થીઓ ધ્યાન આપે છે કે કેમ તે દરેક શિક્ષકે ખાસ જોવું જોઈએ. ૧૦ પ્રાણી-હિંસા કરવી, ચોરી કરવી, જીકું ખોલવું, વચન-ભંગ કરવો, વિશ્વાસઘાત કરવો વિગેરે મહાપાપ છે. ૧૧. જ્યારે આર્થાન્ડો દંડયુધ્ધ ઘાટે તૈયાર થયો ત્યારે પ્રેક્ષકો એમ માનતા કે એ ખચીત હારી જશે. ૧૨. તમારા સહાધ્યાયીઓને મદદ કરવી એ તમારી ખાસ ફરજ છે. ૧૩. વિધવા થયા પછી જરૂરુંડ તેણીના પતિના ભાઈ અને ખૂતીને પરણી તેથી તેણીનો દીકરો હેમ્લેટ એમ ધારતો કે કદાચ તેના બાપનું ખૂન કરનાર તેની મા હશે. ૧૪ આદ-લ્યાબાઈ એક કુશળ રાજ્યકર્તા હતી. ૧૫. કામપણુ યુવકનું મૃત્યુ થવાથી તેના સગાં રનેહીઓ દિલ્લગીર થાય એ સ્વાભાવિક છે, કારણ કે યુવકનું મૃત્યુ એટલે આદર્શનું મૃત્યુ, આદર્શનું મૃત્યુ એટલે આશાનું મૃત્યુ. ૧૬. ગુણુ પ્રયત્નમાં છે, ફતેહમાં નથી. ૧૭. આપણા લોકમાં દેશ હિંત ઉત્સાહ કેળવવા કોશીશ કરો. એ ગુણુ કેળવ્યાથી રૂડાં કાર્ય કરવાં કઠણ નહિ પડે. ૧૮. વનરાજ ખોવાઈ ગયો છે એવા સમાચાર સાંભળી સુરપાળ તુરત તેની બેન પાસે આવ્યો અને તે તેની બેન રૂપસુંદરીને હીંમત આપવા તથા આશ્વાસન દેવા લાગ્યો. ૧૯. ઓગણીસમી સદીમાં ઇંગ્લાંડમાં ગેરકલ્પ નામની એક લેખક હતી; તેણીએ ‘મૂરલેન્ડ ક્રાટેજ’ નામની નવલકથા લખી છે જેમાં ‘મેગી’નું પાત્ર સાડું છે, અને તે ‘મેગી’ છેવટે તેણીના પ્રેમપાત્ર ‘ફ્રેન્ક’ને પરણે છે. ૨૦ ખીજી અંગ્રેજ સ્ત્રી-લેખિકા ઘણી થઈ ગઈ છે, જેમાં મેરી કૌરેલી, ઇલોઅટ, જેઈન આર્સ્ટન વિગેરે મુખ્ય છે.

—શબ્દો—

મેઘધનુષ—a rainbow. અવશ્ય નિહાળજો—do observe.
 ક્ષિતિજ—horizon. સોનેરી રંગ—a golden hue. જોત આર્ક
 આર્ક Joan of Arc. શ્રી અને સ્વદેશભક્ત—brave and
 patriotic (adj). દૈવી ઉત્સાહની સાક્ષાત્ મૂર્તિ=divine enth-
 usiasm incarnate. જીવતું બાળી મુકવું—to burn one
 alive. સોળ સત્તરની—of about sixteen or seventeen.
 કદરી=a miser. દયાપાત્ર—an object of pity. સાઇકોરેક્સ—
 Sycorax. થડમાં પૂરી દેવું—to confine in the trunks
 આધુનિક—present (adj). અભ્યાસક્રમ—the curric-
 ulum (plur. curricula) of studies. શિક્ષણમંદતિ—
 system of education. કંઈક ફેરફારની જરૂર છે—to need
 some change, there is a need of etc. in. શારીરિક-
 ગ્યાયામ—physical exercise. ધ્યાન આપવું—to pay heed to.
 ખાસ—particularly (adv.) વચનભંગ કરવો—to break
 the promise. વિશ્વાસઘાત કરવો—to be treacherous.
 ઓર્લાન્ડો Orlando. ઢંઢ યુદ્ધ—a duel (dual=દ્વિવચન)
 ને માટે તૈયાર થવું—to prepare one's self for. ત્યારે
 ...જશે—the lookers-on (beholders) thought that he
 would certainly be killed. ખાસ ફરજ—a bounden
 duty. જર્ટ્રુડ Gertrude. હેમ્લેટ Hamlet. ખુન કરનાર—a
 murderer (fem. a murderess) સગી સનેહી—kith and
 kin. સ્વાભાવિક—natural (it is natural that—) અત્યંત
 દિલગીર extremely sorry. આદર્શ an ideal. 16. The

virtue lies in struggle, not in prize. દેશહિત ઉત્સાહ public spirit. કેળવવું to cultivate. કઠણ નહિ પડે it will not be hard to (verb). ખોવાઇ ગયો છે is missing. હિંમત આપવી to comfort. આશ્વાસન દેવું to console. ઓગણીશમી સદી—the nineteenth century. ગેસ્કલ Mrs Gaskell. મુરલેન્ડ કોટેજ Moorland Cottage. મેગી Maggie. ફ્રેન્ક Frank. પ્રેમપાત્ર a lover. નવલકથા a novel. બહુ બીજા બહુ છે there were many other. Jane Austen, George Eliot, Marie Corellie મુખ્ય chief (adj) પાત્ર character (character નો બીજો અર્થ 'આલચક્રગત').

Questions.

1. Define Pathmala, English Pathmala, Grammar, English Grammar and Proper Nouns.
 2. Give the Plurals of:—Maid-servant, Maid-of-honour, Man-servant, Commander-in-chief, hand-kerchief, German, Frenchman, lily.
 3. Give the Feminines of:—Host, God, land-lord, Mr, Viceroy.
 4. Give the meanings of the plurals of:—letter, Iron, Content, force.
-

Lesson III.

Adjectives and Pronouns.

૨૫. નામને મર્યાદિત કરવા માટે વપરાતા શબ્દને વિશેષણ (an adjective) કહેવાય છે. જેમકે ' પુસ્તકો વાંચો ' અને ' સારા પુસ્તકો વાંચો. ' વિશેષણ ચાર જાતનાં છે (૧) Qualitative ભાવ વાચક, (૨) Quantitative જથ્થા વાચક, (૩) Pronominal સર્વનામ સૂચક, (૪) Proper વિશેષ નામ સૂચક.

૨૬. Qualitative adjective:—happy, good, large, rich, virtuous, etc, (૨) Quantitative adjectives જથ્થા તથા સંખ્યા જતાવે છે, જેમકે, much, small, no, enough, half, seven, second, double. (૩) Pronominal adjectives ને અગવડ ખાતર ' સર્વનામસૂચક ' એવું નામ આપીએ છીએ, અને તેથી ખાસ યાદ રાખવું કે એવા વિશય-છોની પછી જ્યારે વિશેષક શબ્દો ન હોય ત્યારે તેને સર્વનામ લેવા. Pronominal adjectives ૭ જાતનાં છે:—(૧) Demonstrative (દર્શક), this, that, same, yonder, (૨) Relative (તત્પદાપેક્ષક); what, which; (૩) Interrogative (પ્રશ્નાર્થ); which, what; (૪) Possessive (સંબંધક); my, thine, your; (૫) Indefinite (અનિશ્ચિત); other, certain; (૬) Distributive (વિયોજક); each, every, either, neither.

સૂચના:—Latter, previous, former એવા વિશેષણને પણ Pronominal માં ગણવા. Distributive ને Pronominal માં

સગવડ ખાતર ગણેલ છે જોકે તેને વૈયાકરણિક Quantitative માં મૂકવો વધુ પસંદ કરે છે. (૪) Proper adjectives વિશેષ નામ પરથી વિશેષણ બનાવ્યાથી થાય છે, જેમકે Victorian, Elizabethan, Shakesperian, etc.

૨૭. Comparative Degree અને Superlative Degree નિયમ પ્રમાણે ફક્ત Qualitative adjective અથવા adverbની થાય છે, અને much, small, little, few, many એવા quantitative adjectiveની થાય છે. Adj. of comp. degreesની પછી 'than' આવે, અને superlative degree વાળા વિશેષણ પછી 'of' અથવા કોઈ વાર 'in' કે 'among' વપરાય છે.

૨૮. અંગ્રેજીમાં થોડાક એવા qualitative adjectives છે કે જે ફક્ત comparative degree માંજ વપરાય છે અને તેની બીજી degree પણ નથી. જેમકે, superior, inferior, prior, senior, junior, etc. આવા શબ્દો પછી 'than' ને બદલે 'to' વપરાય છે એ ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું.

૨૯. નામને બદલે વસ્તુ અથવા વ્યક્તિ દર્શાવવા માટે જે શબ્દ વપરાય છે તેને Pronoun સર્વનામ કહેવાય છે. સર્વનામ ૬ જાતના છે. (૧) Personal Pronoun (પુરૂષવાચક સર્વનામ) ત્રણ જાતના છે:—first personal, second personal, third personal; જેમકે I, she, her, me, them, thee, etc. (૨) Demonstrative pronoun (દર્શક)—this, that, such, etc. (૩) Possessive pronoun (સંબંધક):—yours, mine, theirs, hers, etc. (૪) Relative pronoun (તત્પદાપેક્ષક):—

who, which, that, as, etc. What=that+which (compound relative pronoun). ન્યારે but નો અર્થ that+not થાય ત્યારે તે relative negative pronoun કહેવાય છે. (૫) Interrogative Pronoun (પ્રશ્નનાર્થ)—who, which, what. (૬) Distributive pronoun (વિયોજક) each, either, neither. (૭) Indefinite Pronoun (અનિશ્ચિત)—aught, some, any, etc. (૮) Reflexive Pronoun (સ્વવાચક):—myself, themselves, etc. ન્યારે આવા સર્વનામ, નામ અથવા સર્વનામની સાથે કર્તા તરીકે આવેછે ત્યારે તેને Emphatic Reflexive Pronoun કહેવાય છે, જેમકે “I myself do not know that.” આમ ન હોય ત્યારે સાદું Reflexive કહેવું—‘he will harm himself,’ (૯) Reciprocal Pronoun (પરસ્પરાનુવર્તી) each other, one another. ન્યારે ‘ગમે તે’ એવી જાતના ભાવાર્થવાળા શબ્દો અંગ્રેજીમાં વાપરવા હોય ત્યારે આપણે “whoever” ‘whatever’ ‘whomsoever’ વિગેરે કહીએ છીએ. આવા શબ્દો Relative Pronoun છે. ‘What’નું parsing ‘compound relative pronoun’ compounded of that+which એમ કરી પછી બન્ને શબ્દોનું જૂદું વ્યાકરણ કરવું. તેજ પ્રમાણે ન્યારે but નો અર્થ that not હોય ત્યારે પણ જૂદું જૂદું લેવું. યાદ રાખવું કે ‘not’ હંમેશાં ક્રિયાવિશેષણ તરીકે અને ‘no’ વિશેષણ તરીકે (negative adjective) વપરાય છે. ‘જે માણસ,’ ‘જે,’ વિગેરેનો ‘a man who,’ ‘one who,’ ‘he who’ એમ તરજુમો કરવો.

Exercises.

(૧) માણસને આશા ઉપર ખેસી રહેવાની જરૂર નથી. જે આશા ઉપર ખેસી રહે છે તે ભૂખે મરે છે. મહેનત વિના કશું નથી.

ને જેને ધંધો છે તેને ધન તથા આખરનો હક છે. ઇશ્વર ઉદ્યોગીને મદદ કરે છે. (૨) ઉદાર દિલનો માણસ કોઈના ઉપર વેર રાખતો નથી, અને જે ભુરું કરે તેનું પણ ભણું કરે છે. ખરી બહાદુરી વેર વાળવામાં નથી, પણ ક્ષમા કરવામાં છે. ક્ષમા એ વીરનું ભૂષણ છે, એ કહેવત ખરાખર છે. (૩) નૈતિક બળ એટલે શું ? સાધારણ રીતે લોકો શરવીરપણું એટલે લડાઈમાં ખતાવાતું શરવીરપણું સમજે છે. ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને, ધર્મ અને નીતિને દઢતાથી વળગી રહીને, જીવની જરા પણ દરકાર ન કરતાં સંકટમાં પોતાની ફરજ બજાવવી, એ ખરું શરવીરપણું છે. (૪) જે માણસ મનને નિયમમાં રાખી શકતો નથી તે ઇચ્છાઓ રોકી શકતો નથી, લાલચો દૂર કરી શકતો નથી, અને અધરમાં કે મહેનત પડે તેવાં કામોમાં ફતેહ મેળવી શકતો નથી. (૫) એક જાણુ કરોડો યોદ્ધાઓને સંગ્રામમાં જીતે, અને એક જાણુ પોતાના આત્માને જીતે —તો તેમાં આ બીજો જ્ય મોટો છે. (૬) મનુષ્યને કર્યાં કર્મ ભોગવ્યા વિના છુટકો નથી, માટે સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ રત્નત્રય દરેકે પ્રાપ્ત કરવા. (૭) મોઝીઝ (Moses) એ યાહુદી ધર્મના આદ્ય આચાર્ય છે. તે ઇજીપ્તમાં જન્મ્યા હતા. એક એવી દત કથા છે કે જ્યારે તેમનો જન્મ થયો ત્યારે ઇજીપ્તના રાજાએ એવો દંદરો કાઢ્યો હતો કે છોકરી જન્મે તેને જીવતી રાખવી અને છોકરા જન્મે તેટલાને નદીમાં નાંખી દેવા ! મોઝીઝની માતાએ ત્રણ મહિના તો પોતાના બાળકને સંતાડી રાખ્યું પણ પછી જુદમી રાજાથી બહીને એણે બાળકને એક પેટીમાં મૂકીને નદીમાં નાંખી દીધું. તેજ દિવસે રાજાની દીકરી નદીએ ન્હાવા ગઈ હતી, ત્યાં તેણે એ પેટી દીઠી, બહાર કઢાવીને ઉઘડાવી અને અંદર જોયું તો એક બાળક નજરે પડ્યું ! એણીને બાળક પ્રત્યે દયા આવી, અને એ બાળક

ચાહુદી છે એમ લાગવાથી એક ચાહુદશુ ધાવ રાખવાને પોતાની દાસીને હુકમ કર્યો. એ દાસી મોઝીઝની ખેન થતી હતી એ કોઇ જાણતું ન હતું. એણે મોઝીઝની માને ધાવ તરીકે રખાવી, અને માતાના દૂધથી, કોઈ ન જાણે એમ, મોઝીઝ ઉછર્યા અને મ્હોટા થયા. એક દિવસ એક ચાહુદીને કોઇ ઇજ્જત મારતો હતો એ દેખાવ એમનાથી જોઇ રહેવાયો નહિ, અને તેથી એમણે ગુસ્સે થઇ એ ઇજ્જતને મારી નાંખ્યો. આથી રાજ્યમાં બહુ ખળભળાટ થઇ ગયો. મોઝીઝને ઇજ્જતમાં રહેવું દુરસ્ત ન લાગ્યું. પોતાના જાતભાઈઓને એકઠા કરી, રાતો સમુદ્ર ઓળંગી, તે સૌને સામે કંઠિ લઇ ગયા. સમુદ્રે મોઝીઝને માર્ગ આપ્યો અને ઇજ્જતનું લશ્કર જે એમની પૂઠે પડ્યું હતું તેને ગણી લીધું. મોઝીઝે સિનાઇ પર્વત ઉપર પ્રભુ યહોવાહના પવિત્ર દર્શન પ્રાપ્ત કર્યા. (૮) એક નાનકડી મીઠુખત્તી તેનું પ્રકાશ કેટલે દૂર સુધી પ્રસારે છે, તેજ પ્રમાણે પાપી દુનિયામાં સુકૃત્ય પ્રકાશે છે. (૯) જ્યારે એરીઅલે પ્રોસ્પેરા પાસે પોતાના સ્વાતંત્ર્ય માટે અરજ કરી ત્યારે પ્રોસ્પેરાએ તેને કહ્યું, “જે મહા દુઃખમાંથી મેં તને મુક્ત કર્યો તે તું ભૂલી ગયો છું?” (૧૦) તમારા પિતા શું ધંધો કરે છે, તમે ક્યાં સુધી અભ્યાસ કર્યો છે, ક્યાંથી આવો છો અને આગમન હેતુ શું છે એ મને કહેશો !

—Notes—

ને જરૂર હોવી—to need; ખેસી રહેવું, ના પર આધાર રાખવો—to depend upon. ભૂખે મરવું to starve. મહેનત વિના ફળ નથી nothing venture, nothing have; no pains, no gains. ધંધો business, આખર reputation, નો હક્ક હોવો—

to have a claim to. ઇશ્વર ઉદ્યોગીને મદદ કરે છે, હિંમતે મદદી તે મદદે ખુદા God helps those who help themselves. ઉદાર દિલનો noble-minded વેર spite વેર રાખવું to harbour spite against યુરૂ કરનારનું બહુ કરવું to do good to an evil-doer. વેર વાળવું—to wreak vengeance, to retaliate વીર—a hero ભૂષણ an ornament, embellishment. કહેવત a proverb બરાબર quite true. નૈતિક બળ Moral courage; moral strength એટલે શું what is meant by. સાધારણ રીતે generally શરવીરપણું courage, bravery ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને by trusting in the Lord ધર્મ religion નીતિ morality દઢતાથી firmly વળગી રહેવું to adhere to. જરાપણ even a little, a fig. દરકાર કરવી to care for નિયમમાં રાખવું to keep in control લાલચ દૂર કરવી to resist the temptations રોકવું to prevent મહેનત પડે તેવા laborious, hard ફત્તેહ મેળવવી to succeed. એક જણુ જીતે if one would conquer. આત્મા the soul, self બીજો જય the latter conquest તેમાં મોટો છે is the greater of the two, is greater than the former. કર્મોકર્મ ભોગવ્યા વિના છુટકો નથી cannot help reaping the fruits of the actions સમ્યક્ જ્ઞાન Right Knowledge સમ્યક્ દર્શન Right Faith સમ્યક્ ચારિત્ર Right Action રત્નત્રય those three jewels યાહુદી a Jew આઘ આચાર્ય the First Prophet, ઇજીપ્ત Egypt દંતકથા a tradition ઢંઢેરો કાઢવો to make

a proclamation જીવતું રાખવું to keep alive સંતાડી રાખવું to hide (impf. hid) જુલમી tyrannical (n. a tyrant. જુલમ tyranny જુલમ કરવો to tyrannize) બહીવું to be afraid of તેજ દિવસે that very day (' very ' used as a Demonstrative adj. in the sense of ' same ') ના પ્રત્યે દયા આવવી to feel pity for ચાહુદશુ a Jewess ધાવ a nurse રાખવું to engage, to employ ને હુકમ કરવો to order ઉછર્યો અને મોટો થયો was reared and 'brought up. ઇજીપ્શન an Egyptian દેખાવ જોઇ રહેવાયો નહિ could not brook the sight ખળભળાટ agitation દુસ્ત safe જાત ભાઇઓ fellow-brethren, co-religionists ગળી જવું to swallow, to engulf સિનાઇ પર્વત the Mount Sinai યહોવાહ Jehovah. 8 How far a little candle throws its beams, so shines a good deed in a naughty world. એરીઅલ Ariel પ્રોસ્પેરો Prospero સ્વાતંત્ર્ય liberty. જે.....જૂલી ગયો છું Have you forgotten what a torment I freed you from. (અંગ્રેજીમાં આ પ્રમાણે ' what ' વપરાય ત્યારે તેને Relative Adjective કહેવાય છે અને ત્યારે તેનો ઉપયોગ such ની માફક થાય છે. ઉપસર્ગ ' from ' જોડે ' torment ' ને લાગે છે જતાં આ પ્રમાણે છેલ્લું મુકાય છે, યાદ રાખવું કે ઉપવાક્યમાં પ્રનાર્થ કાઢી નાંખવો, ' did I free ' એમ ન થાય.) તમારા પિતા શું ધંધો કરે છે ? what does your father do ? આખું વાક્ય આ પ્રમાણે થશે—Will you

tell me what your father is, how far you have studied, where you come from, and what the reason for your coming here is ? આવા વાક્યો પર ખાસ લક્ષ આપવું. ‘ તે શું થઈ શકે છે ? તેના માટે ‘ what is he ’ ? એમ પણ કહેવાય છે.

Lesson IV.

The Verbs (ક્રિયાપદ)

૩૦. ક્રિયાપદ એટલે જે કાંઈ કહેવામાં આવ્યું છે તે. ક્રિયાપદ વિના વાક્ય અપૂર્ણ રહે છે. ક્રિયાપદ બે જાતના છે,—transitive સંકર્મક અને intransitive અસંકર્મક. તેના બે ભેદ છે—active voice મૂળભેદ અને passive voice સહ્ય ભેદ. તેના ચાર વાચ (mood) છે—the Indicative mood નિશ્ચયાર્થ, the Imperative આજ્ઞાર્થ, the Subjunctive mood સંશયાર્થ, the Infinitive mood સામાન્ય.

૩૧. અસંકર્મક ક્રિયાપદોનું ન્યારે causal formation થાય છે ત્યારે તે ક્રિયાપદો causative verbs કહેવાય છે અને સંકર્મક તરીકે વપરાય છે—જેમકે ‘ he felled the tree. ’

૩૨. અંગ્રેજીમાં કેટલાક ક્રિયાપદોને ‘ factitive verbs ’ કહેવાય છે. તેવા ક્રિયાપદો જેવાકે ‘ to make, ’ ‘ to appoint ’ ‘ to call ’ ‘ to name ’ વિગેરેને બે કર્મ હોય છે જેમકે ‘ he made him a prime minister, ’ ‘ you called him a fool, ’ etc.

૩૩. Factitive verbs સિવાય બીજા કેટલાક ક્રિયાપદો છે જેવા કે 'to give,' 'to tell,' 'to teach,' 'to send,' 'to show' વિગેરે, કે જેને પણ બે કર્મ આવે છે, તેમાં જે શબ્દને માટે કહેવામાં કે કરવામાં આવ્યું હોય તેને ' indirect object ' અને જે વસ્તુ કહેવામાં કે કરવામાં આવી હોય તેને ' direct object ' કહેવાય છે.

સૂચના:—' you called him a fool ' એમાં ' fool ' factitive object; ' I shall give you five rupees ' એમાં ' you ' ' indirect object ' અને ' rupees ' ' direct object. ' ' They ran a race, ' ' he dreamt a dream, ' ' he died a happy death ' એવા વાક્યોમાં ક્રિયાપદને અનુસરતાં અને એજ અર્થવાળા કર્મો આવે તેને ' cognate object ' કહેવાય છે.

૩૪. કેટલાક ક્રિયાપદો Impersonal verbs કહેવાય છે તે ' meseems, ' ' methinks, ' ' it rains ' વિગેરે છે.

૩૫. સીધી રચના વાપરતી હોય ત્યારે કાંઈ કાંઈ વાર ક્રિયાપદને કર્તા પહેલાં મૂકવામાં આવે છે, જેમકે " If he goes to Bombay" said I, "why should he not go to Poona?" અંગ્રેજીમાં ' quoth ' એટલે ' said ' હંમેશાં કર્તા પહેલા વપરાય છે, અને વિશેષ ભાગે તે ક્રિયાપદ કવિતામાં વપરાય છે. તે ભૂતકાળે જ છે.

૩૬ ' Be ' ' shall ' ' will ' ' can ' ' may ' વિગેરે ને અંગ્રેજીમાં ' Auxiliary verbs ' સહાયકારક ક્રિયાપદ કહેવાય છે, એટલે કે મુખ્ય ક્રિયાપદ Principal verb ના સાથે અને

કાળ બનાવવા માટે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, , Do ' ક્રિયા-
પદ પણ તેવી રીતે વપરાય છે અને ત્યારે ક્રિયાપદ ભારસૂચક બને
છે—' I do read ' ' he did go ' etc.

૩૭

Present..	Past.	P. Participle
Bear લઇ જવું, સહન કરવું	Bore	Borne
Bear જન્મ આપવો	Bore	Born
Bid ફરમાવવું	Bade, bid	Bidden, bid
Dare હીમત કરવી	Durst, dared	Dared
Fall પડી જવું	Fell	Fallen
Fell પાડી નાંખવું	Felled	Felled
Fly ઉડવું, ઉડાડવું	Flew	Flown
Flee નાસી જવું	Fled	Fled
Flow વહેવું	Flowed	Flowed
Hang ટીંગાડવું	Hung	Hung
Hang ફાંસી દેવી	Hanged	Hanged
Lie પડ્યા રહેવું	Lay	Lain
Lie જુકું બોલવું	Lied	Lied
Lay મૂકવું	Laid	Laid
Lose ખોઈ નાંખવું	Lost	Lost
Loose ઢોલું મૂકવું	Loosed	Loosed
Swim તરવું	Swam	Swum
Write લખવું	Wrote	Written
Shake ધ્રુજવું	Shook	Shaken

Wake જાગવું	Woke	Woke
Wake જાગાડવું	Waked -	Waked
Sow વાવવું	Sowed	Sowed, sown
Sew શીવવું	Sewed	Sewed, sown
Work	Worked, wrought	Worked, wrought

Exercises

૧. કોઇ પણ રાખસ પોતાના માટે અથવા પોતાના સગીર સગાં તરફથી પોસ્ટ ઓફીસ સેવીંગ બેંકમાં નાણા મુકી શકે છે. ૨. હવે અનાજ તો થક રહ્યું, અને જીવતાં રહેલાં માણસોને કોઇ પણ જાતનો ખોરાક તો જોઇએ, માટે કેટલાંએક ઝાડનાં ફળ ખાઇને જીવતાં અને કેટલાંએકને ત્યાં ગાય બેસો હતી તેઓ દુધ પીને રહેતાં. ૩. છેવટે કિલ્લામાં જ્યાં કરણરાજ, ભીમદેવ, દેવળદેવી તથા મુખ્ય સામંતો અને ખીજ સરદારો રહેતા હતા તેઓને વાસ્તે તે કિલ્લાના કોઠામાં કેટલુંક અનાજ ભરી રાખેલું હતું તેમાંથી તેઓ થોડું થોડું વાપરતા, અને એ પ્રમાણે કરકસર કરી તેઓએ અનાજ અત્યાર સુધી પહોંચાડ્યું હતું. ૪, વીરનર ! મનમાં સાહસ રાખ અને અભિમાન ધર કે તું એક ભારતવાસી છે; અભિમાનપૂર્વક કહે કે, “ હું ભારતવાસી છું, પ્રત્યેક ભારતવાસી જન મારો સહોદર છે. ભારતવર્ષનો જનસમાજ મારી આધ્યાવસ્થાનું પારણું છે, મારી યુવાવસ્થાનું આનંદોદ્યાન છે, અને મારી વૃદ્ધાવસ્થાનો પવિત્ર એકાંતવાસ છે. ” ૫. આ જગતમાં મનુષ્યોના ત્રણ વર્ગ છે તેમાં વિશેષ સંખ્યા નીચ વર્ગની છે અને અદ્યતન સંખ્યા ઉત્તમ વર્ગની છે. મધ્યમ વર્ગમાંના મનુષ્યોની સંખ્યા પણ ઠીક ઠીક છે. ૬. જો આપણે સ્વદેશી વસ્તુઓ વાપરીએ તો આપણા દેશનું ધન

આપણા દેશમાંજ રહે, તેથી આપણા લોકોને બહુજ ફાયદો થાય અને આપણો દેશ આબાદ થાય; પણ એને બદલે જો આપણે પરદેશી વસ્તુઓ વાપરીએ તો આપણા દેશનું ધન પરદેશમાં ચાલ્યું જાય, તેથી આપણે ગરીબ થઈ જઈએ. ૭. પોતાના દેશના કોઈ પણ માણસને દુઃખી જાંઘને પોતાના અંતઃકરણમાંથી બહુ દુઃખો થવું અને તેનું દુઃખ મટાડવા માટે પોતાથી બની શકે એવા ઉપાયો કરવા તેનું નામ સ્વદેશપ્રેમ છે.

Notes.

કોઈ પણ શખ્સ any person ને માટે, on one's behalf સગીર a minor પોસ્ટ.....નાણા મુકવા to deposit money in the Post Office Savings Bank. થઈ રહેવું to be exhausted જોઈએ must have ખાઈને જીવવું to live on કિલ્લો a fortress મુખ્ય સામંતો chief warriors સરદાર a leader થોડું થોડું વાપરવું, કરકસર કરવી to husband out, to use thriftily કરકસર thrift, husbandry, economy. અત્યાર સુધી uptil now વીરનર hero ! મનમાં હિમત રાખ take courage અભિમાન ધર be proud સહોદર brother ભારતવર્ષનો જનસમાજ India's Society પાંચણું a cradle આનંદોદ્યાન a pleasure-garden પવિત્ર એકાંતવાસ sacred seclusion વર્ગ a class. વિશેષ સંખ્યા a majority અલ્પતર સંખ્યા a small minority મધ્યમ વર્ગ the middle class, the mediocre class. માત્ર ઠીક ઠીક but so so; few and far between સ્વદેશી indigenous ને બહુજ ફાયદો થાય would be much benefited આબાદ થવું to prosper, to become

prosperous. એને બદલે on the contrary. પરદેશી foreign
પરદેશ a foreign country ચાલ્યું જાય would go away.
ગરીબ થઇ જવું to be reduced to poverty, to be
impoverished (Constr:- To.....is called etc.) દુઃખ
મટાડવું to alleviate the misery સ્વદેશ પ્રેમ patriotism.

Lesson V.

Adverbs and Prepositions.

૩૮. વિશેષણ અથવા ક્રિયાપદના અર્થમાં ફેરફાર (modify)
કરવા માટે ક્રિયાવિશેષણ adverb વપરાય છે. ક્રિયાવિશેષણ બે
જાતના છે, (૧) ' connective adverb ' સંબંધક, (૨)
showing meaning બાવાર્થ સૂચક.

૩૯. Connective adverb ની ખાસ બે જાત છે (૧)
conjunctive adverb ઉભયાન્વયિ ક્રિયા વિશેષણ, (૨) inte-
rogative adverb પ્રશ્નાર્થ ક્રિયાવિશેષણ, ' When ', ' wh-
ere ' ' whence ' ' why ' વિગેરે શબ્દોનો જ્યારે પ્રશ્નાર્થમાં
ઉપયોગ કર્યો હોય ત્યારે તેમ વ્યાકરણ કરવું, નહીંતર conjunctive
લેવા જેમકે ' when you came I was busy; ' આ વાક્યમાં
' when ' conjunctive છે, અને ' when will you go
to school ? ' એમાં interrogative છે.

૪૦. બીજી જાતના ક્રિયાવિશેષણ time, manner, place,
cause, effect, degree વિગેરે બતાવવા માટે વપરાય છે જેમકે
' there ' ' much, ' ' accordingly ' વિગેરે.

૪૧. જ્યારે there વાક્યની શરૂઆતમાં ' to be ' ક્રિયા-

પદ પહેલાં વપરાય છે, જેમકે ‘there was a king’ ત્યારે તેને વાક્યારંભક ક્રિયાવિશેષણ ‘introductory adverb’ કહેવાય છે.

૪૨. કેટલાક ક્રિયાવિશેષણના દંદો ‘pairs of adverbs’ જ્યારે વપરાય છે ત્યારે ઘણીવાર અર્થ જૂદા પ્રકારનો થાય છે. જેમકે ‘now and then’ વારંવાર, પ્રસંગોપાત. જ્યારે ‘now’ એ વાર વપરાય છે જેમકે ‘now high, now low’ ત્યારે તેનો અર્થ ‘ઘડીકમાં-વળી પાછો’ એમ થાય છે.

૪૩. ‘In the long run’ આખરે, in proportion as’ જે પ્રમાણમાં, ‘by and by’ ધીમે ધીમે, ‘by the bye’ દરમ્યાન, વચ્ચે વચ્ચે, એવા શબ્દોનું ‘adverbial phrase’ તરીકે વ્યાકરણ કરવું.

૪૪. અન્ય વસ્તુની સાથે સંબંધ દર્શાવવા માટે નામ અથવા સર્વનામની પહેલાં ઉપસર્ગ ‘preposition’ નો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે; ‘of’, ‘to’, ‘by’, ‘from’, ‘with’ વિગેરે.

૪૫. ૪૩ મી કક્ષમમાં જણાવ્યું તેમ અંગ્રેજીમાં કેટલાક ‘prepositional phrase’ પણ છે: જેમકે as regards વિષે, with respect to ના સંબંધી, ‘as to’ ‘with regard to, વિગેરે.

૪૬. ‘Except’ ‘સિવાય’ના અર્થમાં જ્યારે ‘save’ વપરાય છે ત્યારે તેને ‘preposition’ તરીકે લેવો. સાડા દશ વાગે ‘at half past ten’ આમાં ‘past’ preposition છે.

૪૭. ‘ના સંબંધી’ એ શબ્દને માટે ‘with regard to’ ‘as regards’ અથવા ‘regarding’ ‘concerning’ વિગેરે વપરાય છે એ બધા prepositions છે.

Exercises

૧. અસલનાં વખતમાં આપણો દેશ બહુ આખાદ હતો, અને આપણા લોકો બહુ સુખી હતા. એ વખતે આપણા દેશમાં હુન્નર કળા બહુ હતાં, લોકોમાં સંપ હતો અને એકબીજાને અરસપરસ મદદ કરતા હતા; તેઓ ધાર્મિક, નીતિવાળા અને દયાળુ હતા. ૨. હું જ્યારે મહારા આપા સાથે શ્રાવણ મહિનાના સોમવારને દિવસે આબુલનાથનાં દર્શન કરવા ગયો હતો ત્યારે ત્યાં રસ્તાની અને આબુએ હજારો લિખારી બેઠાં હતાં. મહારા આપાએ દશ રૂપિયાની પાંચઓ લીધી અને તે બધાંને એક એક પાંચ આપવા લાગ્યા, પણ એટલા બધા લિખારી હતા કે એ દશ રૂપિયાની પાંચ પણ તેઓને પૂરી થઇ નહિ ! તેમાં ઘણા જણ આંધળા હતા, ઘણા જણા લૂંટાં હતા, ઘણા જણા કાઢીયા હતા, ઘણાં જણા બહુજ શુદ્ધ હતા. ઘણાએ બહુ શકે તેવા મહારા જેવડા છોકરાઓ હતા, અને જેને જોઇને આપણને દયા ઉપજે એવાં ઘણાં માણસો હતાં. એ બધાં માટે મહારા આપા કહેતા હતા કે, “તેમને રહેવાને ઘર નથી, પહેરવાને પુરાં લુગડાં નથી અને ખાવા પીવાનું કંઈ ઠેકાણું નથી.” એક શહેરમાં જ્યારે આટલાં બધાં દુઃખી માણસો હોય ત્યારે આખા દેશમાં કેટલાં બધાં દુઃખી માણસો હશે ? માટે હું કહું છું કે આપણા દેશના લોકો બહુ દુઃખી હાલતમાં છે.

૩. વિદ્યાર્થીએ સાદી, પવિત્ર અને બ્રહ્મચારી જીંદગી ગાળવી જોઇએ. ચોવીશ વર્ષનો ઉંમર સુધી બ્રહ્મચર્ય અવસ્ય પાળવું જોઇએ એમ શાસ્ત્રની આજ્ઞા છે. ૪. આપણા કરતાં જે મોટા હોય તેમને તેમની યોગ્યતા પ્રમાણે માન આપવું અને તેમની સાથે સબ્યતા રાખવી. આપણા બરાબરીઆ સાથે હેત પ્રીતથી હળવું મળવું, અને આપણાથી ઉતરતા હોય તેમની સાથે માયાળુપણાથી ચાલવું. ૫. એકન

એક નિર્બંધકાર અને તત્વવેત્તા હતો. તે અંગ્રેજ હતો અને ઇલીઝાબેથ તથા જેમ્સ પહેલાંના વખતમાં થઇ ગયો છે. તે મહાન બુદ્ધિશાળી હતો એ નિઃસંશય છે, પણ તેણે અનેકવાર લાંચ રૂશવત સ્વીકારેલ અને તેથી પોપ કવિ કહે છે કે, “ મનુષ્ય જાતિમાં એકન સૌથી ડાહ્યો, તેજસ્વી અને અધમ હતો. ” ૬. જહાંગીરનો દરબાર ખટપટથી ભરપુર હતો, અને માનીતા અમલદારો અપ્રામાણીક અને સ્વાર્થી હતા. આ કારણથી સર ટોમસ રોને પોતાનો હેતુ પાર પાડવામાં મહાન મુશ્કેલી માલમ પડી. વળી જહાંગીરની માનીતી બેગમ નુરજહાં અને તેણીનો ભાઇ અસોફખાં તથા શાહજહાં શાહજહાં એ સૌ પણ અંગ્રેજો સામે હતાં.

Notes

અસહના વખતમાં in ancient times. આખાદ prosperous હુન્નર કળા arts and industries પરસ્પર મદદ કરવી to help mutually, to co-operate. કાઠીઓ a leper (કાઠ લેપ્રોસી) રહેવાને to dwell in. દુઃખી હાલત a miserable condition. સારું simple પવિત્ર sacred બ્રહ્મચારી celibate જીંદગી ગાળવી to lead a life, to live a life સુધી upto બ્રહ્મચર્ય celibacy પાળવું to preserve એમ...છે such is the commandment of the scriptures માન આપવું to honour, to give respect to યોગ્યતા પ્રમાણે according to their deserts આપણા કરતાં મોટા હોય તેમને to those who are superior to us, to our superiors બરાબરીઆ equals હેતુ પ્રીતથી હળવું મળવું to mix lovingly ઉતરતાં inferiors માયાળુ પણે વર્તવું to treat

kindly. બેકન Sir Francis Bacon. નિષ્કંકર an essayist તત્ત્વજ્ઞ a philosopher અંગ્રેજ an Englishman. અને.....અયો છે and he flourished in the reigns of Elizabeth and James I. તે.....છે He was undoubtedly a versatile genius કાંચ bribe સ્વીકારવું to accept પોષ કવિ the poet, Alexander Pope. દરબાર the court. અટપટ intrigues ભરપૂર full of માનીતા અમલદારો favourite officers સ્વાર્થી selfish અપ્રામાણિક dishonest આ કારણથી on account of this reason સર થોમસ રો Sir Thomas Roe પાર પાડવું to accomplish બેગમ queen, empress અંગ્રેજની સામે against the English. [Mark the difference between ' the English ' and ' Englishmen . ' The latter manytimes means ' particular individuals , ' while the former means ' the whole English nation . ' ' English ' means ' English language . ']

Lesson VI.

Conjunctions and Interjections.

૪૮. જેમ જૂદા જૂદા ક્રિયાઓ સાંકળથી જોડાઈ એક ચાડી રૂપે અનેછે તેમ જૂદા જૂદા શબ્દો જોડવા માટે અથવા નાના વાક્યોને જોડી મોટું એક વાક્ય બનાવવા માટે ' conjunction ' કહેવાન્વધિ અવ્યયનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.

૪૯. પૃથક્કરણ ' analysis ' કરતી વખતે જે વાક્ય compound sentence હોય તે વાક્યના જૂદા જૂદા વાક્યો એક બીજાને ' co-ordinate ' અર્થે વધારનારા કહેવાય છે. એવા co-ordinate sentences ' ચાર જાતના છે, એને તે ચાર જાતમાંથી કઇ કઇ જાનના છે તે ચાર જાતના ઉભયાન્વયિ અભ્યયો માંથી જે જાનના વપરાયા હોય તે પરથી માલુમ પડે છે. (૧) copulative—' and, ' ' also, ' ' as well as, ' etc. (૨) adversative—' else, ' ' but, ' ' still ' etc, (૩) disjunctive—either, or, neither, nor. (૪) illative:—therefore, ' ' consequently, ' ' hence, ' etc. શરત, કારણ, હેતુ, વખત, વિગેરે બતાવવા માટેના conjunctions વપરાય છે; unless, though, that, since, while, etc.

૫૦. આશ્ચર્ય સૂચક ઉદ્ગાર બતાવવા માટે 'interjection ' આશ્ચર્યકારક શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એવા શબ્દો આનંદ, દુઃખ, સંતાપ, અણુગમે વિગેરે લાગણીઓ બતાવવા માટે વપરાય છે. ' oh, ' હે ! ' hush, ' શાન્ત ! ' fie ' બૂઝૂ ' avaunt, નીકળ, ' alas ' અરેરે ! ' Hark ' સાંભળો ! hip, hio, hurrah ! etc.

૫૧. કોઈ કોઈ વાર ક્રિયાપદ, વિશેષણ વિગેરે interjection તરીકે વપરાય છે; જેમકે, ' behold !, ' ' shocking, ' ' strange !

૫૨. સાધારણ રીતે ' oh ' ah, ' એવા શબ્દો પછી નામ સંબોધન વિભક્તિ vocative case માં આવે છે, પહેલો પુરૂષ સર્વનામ બીજી વિભક્તિમાં અને બીજો પુરૂષ સર્વનામ nomina-

five case પહેલી વિભક્તિમાં આવે છે: ' Oh ! God, ' ' Ah me, ! ' ' O thou. '

Exercises.

હું રોજ સવારમાં શા માટે ફરવા નીકળું છું તે તમે જાણો છો કે ? ફરવાથી બે લાભ થાય છે; એક તો શરીરના સત્ત્વના અવયવોને કસરત થાય છે, અને બીજો લાભ તો આપણને સ્વચ્છ નીરોગ હવા મળે છે તે છે. કસરતના લાભ વિષે હું વિસ્તારથી બીજે પ્રસંગે કહીશ. આજ તો સ્વચ્છ હવાનાં લાભ વિષે તમને કેટલુંક કહેવાનો મારો વિચાર છે. આપણા જીવનનો મુખ્ય આધાર વાયુ છે, એ તમને અજાણ્ય નથી. ખોરાક વિના દહાડાના દહાડા કાઢવા હોય તો આપણે કાઠી શકીએ, પણ વાયુ વિના પાંચ દશ ક્ષણ પણ કાઠી શકીએ નહિ. પ્રસિધ્ધ ડૉ. ઈર્નર ખાધા વિના ૪૨ દિવસ રહ્યો હતો, અને આપણે અહિં જૈન લોકોમાં કોઈ કોઈ ૬૦ દિવસ કે ૯૦ દિવસ સુધી જરા પણ અન્ન લીધા વિના જીવી શકે છે, પણ હવા વિના એટલીજ ક્ષણો કાઢતાં માણસ મરી જાય છે. કલકત્તાના બ્રહ્મક હોલમાં પેલા નિર્દય સૂઝાઉ-દોલાએ પૂરેલા ૧૪૬ અંગ્રેજોમાંથી ૧૨૩ માણસો હવા ન મળવાથી મરી ગયા હતા, એ તમે ઇતિહાસમાં પણ જોખી ગયા છો. આ પ્રમાણે હવાવડે જ જ્યારે આપણે જીવીએ છીએ, ત્યારે એ હવા સ્વચ્છ હોવાની કેટલી બધી અગત્ય છે, એ સહજ સમજાય છે. સ્વચ્છ હવામાં ઓકસીજન નામનું એક તત્વ જે આપણા જીવનનો મુખ્ય આધાર છે, તેનો ભાગ વિશેષ હોય છે, અને આપણા લોહીને પ્રત્યેક શ્વાસમાં જોઈતું ઓકસીજન ન મળતું રહે તો એ લોહી બગડતું જાય છે તથા નબળું પડતું જાય છે. માટે લોહીને સ્વચ્છ અને બળવાન રાખવાને માટે

સ્વચ્છ વાયુની અત્યંત અગત્ય છે. ખુલ્લી હવામાં ખેતરમાં કામ કરનારા ખેડુતો અને ગામડાના મજૂરો કેવા નીરોગી અને બળવાન હોય છે ! જંગલના પશુઓ અને આકાશમાં ઉડતાં પક્ષિઓ સ્વચ્છ નીરોગી હવા મળવાથી જ બળવાન અને નીરોગ રહે છે. અંગ્રેજો ખુલ્લી હવામાં રહેતા હોવાથી બળવાન અને નીરોગી રહે છે. મનુષ્યને અન્ય ખાવાનું ઓછું અથવા હલકી જાતનું મળતું હોય તો તેથી કાંઈ રોગ થવાનો બહુ સંભવ આવતો નથી, પણ સ્વચ્છ હવા જોઈતા પ્રમાણમાં મળતી ન રહેતી હોય તો તે થોડા વખતમાં રોગી અને દુર્બળ થાય છે. માંદા માણસને ગમે તેવો પુષ્ટિકારક ખોરાક કે ઔષધ આપશો, તો તેથી તે તનદુરસ્ત થશે નહિ, પરંતુ સ્વચ્છ ખુલ્લી હવામાં જો તેને રાત્રિદિવસ રાખશો તો તે ટુંકા વખતમાં રોગથી મુક્ત થશે એટલું જ નહિ પણ શરીરે બળવાન થશે. આથી કરીને સઘળાં પુષ્ટિકારક ઔષધોમાં સ્વચ્છ હવાને સાથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ પુષ્ટિકારક ઔષધ ગણ્યું છે, માટે તમે તો સ્વચ્છ હવા અનેક યત્નથી પણ મેળવજો. આપણી રહેવાની યોગોમાં તથા ઘરમાં ગંદકીને લીધે હવા થોડી અથવા ઘણી બગડેલી જ રહે છે. સ્વચ્છ હવાથી કેટલા કેટલા થયેલા રોગો મટે છે, અને કેટલા કેટલા થતા રોગો અટકે છે, એ આપણા લોકો જરા પણ સમજતા નથી. ખાવાના સ્વાદિષ્ટ પદાર્થો મેળવવાની કાળજી કરે છે, સારાં વસ્ત્ર તથા ઘરેણાં કરાવવા મથી મરે છે, પણ જે શરીરવડે આ સર્વનો ઉપભોગ લેવાનો છે, તે શરીર સુખમાં રહે તેને માટે સ્વચ્છ હવા મેળવવાની જરા પણ કાળજી લેતા નથી. માંદા પડે છે તો ડોક્ટર દેવૈશનું ઓસડ કરે છે, ઓસડીયા કે દવાદારમાં પૈસા ખર્ચે છે, અને નીરોગ થવા આશા રાખે છે, પણ રોગ માત્રને ટાળનારી, ઓસડનું ઓસડ જે સ્વચ્છ હવા, તેને મેળવવાની સ્વાને પણ અગત્ય વિચારતા

નથી. આનું કારણ ખીજું કાંઈજ નથી પણ સ્વચ્છ હવાથી થતા લાભ અને ખરાબ હવાથી થતાં નુકસાન તેમને ખબર નથી એજ છે. તમારે વિદ્યાર્થીઓએ આથી અજ્ઞાન રહેવું ઘટતું નથી. હજી તમારા શરીરનો માંધો અંધાય છે. ખરાબ હવાથી શરીરને રોગનું ધર કરી હવે પછીની આખી જીંદગી દુઃખવાળી કરી મૂકવી એ ડાહ્યા માણસનું કામ નથી.

Notes.

ફરવા નીકળવું to go out to take a walk. લાભ an advantage અવયવ a limb કસરત થાય છે get exercise સ્વચ્છ નીરોગી હવા pure and clean air એક...ખીજો the one is that...the other is that. વિસ્તારથી in detail ખીજે પ્રસંગે on another occasion. અપણા...નથી that our life chiefly depends upon air is not unknown to you. ખોરાક...શકીએ If we want we can do without food for days together. પાંચ દશ ક્ષણ પણ even for five or ten moments પ્રસિદ્ધ ડૉ. ટર્નર the famous Dr. Turner. આપણે અહીં જૈન લોકોમાં...શકે છે several Jains of our country can live without taking any food for sixty or at times ninety days successively કસકતના...ગયા છે. You have also learnt in history that out of one hundred and forty-six Englishmen shut up in the Black Hole of Calcutta by the ruthless Surajuddaulah one hundred and twenty-three had died on account

of not getting air (to breathe in) આ પ્રમાણે thus. અગત્ય importance સ્વચ્છ...હોય છે In pure air there is a greater portion of the element called oxygen on which our life principally depends અગડતું નય છે becomes impure ખુલ્લી હવા open air નીરોગ healthy. મનુષ્યને...નથી. Men do not very frequently fall sick by eating food, less in quantity and inferior in quality. જોષ્ઠતા પ્રમાણમાં સ્વચ્છ હવા the required pure air ગમે તેવો...ઔષધ whatsoever tonic food or medicine a patient may be given he will not be healthy simply thereby, if however, he is kept all day and night in pure and open air he will not only be got rid of his disease but will be robust in body too. અનેક યત્નથી anyhow. ગંદકી filth થોડી અથવા ઘણી અગડેલીજ રહે છે generally remains impure સ્વચ્છ...નથી Our people do not know how many diseases are cured and prevented by pure air. જરાપણ at all. સ્વાદિષ્ટ delicious મથી મરવું to do all one can. ઉપભોગ લેવો to enjoy ડોક્ટર કે વૈદ્યનું ઓસડ કરવું—to take medicine from a doctor or a physician ઓસડીઆં drugsપણ રોગ...નથી but even in a dream they do not think of the importance of getting pure air which is a medicine of medicines and a panacea for all diseases

(which cures all diseases) બીજું કંઈ નથી પણ nothing but (prep.) their ignorance of etc. લાભ advantages નુકસાન disadvantages તમારે...નથી It does not behove you, the students, to remain ignorant of this.

Lesson VII.

Parsing.

૫૩. વ્યાકરણ કેમ કરવું તે સંબંધી થોડા નમુના નીચે આપ્યા છે તે ધ્યાનમાં રાખવા.

‘Shylock was a usurer who had amassed an immense fortune by lending money at great interest to Christian merchants.’ **Shylock**—a proper noun, masculine gender, singular number, nominative case, subject of the verb ‘was.’ **was** Intransitive verb, strong conjugation, indicative mood, past tense, active voice, subject ‘Shylock’ no object. **a**—an indefinite article, governing the noun ‘usurer.’ **usurer**—a common noun, mas. gender, sing. number, nominative case, subject after the verb ‘was.’ **who**—a relative pronoun, standing for the noun ‘usurer,’ mas. gender, sing. number, nominative case subject of the

verb ' had amassed. ' **had amassed**-a transitive verb weak conjugation, indicative mood, plu perfect tense, active voice, subject ' wno ' object ' fortune. ' **an**-an indefinite article governing the noun 'fortune.' **immense**-a quantitative adjective qualifying the noun 'fortune.' **fortune**-a collective noun, neuter gender, singular number, objective case, object of the verb ' had amassed ' **by**-a preposition governing the present participle ' lending. ' **lending**-a present participle used as a gerundial noun, neuter gender, singular number, accusative case, governed by the preposition ' by. **money**-a collective noun, neuter gender singular number, objective case, obj. of the pres. part. ' lending. ' **christian**-a common noun used as a proper adjective qualifying the noun ' merchants. '

૫૪. કેટલાક શબ્દો જૂદા જૂદા અર્થમાં અથવા જૂદી જૂદી રીતે વપરાય છે ત્યારે તેનું parsing પણ જૂદું જૂદું થાય છે તેના કેટલાક દાખલા પરિશિષ્ટ ૧ માં આપ્યા છે જે આ સાથે વાંચવું

Exercises.

આશરે સાડા છમો વરસ ઉપર આપણા દેશમાં જગકુશાલ નામે મોટો શેડીઓ થઇ ગયાં તેણે દેશ દેશવરમાં ઘણાં ગામોમાં

અનાજની વખારો ભરી રાખી હતી. તેના વખતમાં એક મોટો દુકાળ પડ્યો. લાગલાગટ ત્રણ વરસ સુધી વરસાદ ખીંચકુલ વરસ્યો નહિ. તે વખતે આજની પેઠે રહેવેના સાધન નહોતાં જેથી પરદેશમાંથી અનાજ લઈ અવાય. માણસો ભૂખથી મરવા લાગ્યા. રાજદરબારમાં પણ ખોરાકના વાખા પડવા લાગ્યા. આવે વખતે દયાળુ જગકુશાહે ઠેકાણે ઠેકાણે દાનશાળાઓ ઉઘાડી. જે કોઈ અન્નનો અર્થ આવે તેને મફત અનાજ આપવા માંડ્યું. આ વખતે ચાર આનાના સોળ ચણા મળતા હતા એટલે એક પેસાને એક દાણો મળતો હતો. જે જગકુશાહે પોતાની વખારોનું અનાજ વેચ્યું હોત તો તેને નાણા સંગ્રહી કેટલો અંદા લાભ થાત ! પણ જગકુશાહે એવા નાણાને ધૂળ ખરાખર ગણી મનુષ્ય પ્રાણીઓના— પોતાના મનુષ્ય ભાઈઓના જીવ બચાવવામાં કરોડો રૂપિયાનું અનાજ દઈ દીધું. ધન્ય છે તેને ! આ ભવમાં તથા પરભવમાં તેનું જે કલ્યાણ થયું તે કાંઈ નાણાંને લોભે થઈ શકત નહિ. પોતાને મળેલા નાણાંનો જે માણસ સદુપયોગ કરતો નથી, ધર્મ દાનમાં ખરચતો નથી તે નાણાં નહિ પણ કાંકરા છે.

ગુજરાતના રાજા વિશળદેવ વાઘેલાએ તથા ખીજા રાજાઓએ જગકુશાહ પાસેથી પોતાની રૈયતના તથા રાજ દરબારના માણસોના બચાવ માટે પુષ્કળ અનાજ લીધું હતું, અને તે બધું જગકુશાહે મનુષ્ય ભાઈઓ તરફ સમભાવ તથા પ્રેમ દર્શાવી અને પોતાની ફરજ સમજી મફત ધર્મદા તરફિજ આપી દીધું હતું. ધન્ય છે આવા ઉમદા પુણ્યશાળી શેઠીઆઓને !

Notes.

વખાર—a granary. દુકાળ a famine પડ્યો took place

લાગદાગટ ત્રણ વરસ for three consecutive years વરસાદ
 બીજકુલ વરસ્યો નહિ it did not rain at all આજની પેઠે
 as now રેલ્વેના સાધન means of conveyances like
 railway etc. ના વાખા પડવા લાગ્યા began to feel the
 pinch of દાનશાળાઓ charity-houses મફત gratis
 ચાર આનાના સોળ ચણા મળતા હતા sixteen grains
 of gram cost four annas ધન્ય છે તેને All hail to
 him આ જીવમાં અને પરજીવમાં in this life and the
 next નાણાનો લોભ the greed of money સદુપયોગ કરવો
 to make the best use of; to utilize સમભાવ તથા
 પ્રેમ sympathy and love શેઠીઆ millionaires ઉમદા
 પુણ્યશાળી generous and munificent.

Lesson VIII.

Constructin of Sentences.

૫૫. વાક્ય રચનાને અંગ્રેજીમાં ' construction of sentences ' કહેવાય છે. તે સંબંધી તમે ધ્યાન આપે જાણો છો.
 કર્તા, ક્રિયાપદ, કર્મ ક્રિયાવિશેષણ વિગેરે અનુક્રમે આવે છે,
 પરંતુ જ્યારે અમુક શબ્દ ઉપર ભાર મૂકવો હોય ત્યારે તે શબ્દ
 પહેલાં વાપરી શકાય છે, જેમકે ' **two books** I cannot
 read in a day,' ' **in a day** I cannot read two
 books,' ' **I** cannot read etc. '

૫૬. અંગ્રેજીમાં એવા કેટલાક શબ્દો છે કે જેનો ઉપયોગ કરતી વખતે વાક્યની ખાસ રચના peculiar construction કરવી પડે છે. તેમાં ' no sooner.....than,' કે તરતજ ' hardly.....when,' ' scarcely.....before,' ' not only.....but. ' ' એટલુંજ નહિ.....પણ ' વિગેરે છે.

૫૭. ઉપરના શબ્દો પૈકી ગમે તે શબ્દ વાક્યના કર્તા પહેલાં વાપરવામાં આવે તો એ શબ્દ પછી તુરતજ auxiliary verb વાપરવું. જેમકે, જેવો વનરાજ સમજણો થયો કે તરતજ ભુવડના માણસોને લુંટવા લાગ્યો. No sooner did Vanraj come to the years of discretion than he began to plunder the people of Bhuvad ' અથવા ' Vanraj no sooner came to the years etc ' હજુ તે રેશને પણ પહોંચ્યો નહિ હોય ત્યાં તો તેના ઘરને આગ લાગી 'hardly had he reached the station when his house took fire.' દલહાઉસી ઈંગ્લાંડ પહોંચ્યો ન પહોંચ્યો તે પહેલાં તો હિંદમાં જળરો બળવો થયો 'scarcely had Lord Dalhousie arrived in England before a great mutiny broke out in India.' આ પાઠ અધરો છે એટલુંજ નહિ પણ કંટાળા ભરેલો છે, ' not only is this lesson difficult but tedious too. ' આ વાક્યોમાં ' scarcely ' ' not only, ' વિગેરે શબ્દો કર્તા પહેલાં મુકવામાં ન આવે તો auxiliary verb ને પ્રથમ મુકવાની જરૂર નહીં રહે. Lord Dalhousie had scarcely arrived etc ' ' this lesson is not only difficult ' વિગેરે.

૫૮. જ્યારે ' nor ' શબ્દ વપરાય છે ત્યારે પણ સહાયકારક ક્રિયાપદ પ્રથમ આવે છે, ' આટલું માત્ર સધળું નહોતું ' ' nor was this all.

૫૯. શુદ્ધ અંગ્રેજી લખવા માટે જોડણી spelling પર ખાસ ધ્યાન આપવું. કેટલાક શબ્દો પછી અમુકજ ઉપસર્ગ વપરાય છે એ પણ યાદ રાખવા, અને જ્યારે Comparative degree હોય ત્યારેજ ' than ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવો, અથવા ' rather ' ' other ' એ શબ્દ પછી પણ than વપરાય છે, પણ ' double than ' એમ કદી લખવું નહિ. ' તે મારા કરતાં સારો છે, ' ' he is better than I, ' ' જુ તમને તેના કરતાં વધારે ચાહું છું ' આ વાક્યના એ અર્થ થશે, (૧) I love you more than he, i. e. than he loves you, (૨) I love you more than him i. e. than I love him.

૬૦. વિદ્યાર્થીઓ whichનો ઉપયોગ ઘણીવાર ખોટો કરેછે. જે શબ્દ માટે which વાપરવો હોય તે શબ્દ which ની પહેલાં હોય તો અર્થ સમજતાં બહુ મુશ્કેલી પડતી નથી, જે કે તેમ વાપરતાં પણ કોઇ કોઇ વાર અર્થ કરવો કઠિન પડે છે. જેમકે, ' Our house is near the school which is a great nuisance, ' આનો અર્થ (૧) the school is a great nuisance, (૨) being near the school is a great nuisance (૩) not being near the school is a great nuisance (અગવડ).

૬૧. વાક્ય રચના માટે ખાસ યાદ રાખવાનું એ છે કે preposition અને સાથે infinitive ' to ' કદી ન

વાપરવાં. ' Food to eat ' ખાવાને માટે ખોરાક ' Food for eating ' એમ પણ થઇ શકે (પણ ' food for to eat ' એમ કહી ન થાય). આથી અંગ્રેજીમાં જેને ' conjugate forms ' કહેવાય છે તે પર ખાસ લક્ષ દેવું. જેમકે ' intend, ' એ શબ્દ ક્રિયાપદ છે તેના પરથી ' intention ' (noun) ' intentional ' (adj), ' intentionally ' (adv) વિગેરે બને છે. ક્રિયાપદ પરથી નામ બનાવવા માટે ' ment, ' ' ation, ' એવા શબ્દો વપરાય છે, નામ અથવા વિશેષણ પરથી ક્રિયાપદ ' ize ' લગાડવાથી થાય છે, નામ ઉપરથી વિશેષણ ' ous ' લગાડવાથી થાય છે અને ક્રિયાવિશેષણ ' ly ' થો થાય છે એ સઘળા નિયમો માત્ર સામાન્ય છે. કેટલાક શબ્દોના conjugate forms તદ્દન જૂદી રીતે થાય છે.

૬૨. નામ ઉપરથી વિશેષણ ' conjugate nouns and

adjectives.'

Angel	Angelic	Error	Erroneous
Angle	Angular	Giant	Gigantic
Ass	Asinine	Mischief	Mischievous
Blood	Bloody	Passion	Passionate
	Sanguinary	Poison	Poisonous
Burden	Burdensome	Palace	Palatial
	Onerous	Storm	Stormy
Brother	Brotherly	Service	Serviceable
	Fraternal	People	Popular
Clerk	Clerical		Populous

Tempest	Tempestuous	End	Final
Beginning	Initial	God	Divine
Body	Bodily	Hand	Manual
	Physical	Head	Capital
	Corporeal	House	Domestic
Cat	Feline	Mouth	Oral
Dog	Canine	Tooth	Dental
Church	Ecclesiastical	Moon	Lunar

୧୩. ବିଶେଷତ୍ୱ ଉପରથી ନାମ.

Broad	Breadth	Merry	Mirth
Dear	Dearth		Merriment
Deep	Depth	Vain	Vanity
High	Height	Kind	Kindness
Long	Length	Generous	Generosity
Wise	Wisdom	Magnificent	Magnificence
		Prudent	Prudence

୧୪. କ୍ରିୟାପଦ ଉପରથી ନାମ.

Allow	Allowance	Compel	Compulsion
Abide	Abode	Commit	Commission
Break	Breach	Deny	Denial
Choose	Choice	Refuse	Refusal
Shake	Shock	Arrive	Arrival
Grow	Growth	Maintain	Maintenance

६५. नाम उपरधी क्रियापद.

Chain	Enchain	Friend	Befriend
Power	Empower	Fruit	Fructify
Speech	Speak	Peace	Pacify
Sweetness	Sweeten	Boldness	Embolden
Food	Feed	Width	Widen
Glass	Glaze	Poverty	Impoverish

Exercises.

(1) Write down the noun forms of the following:— Able, abolish, abound, advise, approve, believe, bind, born, breathe, compare, complain, confide, conquer, consider, constant, decide, depart, destroy, do, endure, fly, forfeit, free, give, grand, heal, honest, humble, instruct, inquire, jealous, just, know, laugh, lose, move, observe, occupy, patient, prosper, prove, provide, pursue, relieve, remember, reside, see, resign, sell, severe, sing, solitary, splendid, strike, suspect, tell, weave, simple, mix, popular, false, active, occur, dismiss.

(2) Write down the adjectival forms of the following:— Advantage, attention, autumn, spring, death, brass, father, economy, enemy, exceed, fault, favour, law, life, price, satisfy, com-

pel, society, sympathy, war, tyranny, value, talk, sun, city, country, eye.

(3) Form verbs from the following:—Able, bath, black, blood, bold, class, courage, danger, full, glad, joy, rich, union, white, prison.

(4) Translate into English:—મુંબઈમાં અલીહુસેન નામે કોઈ એક શ્રીમંત વેપારી હતો. તે ઘણો દયાળુ, ઉદાર, અને ધાર્મિક હતો. એક વેળા એ શેકને ત્યાં તેનો એક ઘરડો મિત્ર કોઈ માઆપ વગરના ગરીબ છોકરાને લઈને ગયો, અને તેને કંઈ, શેક, આ છોકરો તદ્દન નિરાધાર છે ગઈ સાલ એનાં માઆપ મરકીના પંજમાં સપડાઈ જઈ મરણ પામ્યાં, ત્યારથી આજ સુધી મેં એને મારાથી બનતી મદદ કરી છે. હવે મને મારા શરીરનો ભરોસો લાગતો નથી; તેથી લાચાર થઈ એને અહીં લાવ્યો છું. એને લખતાં વાંચતાં આવડે છે. વળી એ થોડુંક નામું કામું પણ જાણે છે, તેથી તમારી દુકાનમાં ગુમાસ્તાગીરી કરી શકશે. જો આપ દયા લાવી એને ખાતો પીતો કરશો, તો મારા ઉપર મોટો ઉપકાર થશે. આ સાંભળી શેકનું મન દયાથી પીગળી ગયું, અને તેણે તે છોકરાને ખુશીથી પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો. એ છોકરાનું નામ અમીર હતું.

અલીશેડે અમીરને દુકાનમાં રાખ્યો. ત્યાં તે ધીમે ધીમે દુકાનનાં સઘળાં કામથી વાંકડું થયો. તેને દુકાનના કામમાંથી પુરસદ મળતી ને વેળા તે અબ્યાસ પણ કરતો એથી ચાર પાંચ વરસમાં તે બે ચાર જુદી જુદી ભાષાઓ શીખ્યો. એ જ્ઞાન તેને માલની ખરીદી કરવામાં ઘણું ઉપયોગી થઈ પડ્યું. અમીરની હાંશિયારો જોઈ શેકે તેને ખરીદી કરવાનું ઘણું ભરોસાનું કામ સોંપ્યું. તે મોટો થયો

એટલે મોટી ધામધુમથી શેઠે તેનું લગ્ન કર્યું. લગ્ન થયા પછી શેઠે તેને મહીને સો રૂપીઆનો પગાર બાંધી આપી તિબ્બેરીના કામ પર મૂક્યો.

અમીરનો સ્વભાવ ઘણો નીચ અને વિશ્વાસઘાતી હતો. અલી-શેઠનો તેના પર સંપૂર્ણ ભરોસો તેમજ અત્યંત પ્રીતિ હતી. એમ જતાં તેણે તિબ્બેરીમાંથી રકમો ઉઘાપત કરવા માંડી. એકવેળા એવું બન્યું કે શેઠે પોતાના રિવાજ મુજબ એકાએક તિબ્બેરી તપાસી, તો એક હજાર રૂપિયાની ખોટ જણાઈ; પણ તેના મનમાં અમીરની લુ-ચ્ચાઈ વિષે જરાપણ વહેંચ ન આવ્યો. તે તેને હિસાબ બરાબર તપાસી શીલક મેળવવાનું કહી ચાલ્યો ગયો. હવે અમીરે વિચાર્યું કે આ પ્રકારની લુચ્ચાઈ કરવાથી કાંઈ દિવસ પકડાઈ જવાશે, તેથી તેણે એક નવી યુક્તિ ખોળી કાઢી. મુંબઈ શહેરમાં ખોટા સિક્કા પાડનાર એક સોની રહેતો હતો; તેની સાથે તેણે દોસ્તી બાંધી. પછી એ સોની કને ખોટા રૂપીઆ પડાવી કેટલીક થેલીઓમાં મૂકી તેમાંથી તે ખરા રૂપીઆ ઉઘાપત કરવા લાગ્યો.

વળી ફરી પાછા એક દહાડે અલીશેઠ પોતાના રિવાજ પ્રમાણે તિબ્બેરી તપાસવાને આવ્યા. આ વેળા સીલક બરાબર જણાઈ. પછી તિબ્બેરી સંબંધી બીજી કેટલીક તપાસ કરી, અને તેમાંથી એક કાથળી ઘરબરચ માટે જોઈતી હતી, તે નોકરને માથે મુકાવી શેઠ ઘેર ગયા. બીજે દહાડે એ કાથળીમાંના રૂપીઆ આપી તેમણે કેટલોક સામાન ખરીદવાને એક ગુમાસ્તાને બજારમાં મોકલ્યો. ગુમાસ્તાએ સોદો ખરીદ કરી રૂપીઆ ગણી આપ્યા, પણ વેપારીઓએ રૂપીઆ ખોટા છે એમ કહી પાછા આપ્યા, ગુમાસ્તાએ શેઠને એ હકીકત કહી. તે ઉપર શેઠે અમીરને બોલાવી પૂછ્યું, કે આ ખોટા

રૂપીયા ક્યાંથી આવ્યા ? અમીરમાં નીચપણાનો કાંઈ આંકો ન હતો. તે બોલ્યો કે આ કાચગા બે દિવસ પર આપના દીકરા ગજુર તરફથી મને મળી છે. ગજુર વ્વસની તથા ઉડાઉ હતો, અને નકારી સોમતમાં ફરતો હતો તે અત્રીશક જાણુતા હતા. શેકે અમીરની વાત ખરી માની અને ગજુરને માથે આળ ચઢ્યું.

આ વખતે પણ અમીરની લુચ્ચાઈ પકડાઈ નહિ. પરંતુ પાપનો ઘડો ફુટ્યા વિના રહેતો નથી. એ કહેવત મુજબ એનું પાપ ઢાંક્યું રહ્યું નહિ.

આ બનાવ પછી કેટલેક દહાડે પેલો સોની ખોટા સિક્કા પાડતાં પકડાયો. પોલીસે તેને જરા દબાવીને પૂછતા તેણે પોતાનો ગુન્હો કબુલ કર્યો અને અમીરને ખોટા રૂપીઆ પાડી આપેલા તે વાત પણ કહી દીધી. એ ઉપરથી અમીરના ઘરનો ઝાડો ભેયો એટલે તેમાંથી ઘણા ખોટા રૂપીઆ મળી આવ્યા. વળી એવા રૂપીઆ શેકની તિજોરીમાં મૂકી શેકનો વિશ્વાસઘાત ઘણી વાર કરેલો તે વાત પણ બહાર આવ્યી. તે સોની અને અમીરના ઉપર કામ ચાલ્યું અને બેઉ જણાને સખ્ત કેદની શિક્ષા થઈ.

અમીરે નીચપણું વાપરી નીચ યુક્તિઓ કીધી તેનું તેને પુરે-પુરું ફળ મળ્યું. છોકરાઓ, તમે જો તમારું ભણું ઇચ્છતા હો, તો નીચપણું કદી કરશો નહિ. વિશ્વાસઘાત કરવો, કોઈને માથે જીકું આળ ચઢાવવું, ચોરી કરવી, પોતાના અન્નદાતાને દગો દેવો, અને એવા ગ્રીન્ન અનેક દુર્ગુણો નીચપણાનાંજ લક્ષણ છે. એવા દુર્ગુણોનો સદા ત્યાગ કરવો અને ઉંચો ઉદાર સ્વભાવ રાખી હંમેશાં નીતિને રસ્તે ચાલવું.

Notes.

(1) Ability, abolition, abundance, advice, approval, belief, bond, birth, breath, comparison or comparison, complaint, confidence, conquest, consideration, constancy, decision, departure, destruction, deed, endurance, flight, forfeiture, freedom, gift, grandeur, health, honesty, humility or humbleness, instruction, inquiry, jealousy, justice, knowledge, laughter, loss, motion or movement, observance or observation, occupation, patience, prosperity, proof, provision, pursuit, relief, remembrance, residence, sight, resignation, sale, severity, song, solitude, splendour, stroke, suspicion, tale, web, simplicity (or simpleness), mixture, popularity, falsehood (or falsity), activity, occurrence, dismissal.

(2) Advantageous, attentive, autumnal, vernal, mortal, brazen, fatherly or paternal, economical, inimical, excessive, faulty, favourable, lawful or legal, vital, precious, satisfactory, compulsory, social, sympathetic, martial, tyrannical, valuable, talkative, solar, urban, rural, ocular.

(3) Enable, bathe, blacken, bleed, embolden, classify, encourage, endanger, fill, gladden, enjoy, enrich, unite, whiten, imprison.

(4) વેપારી a merchant માખાપ વગરનો છેકરો an orphan તેને કહ્યું શેઠ and said to him, “Sir etc” તદ્દન નિરાધાર quite helpless મરડી plague, ના પંજમાં સપડાઈ જઈ મરણ પામ્યા fell a victim to ત્યારથી.....કરી છે I have helped him as much as I could since his parents etc. લાચાર થઈ being helpless, having no other alternative વાંચતાં લખતા આવડવું to know how to read and write થોડુંક નામુ ઠામું જાણવું to have a fair knowledge of how to keep the accounts દુકાન a firm શુમાસ્તાગીરી કરવી to serve as an apprentice ને ખાતો ખીતો કરવો to look to one's welfare મારા ઉપર ઉપકાર થશે I shall be much obliged to you શેઠનું મન પીગળી ગયું the heart of the master melted with pity ખુશીથી willingly થી વાકેફ થવું to become cognizant of ધુરસદ્દ leisure માલની ખરીદી કરવામાં in buying goods ભરોંસાનું કામ confidential work મોટા થવું to grow up; to become a grown-up man. ધામ-ધુમથી with great pomp લગ્ન કરવા to celebrate the marriage. લગ્ન થયા.....મૂક્યો after his marriage was over he was appointed as a treasurer with one hundred rupees per mensem. સ્વભાવ nature. નીચ અને વિશ્વાસઘાતી base and treacherous. અલીશેઠને ભરોસો હતો Ali Sheth had an implicit confidence in Amir. એમ છતાં nevertheless. ઉચાપત કરવી to embezzle રકમો

great sums of money. પોતાના રિવાજ મુજબ according to his wont; as usual ખોટ a deficit વહેમ આવવો to entertain a doubt (but he did not doubt the honesty of Amir) તે...આલ્થો ગયો. He told him to check the accounts and tally the cash and then went his way. લુચ્ચાઇ roguery, knavery, યુક્તિ ઝોળી કાઢવી to chalk out a plan. સિક્કો a coin. દોસ્તી બાંધવી to befriend, to make friends with. થેલી a purse સોદો ખરીદ કરવો to make a bargain અસની dissolute ઉડાઉ extravagant ગપ્પરને માથે આળ ચડ્યું Gafur was falsely accused પકડાઇ નહિ was not detected, પાપનો...નથી A lie has no legs કહેવત a maxim, an aphorism. દબાવીને threatened. ના ઉપર કામ આલ્યું were prosecuted બક્ષણ a trait, a characteristic, નીચપણું base nature અનદાત a patron. સખ કેદ rigorous imprisonment.

Lesson IX.

Appropriate Prepositions and Synonyms

૬૬. જે શબ્દનો અર્થ લગભગ સરખો હોય અને કોઇ કોઇ વાર એકને બદલે બીજો શબ્દ વાપરી શકાય છતાં તેમ કરવા જતાં કોઇ વાર ખોટો ઉપયોગ થવા મંભવ હોય તેવા શબ્દને અંગ્રેજીમાં 'synonyms' કહેવાય છે.

૬૭.

To alter થોડો ફેરફાર કરવો,	to change તદ્દન બદલવું.
Artist કારીગર, કળા જાણુનાર,	Aritsan કારીગર, લુહાર
જેમકે ફોટોગ્રાફર વિં	વિં
Childlike બાળક જેવો સાદો	Childish છોકરમતવાળો
Corpse માણસનું શબ	Carcase જનાવરનું શબ
Courage ભય સામે હીંમત	Fortitude દુઃખ સહન કરવાની
	હીંમત
Custom ચાલ, પ્રથા	Habit ટેવ
Discover પ્રકાશમાં લાવવું	Invent નવું શોધી કાઢવું
Dumb બોલી શકે નહિં તેવો	Silent મુંગો રહે તે, mute
	મુંગા રહેવું પડે તેવા
Willingly વાંધો ન હોય તે	Gladly રાજી ખુશીથી
Gold ring સોનાની વીંટી	Golden letters સોનેરી
	અક્ષરો
Hear સાંભળવું	Listen કાન દધને સાંભળવું
Hollow પોણું	Empty ખાલી (બીજી ચીજ
	નથી)
Notorious બદનામવાળો	Famous પ્રખ્યાત
Safe નુકશાનથી મુક્ત	Secure નુકશાનના ભયથી
	મુક્ત
Shade છાંયડો	Shadow પડછાયો
Slumber ડોહું; ઝોકું	Sleep નિદ્રા

Trade છુટક અથવા જથ્થાબંધ વેપાર	Commerce જથ્થાબંધ વેપાર
Value કીંમત (ખરી હોવી નેદએ તે)	Price કીંમત (છે તે)
Womanly સ્ત્રીને શોભાવે તેવું	Womanish આયડી જેવો

૬૮. કેટલાક શબ્દોના પછી અમુક ઉપસર્ગો વપરાય છે. તેમાંના થોડા નીચે આપ્યા છે

To abound in—The book abounds in mistakes.

Mistakes abound in the book.

To abound with—The book abounds with mistakes.

To be absorbed in—I am absorbed in reading.

To agree with, to—I agree with you to your proposal.

To apply to, for—I shall apply to the Head Master for that post.

To approve of—I do not approve of your going there.

To assure of—I assure you of your success.

To attend, to—Attend the meeting, class etc.
Attend to my advice.

To Bestow on, upon—Bestow favours upon us.

To Beware of—Beware of thieves.

To Boast of—Do not boast of your learning.

To Congratulate on, upon—I congratulate
you on your success

To deprive of, differ from, disgusted with,
die of, infer from, laugh at, mourn for, partake
of, rob of, submit to, yield to, accustomed to,
acquainted with, afraid of, agreeable to, angry
with, anxious (for a person about his health),
aware of, backward in, due to, eager for, fond
of, ignorant of, indebted to.

Exercises.

૧. શિવાજી એક બહાદુર હાડવૈયો હતો એટલુંજ નહિ પણ
દુઃખ સહવામાં હીંમતવાન હતો, પરંતુ અંગ્રેજી ઇતિહાસકારોએ તેને
બદનામવાળો પર્વતમાં રહેનારા ઉંદર તરીકે વર્ણવ્યો છે. ૨. તમે
છુટક વેપાર કરો છો કે જથ્થાબંધ ? ૩. પ્રોસ્પેરોએ મીરેન્ડાને
કહ્યું, “ એકાંત તથા વિદ્યાભ્યાસ મને પ્રિય હોઈને મારા રાજપકાર-
ભારની લગામ મેં તારા કાકાને સોંપી હતી, જે મારો કૃતદન
બાધ નીવડ્યો. હું તો સવળી દુનીઆદારી બાબતોથી
બેદરકાર રહેતો, અને મારો મધળો સમય માનસિક વિકાસમાં
ગીતાડતો અને તેથી હંમેશાં વાંચવામાં તસ્લીન રહેતો.”
૪. મારા મિત્રના માંગસિક લગ્ન પ્રસંગે હું મુંબઈ ગયો હતો જ્યાં
મારે પપ્પાગીઈં રોકાવું પડ્યું હતું. હવે હું સંસ્કૃતમાં કેમ પછાત
રહ્યો છું તે આ ઉપરથી તમે સહજ અનુમાન કરી શકશો. ૫.
ચારન હેસ્લીંગ હિંદનો ગવર્નર-જનરલ હતો. તેણે અયોધ્યાની
બેગમનો ખતનો કેવી રીતે અને શા માટે છુટ્યો તે તમે જાણતા

હશે. જ્યારે તે ઇંગ્લાંડ પાછો ગયો ત્યારે તેના ઉપર કેટલાંએક આરોપો મુકવામાં આવ્યા હતા, અને આમની સલામાં જ્યારે બર્ક અને શેરીડન હિંદમાં હેસ્ટીંગ્સના જીત્તમો વિષે બોલતા ત્યારે શ્રોતાઓને કંપારી છૂટતી. ૬. જ્યારે એક સભા ભરવી હોય ત્યારે પ્રથમ તો એક માણસે પ્રમુખના માટે દરખાસ્ત મુકવી જોઈએ, અને બીજા માણસે તેને ટેકા આપવો જોઈએ. છેવટે પ્રમુખસ્થાન સ્વીકારવા માટે પ્રમુખનો, પધારવાની મહેરબાની કરી સભાની શાલામાં અભિવૃદ્ધિ કરવા માટે અતિથિ મહાશયોનો, અને ભાષણ શાન્તિપૂર્વક સાંભળવા માટે શ્રોતા વર્ગનો આભાર માની સભા બરખાસ્ત થાય છે. ૭. જે તમે તમારા વડીલોની સલાહ પર ધ્યાન આપશો અને તેઓ કહે તે પ્રમાણે વર્તશો તો તમારી જીંદગીમાં સફળતાની હું ખાત્રી આપું છું. ૮. વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં લગ્ન હું પસંદ કરતો નથી. જે માઆપને પોતાના દીકરાના દુરમન બનવું હોય, પોતાના દીકરાની સુખી જીંદગીથી જાણે પોતાને કંટાળો અને અજીવમો આવ્યો હોય તેઓએજ દીકરાના લગ્નનો વિચાર કરવો. ૯. અંગ્રેજ લોકો આશરે ત્રીશ વર્ષની ઉંમરે પરણે છે, બીજા દેશના લોકો પણ ત્રીશ પાંત્રીશ વર્ષની ઉંમરેજ પરણે છે, અને આપણા દેશમાં બાર વર્ષે ! નાનપણના લગ્નના ગેરફાયદાથી આપણે જાણીતા થયા છીએ, વિધવાઓની વધતી જતી સંખ્યાના કારણથી પણ હવે આપણે અત્યાન નથી, તેથી દરેક માણસે પચીસ વર્ષ પહેલાં ન પરણવું એવું વ્રત લેવું ઘટે છે.

Notes

બહનામરાળો.....ઉંદર a notorious mountain-rat
ઇતિહાસકાર a hisstorian 2 Do you trade retail or

wholesale ? એકાંત.....નીવડયો As I was fond of retirement and deep study I left the management of my state-affairs to your uncle who proved my false brother દુનીઆ.....રહેતો was indifferent to all the pursuits of the world માનસિક વિકાસ mental culture, mental development માંગલિક પ્રસંગ an auspicious occasion હવે.....શકશે Now you can just infer from this how I have remained backward in Sanskrit આરોપ મુકવાં to impute charges શ્રોતાઓ hearers, the audience કંપારી છુટતી were horrified સભા ભરવી હોય when a meeting is to be held પ્રમુખ a president (પ્રમુખસ્થાન presidentship) દરખાસ્ત મુકવી to propose ટેકા આપવો to support, to second પધારવાની.....માટે for their condescending to grace the meeting અતિથિ મહાશયો worthy guests ભાષણ a lecture બરખાસ્ત થવું to disperse જાણે as if વધતી જતી સંખ્યા the increasing number વ્રત a vow દરેક.....ઘટે છે it behoves every man to take a vow of etc. નાનપણના...છીએ We have become cognizant of the disadvantages accruing from child-marriages.

Lesson X.

Direct and Indirect.

ફટ. સીધી રચના 'Direct Narration' અને પરોક્ષ રચના 'Indirect Narration' સંબંધી ચોથા ધોરણમાં તમે થોડું ઘણું

શીખી ગયા છે. બોલનાર માણસના અક્ષરે અક્ષર શબ્દો ‘અવતરણ ચિહ્નો’ માં (inverted commas) દર્શાવવા તેને સીધી રચના અથવા Direct form of Narration કહેવાય છે. અવતરણ ચિહ્નોની અંદરનું વાક્ય માણસ જે બોલેલ હોય તે છે અને તેવા ચિહ્નો પહેલાં ‘that’ ન વાપરવો. જેમકે ‘મેં’ કહ્યું કે તમે મુંબઈ આવશો ?” I said, “ Will you come to Bombay ?” તેણે મને પુછ્યું તમારું નામ શું ? He said to me “What is your name ?” ખાસ યાદ રાખવાનું એ કે અવતરણ ચિહ્નોમાં પહેલો અક્ષર capital કરવો, પરંતુ અવતરણ ચિહ્નોમાં ભંગાણુ પાડી વચ્ચે he said વિગેરે વાપર્યું હોય તો એ પ્રમાણે ફરીથી capital ન કરવો; જેમકે “Alas !” said Miranda, “do not work so hard.”

૭૦. સીધી રચનામાં બોલનારના શબ્દો અક્ષરે અક્ષર આવે છે તે ખાસ લક્ષ દેવું, અને તેથી પ્રશ્ન, આશ્ચર્ય વિગેરે આવી શકે. વિદ્યાર્થીએ અવતરણ ચિહ્નો વાપરતી વખતે ખાસ કાળજી રાખવી અને ન્યારે એ બોલેલા શબ્દો પૂરા થાય ત્યારે ચિહ્નો પણ પૂરા કરવાં. અવતરણ ચિહ્નોના ગેરઉપયોગથી અર્થનો અનર્થ થઈ જાય છે, જેમકે, The king said “The minister is a fool” “ The king ” said the minister “ is a fool ” આ બંને વાક્યોનો અર્થ તદ્દન જૂદો છે અને જો અવતરણ ચિહ્નો ન વાપરીએ The king said the minister is a fool તો કયો અર્થ લેવો તે કાંઈ સમજ ન પડે.

૭૧. પરોક્ષ રચના ‘ Indirect construction ’ કરવી હોય ત્યારે પ્રથમ અવતરણ ચિહ્નો કાઢી નાંખવા અને ‘ that ’

વાપરવો. જેમકે' He says " The teacher is busy. " He says that the teacher is busy.

૭૨. કાળાન્વય (Sequence of Tenses) પર ખાસ લક્ષ આપવું, જે reporting verb વર્તમાન કે ભવિષ્યકાળનું હોયતો reported speech નું ક્રિયાપદ ગમે તે કાળનું હોઈ શકે. (૨) જે reporting verb ભૂતકાળનું હોય તો reported speech નું verb ભૂતકાળનું આવે, અને જે reporting verb ભૂતકાળનું હોય અને reported speech નું verb ભૂતકાળનું હોય તો plu—perfect tense નું કરવું (૩) જે reporting verb ભૂતકાળનું હોય અને reported speech માં સત્ય, નિયમ અથવા સત્ય અથવા સિદ્ધ વાત આવતી હોય તો reporting verb પર ધ્યાન ન આપતાં reported speech નું ક્રિયાપદ જે કાળમાં હોય તે કાળમાં રહેવા દેવું.

૭૩. જે પ્રમાણે કાળાન્વય પર લક્ષ આપવાનું છે તેજ પ્રમાણે ' pronominal changes ' સર્વનામમાં ફેરફાર કરવા પર લક્ષ દેવું. I said to him " I am grateful to you " (direct) આ પ્રમાણે પરોક્ષ રચનામાં ' said to him ' ને બદલે ' told him ' અને સર્વનામમાં જે જે ફેરફાર થતાં હોય તે જોવું. ઉપરના વાક્યમાં ' મેં ' તેને કહ્યું ' એમ છે, અને જ્યારે હું ' તેની ' સાથે વાત કરતો હોજિં ત્યારે 'તમને' એમ કહું, અને પરોક્ષ રચનામાં ' તમને ' શબ્દ જ્યારે ' તમને ' કહ્યું હોય ત્યારેજ આવે. He said to me, " I am obliged to you. " (Dir) He told me that he was obliged to me. સર્વનામમાં ફેરફાર કરતી વખતે reported speechમાં જ્યાં જ્યાં ' I ' હોય

ત્યાં ત્યાં reporting verbનો કર્તા વાપરવો, અને ત્યાં ત્યાં ‘ You ’ હોય ત્યાં ત્યાં reporting verbનો કર્મ વાપરવો.

૭૪. કલમ ૭૧માં જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે પરોક્ષ રચના કરતી વખતે that વાપરવો, પરંતુ અવતરણ ચિહ્નો માંહેનું વાક્ય આત્મार्થ અથવા પ્રશ્નार्થ હોય ત્યારે ‘that’ બીજકુલ ન વાપરવો. આત્મार्થ વાક્યને ‘infinitive mood’માં મુકી દેવું; જેમકે He said to me “Shut the window,” He told me to shut the window, અને પ્રશ્નार्થ વાક્યમાંથી પ્રશ્નार्થ અને પ્રશ્ન રચના કાઢી નાખી સાદા રૂપમાં મુકવું અને ‘that’ ને બદલે ‘if’ અથવા ‘whether’ વાપરવું, અને said ને બદલે ‘asked’ અથવા ‘inquired’ વાપરવું. જેમકે He said to me “Are you alright ?”=He asked me if I was alright (said =asked; that=if; you-I; ક્રિયાપદ કર્તા પછી) I said to him “Where do you go ?”=I asked him where he went.

સૂચના—અવતરણ ચિહ્નો કાઢી નાંખવા. ‘that’ ને બદલે ‘if’ અથવા ‘whether’ પ્રશ્નार्થ ફેરવી નાખી વાપરવા, પણ બ્યારે પ્રશ્નार्થ વાક્ય how, what, why, which, where, whence, wherefore, વિગેરે શબ્દોથી શરૂ થતું હોય ત્યારે that, if કે કોઈ પણ જાતનો conjunction આગળ ન આવે. પ્રશ્નार्થ વાક્યમાં ક્રિયાપદ કર્તાની પૂર્વે આવે છે, પણ પરોક્ષ રચનામાં પ્રશ્નार्થ કાઢી નાંખવામાં આવે છે તેથી કર્તા પછી ક્રિયાપદ મુકવું. પરોક્ષ રચનામાં નીચેના ફેરફાર કરવા.

this, these.

To-day, this day.

now.

Here.

Hence.

Come.

To-night.

Yesterday.

To-morrow.

Last night.

Thus.

that, those.

that day.

then.

There.

Thence.

Go

that night.

the previous day.

the next day.

the previous night.

so.

Illustrations.

- (1) He said to me “ Will you come with me to Bombay to-morrow ? ”

He asked me if I would go with him to Bombay the next day.

- (2) The teacher said to Gopal “ Why were you absent yesterday ? ”

The teacher asked Gopal why he had been absent on the previous day.

- (3) You said to me “ I have no time to speak to you now. ”

You said to me that you had no time to speak to me then.

(4) He said “ What is this ? ”

He asked what that was.

૭૫. પરોક્ષ રચનામાં exclamatory sentences ને સાદા રૂપમાં મુકી દેવાં, અને આશ્ચર્યકારક શબ્દો ઉઠાડી દેવાં અને તેનો ભાવાર્થ સમજાવી શકાય તેવા શબ્દો તે બદલ ઉમેરવાં. આ ઉપરાંત vocative caseમાં જે શબ્દો આવતા હોય, જેમકે sir, oh ! God, એ કાઢી નાંખવા અને said ને બદલે exclaimed વાપરવું. આત્માર્થ વાક્યોમાં પણ please એવા શબ્દ તથા sir વિગેરે કાઢી નાંખવું, અને સંબોધન વિભક્તિમાં નામ હોય તેને reporting verb ના કર્મ તરીકે ફેરવી નાંખવું.

Illustrations.

(1) He said to me “ How unlucky I am. ”

He exclaimed that he was very unlucky.
(‘ to me ’ and ‘ how ’ dropped.)

(2) He said “ Alas ! I am undone, ” He cried out that he was undone.

(3) I said to him “ May you be happy. ” I wished that he might be happy.

(4) The beggar said to me “ May God bless you. ”
The beggar prayed that God might bless me.

(5) He said to me “ Thank you for your coming to see me. When are you returning to your native place ? ”

He thanked me for my going to see him,

and asked me when I was returning to my native place.

(6) He said “ Old man, sit down. ” He asked the old man to sit down.

(7) Then the other woman said “ Your Majesty, this child is mine. Pray, hand him over to me, my lord. ”

Then the other woman requested His Majesty that that child was hers, and hence to kindly hand him over to her.

૭૬. પરીક્ષ રચના કરતી વખતે He said “ yes; ” he said “ no, ” એને બદલે he replied in the affirmative, he replied in the negative એમ કરવું અને પ્રત્યક્ષ રચનામાં ‘ yes ’ કે ‘ no ’ પછી વાક્ય હોય તો તે વાક્ય પહેલાં and added that એમ કોઇ કોઇ વાર થાય છે.

Exercises.

Turn the following into indirect form:—

- (1) Did you say to her “ I will never speak to you again ? ”
- (2) I said to them “ Don’t bother me. ”
- (3) We said to him “ Will you come with us ? ”
- (4) I asked him “ Is the dinner ready ? ” He replied “ Yes. ”

(5) "What losses" cried he, "have I suffered; what anguish have I endured?"

(6) A: Good morning, how do you do?

B: Pretty well, sir, thank you, but these are hard times.

A: Yes, to be sure they are, but we have all to do the best we can.

II

Turn the following into direct form:—

(1) My brother told me that he had been reading all day.

(2) John asked James how old he was. James replied that he was sixteen.

(3) He begged her to explain herself more distinctly and tell him of what gentleman she was speaking.

III

Turn into indirect form of narration:—

Jane said to her mother Mrs. Bennet "Can I have the carriage?"

Mrs. B.—"No, my dear, you had better go on horseback, because it seems likely to rain and then you must stay all night."

Jane—" I had much rather go in the coach."

Mrs. B—" But, my dear, your father cannot spare the horse, I am sure. They are wanted in the farm, Mr. Bennet, are they not ? "

(Bom Univ. 1920)

IV

Translate the following into English (Direct and Indirect):--

ગૌતમી—બેટા, ભાંડુ જેવા તને વહાલા જે આ તપોવનમાંના દેવતા તે પણ તને જવાની આજ્ઞા દે છે. એમને નમસ્કાર કર.

શકુંતલા (પ્રણામપૂર્વક પરિક્રમણ કરીને કાનમાં)—અલી પ્રિયવંદા રાજપુત્રને મળવાની મારા મનમાં ઘણી ઉત્કંઠા છે ખરી, તેાપણુ આશ્રમ છોડીને જતાં મારા પગ ઉપડતા નથી.

પ્રિયવંદા—તપોવનવિયોગે કરી કેવલ તનેજ શોક ઉત્પન્ન થાય છે એમ નથી. તારા વિયોગથી તમામ તપોવનને પણ તારી પેટેજ દુઃખ થાય છે.

હરણાંઓ મુખમાંથી, નાખી દે મોંય દર્શના કલ્પા;

ભાર તજે છે નર્તન, વાગ્યા એને વિન્નિગના લાલા.

સકલ વનલતાઓ પણ, જાણે આંસુ ખરેખરાં પાડે;

તેમ પત્ર વેરે છે, ઉભરા એવા પ્રકારથી કાઢે.

શકુંતલા (સંભારીને)—પેલી મારી બેન વનજ્યોત્સ્નાને કહી આવું.

કાર્થય—હીક. તારો એની સાથે માની જણી એન સરખો રનેહ છે તે હું જાણું છું. આ રહી તે જમણા હાથ લણી.

શકુંતલા (વેલ પાસે જઈને)—અરે ! પ્રિય વનન્યોત્સના, આંખાને લાગેલી છે ખરી, તોપણ લગાર તારા આણી તરફ આવેલા શાખા-રૂપી હાથે મને ભેટી લે. હું હવે દૂર દેશ જનાર છું, તેથી હવે પછી તારો મેળાપ મને થશે નહિ.

કાર્થય—અનસયા, રડ મા. તમારે ખેડે જણીઓએ તો શકુંતલાને ધીરજ આપવી જોઈએ. (પછી સર્વે આગળ ચાલવા માંડે છે.)

શકુંતલા—પિતાજી આરહું કહું છું તે જરા ધ્યાનમાં રાખજો. તે એ કે પેલી મારી લાડકડી હરણી ભારેવાહી થઈને આશ્રમમાં ફરે છે, તે જ્યારે નિર્વિધ્ને વિંઆય, ત્યારે એ શુભ વર્તમાન કોઈની જોડે મને કહાવજો.

કાર્થય—હીક. નહિ વીસરું ખેટા.

શારંગરવ—ભગવન, ભાગોળના તળાવની પાળ સુધી સગાં-વહાલાંએ વળાવવા જવું એવો સંપ્રદાય છે. માટે હવે આ તળાવની તેડ આવી, તો જે કંઈ સંદેશો કહેવાનો હોય તે કહી પાછા વળવું ધટારત છે.

કાર્થય—ત્યારે આવો. આ અંજીરના વૃક્ષની તળે કંડકમાં ખેસી જરા વિસામો ખાઈએ.

—Notes—

Gautami—My dear Shakuntala, the deities of this hermitage who are as dear to you as your kith and kin, also permit you to go. Ple-

ase bow to them. (Ind. Gautami said lovingly to Shakuntala that the deities of that hermitage who were as dear to her as her kith and kin also permitted her to go; she further told her to bow to them.) પ્રણામ પૂર્વક bowing પરિક્રમણ કરીને circumambulating કાનમાં (કહે છે) whispers કાણી ઉત્કંઠા છે ખરી although I have an ardent desire to see etc. તોપણ...નથી I feel compunction to leave this hermitage. વિયોગ separation દર્ભનાં કલ્લાં blades of grass નર્તન dancing વાગ્યા એને વિગ્ને-ગના ભાલા because they feel the dart of separation (or pangs of separation) સકલ...કાટે. The creepers of the forest, as if shedding tears, scatter the leaves here and there, and thereby manifest the effusions of grief તો ધીરજ આપવી જોઈએ should rather comfort Shakuntala લાડકડી હરણી pet doe ભારેવાહી pregnant નિર્વિધને વિંઆય brings forth a fawn without impediment વળાવવા જવું to go to see off સંપ્રદાય a tradition; a custom આ.....આપએ let us rest a while under the cool shades of this fig-tree.

V

Translate into English:—

(a) ગુર્જર દરબારને આ બધી તૈયારીની ખબર હતી. જ્યારે

ખરના મિત્રભૂપતિઓએ તથા ખખર કુહાડવા છાના મોકલેલા ચાર ભેદિ તેને સઘળા હકીકતથી ઘાંટફ કયો હતો. ભુવડ પોતે આવે છે એ સાંભળી તે હરખાયો. પોતાના ખશખરીઆ નોડે યુદ્ધ કરવાનો લાભ આવ્યાથી તેનું મન પ્રમોદ પામ્યું. પ્રધાનોને તેણે આજ્ઞા આપી કે સ્વરાથી પત્રો લખી તથા ખેપીઆ મોકલી ખંડીઆ રાજરાણાને તેમનાં સૈન્ય સહિત તેડાવે, ને પંચાસરમાં ત્રણ લાખ માણસને વર્ષા-ઋતુ લગી પહોંચે એટલું અમલ બરો. મોટો ઝગડો અહીં થશે એવું સંભવે છે. શહેરની વસ્તીમાંની સ્ત્રીઓને, બાળકોને તથા ઘરડા ખો-ખરાંને સોરઠ મોકલી દો. મારવાડ, મેવાડ, અને ગ્રાજવાના રાજ-ઓની કુમક માગો. તેમને કહાવો કે આજે અમારો વારો છે ને કાલે તમારો આવશે. લોભીઓ ને અભિમાની ભુવડ આપણા સર્વેનો સામાન્ય શત્રુ છે. આ પ્રસંગે આપણા સર્વેનું બળ એકઠું કરવું જોઈએ. મારી વહારે તમે ચડશો તો હું તમારો આભાર ભૂલનાર નથી એમ કહાવજો. વૃણી તેમને ખરચ આપવાનું કબજા કરજો.

શુરપાળે નમનતાઈથી અરજ કરી કે સ્વામીએ ફરમાવ્યું તે ઠીક છે, પણ પારકા ઉપર આધાર રાખવો એ ઘણીવાર હાનિકારક છે. 'આપ સમાન બળ નહિ તે મેઘ સમાન જળ નહિ,' એ પૂર્ણ ખરું છે. આ શબ્દની તમામ રૈયતને સ્ત્રી અંધાવો. ભુવડને હજીવવા-નો એજ ઉપાય સાચો છે, બીજા બધા કાચા છે. આપણી પાસે હથિઆર પુષ્કળ છે. શસ્ત્રજંડાર મેં તપાસ્યા છે, ને બરપૂર રાખ્યા છે.

(b) આ વચન સાંભળી સરકારી કામળ હલ્ય બરાબ આવ્યું, ને તેનાં નેત્રમાંથી જળધારા વહેવા લાગી. વિચાર થવાની વાત સુણી તે સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. જ્યારે તેમ પોતાની છાતી સસ્તી આપી,

ને યુગ્મન કરી કહ્યું, મારી મીઠી, તું રડ નહિ, તું રાજની પુત્રી છે, ક્ષત્રી ધર્મ જાણે છે; હોશીઆર થઇ મારી જોડે છેલ્લીવેલ્લી વાત કર. હે પ્રિયા ! રાજધર્મ, ક્ષત્રીધર્મ, માફ કર્તવ્ય કર્મ છે. રાજ્યાસને બેસતી વેળા મેં પ્રજાવ્રત કરવાનો સંકલ્પ કર્યો છે, અને પ્રજાનું યથાન્યાય પાલન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે. આજ સુધી મેં રૈયતના ધનનો ઉપયોગ કર્યો છે, અને તેને બદલે પ્રજાની સેવા બજાવી છે. હું જીવતાં છતાં મારી પ્યારી ગુજરાતને, મારા બહાણા દેશને, બીજાને સ્વાધીન કરી નહિ થવા દઉં. ગુજરાત ઉપર તમારો અતિ પ્રેમ છે. હું તમને ગુજરાતના સમ દષ્ટ અરજ કરું છું કે આ મારી વિનંતિ કબુલ કરો, મારી પાછળ તમારા બળી મરવાથી પરમેશ્વરને ક્રોધ થશે, આપણા સંતાનનો નાશ થશે ને આપણું કુળ નિકન્દ થશે; મારો વંશ રાખવો આ સમે તમારે હાથ છે. પ્યારી, માટે માફ કહ્યું માનો.

રાજા શોકમાં ગરક થઇ જવાથી વધારે બોલી શક્યો નહિ. ચતુર રાણી તુરત ચેતી કે હું જો આ વેળા તેની સંભાળ નહિ લઉં તો રખેને તેના મગજ ઉપર માઠી અસર થાય. દયામણી મધુર વાણીથી તે બોલી, પિયુજી ! મારી સામું જુઓ ! હું તમારી આજ્ઞાને સદા આધીન છું. આજ પર્વત મેં તમારી ઇચ્છાનું ઉલ્લંઘન કર્યું નથી, અને જીવતાં સુધી કરવાની નથી. મને ચિંતા એજ છે કે તમારા વિના હું જીવીશ કેમ ?

Notes

મિત્ર બૂપતિઓ allies ખબર ઝાંઘવા.....લોકો fowar spies બરોબરીઓ a rival, ખેપીઓ couriers ખડીઓ feud-

atory તેડાવવું to send for ઘરડા બોખરાં the old and imbecile કુમક help સામાન્ય શત્રુ a common foe વહારે ચઢવું to run to one's succour શસ્ત્રમંડાર an armoury આપ...નહિ Self-help is the best help and do at once what is to do and trust yourselves alone સ્તંભ motionless like a statue. છાતી સરસી ચાંપી hugged her મારી...નહિ weep not, oh ! ye mistress of my heart. રાજધર્મ...છે It is incumbent upon me [I am duty-bound] to abide by the duties of a king and a Kshatriya. પ્રજાવત...કર્યો છે I have vowed to protect my subjects. તેને બદલે in return for that હું જીવતાં છતાં as long as there is breath in my nostrils શોકમાં ગરક થઇ જવાથી being absorbed in grief ચતુર...જેવા the sagacious queen at once saw that if she did not at that time etc. પિયુજ my lord નું ઉલ્લંઘન કરવું to transgress.

Lesson XI

Analysis and Synthesis of Sentences

૭૭. એક લાંબા વાક્યને પૃથક્ પૃથક્ છુટા પાડી લાંબા વાક્યને અર્થ સમજવા સારું પૃથક્કરણ થાય છે તેને અંગ્રેજીમાં 'analysis' કહે છે.

૭૮. પૃથક્કરણમાં રચના પ્રમાણે વાક્યો ત્રણ જાતના હોય છે (૧) simple (૨) compound (૩) complex. આ પાઠમાં simple અને compound sentences સંબંધી વિવેચન કરવામાં આવેલ છે અને complex sentence માટે ભાગ ૨ પાઠ ૩ માં જણાવેલ છે.

૭૯. જે વાક્યમાં ફક્ત એક કર્તા અને એક ક્રિયાપદ હોય તેને simple sentence કહેવાય છે; જે વાક્યમાં બે અથવા બેથી વધારે કર્તા અગર ક્રિયાપદ અગર બન્ને હોય અને એવું વાક્ય ઉભયાન્વયિ અવ્યયથી, ગાડીના ડબ્બાઓ જેમ સાંકળથી જોડાય છે તેમ, નાના નાના વાક્યોથી જોડાઈ બન્યું હોય તેને compound sentence કહેવાય છે; અને જે વાક્યમાં બે અથવા બેથી વધારે કર્તા અને ક્રિયાપદ હોય અને એ વાક્યમાં જે નાના વાક્યો હોય તેનો પરસ્પર એવો સંબંધ હોય કે એક વાક્ય લઈ લઈએ તો બીજા નાના વાક્યના અર્થમાં હાનિ પહોંચે અથવા અપૂર્ણતા રહે તેવા આવા વાક્યને complex sentence કહેવાય છે. (૧) He is a good boy; A man of good conduct is sure to be respected; An honest man is the noblest work of God. આ વાક્યોમાં એક કર્તા અને એક ક્રિયાપદ છે માટે simple છે. (૨) Rama and Lakshmana were happy બે કર્તા અને એક ક્રિયાપદ, 'and' ઉભયાન્વયિ અવ્યય, આથી બે વાક્યો Rama was happy and Lakshmana was happy એમ બન્ને શકે છે તેથી આખું વાક્ય 'compound.' (૩) If you read you will pass. આ વાક્યમાં બે નાના

વાક્યો છે અને એ વાક્યોને 'if' શબ્દ જોડે છે તે એક ચરત બતાવે છે જેથી બન્ને વાક્યો પૈકીનું એક છુટું વાક્ય પૂર્ણ અર્થ આપી શકતું નથી તેથી complex.

૮૦. Analysis કરતી વખતે પહેલું subject શોધવું અને subjectનો sense enlarge કરનારા જે જે adjectives અથવા epithets લગાડ્યા હોય તે સમજા subject ની સાથે subject ભેગા લેવાં. પછી ટુંકું ક્રિયાપદ finite verb જોતવું, પછી object (direct and indirect), એ પછી વાક્યના અર્થને પૂર્ણ કરનાર complement જોતવું; જેમકે he is **rich**, this man is **poor**, પછી વાક્યના અર્થમાં વધારો કરનાર extension જોતવું જેમકે he is writing a letter **with my pen**.

૮૧. Analyse the following simple sentences:-

- (a) An old, lofty, wide-spreading oak stood in the forest.
- (b) The navigator Columbus, the discoverer of the New World, was badly treated.
- (c) Several stars of less magnitude, formerly unobserved now appeared.
- (d) Milton, in his tour, visited Galileo, the celebrated astronomer.
- (e) The teachers are always poor.

subject.	finite verb	object	compl	extension
1	2	3	4	5
An...oak	stood	in the forest
The...world	was	
	treated	badly
Several...		
unobsrved	appeared	now
Milton	visited	Galileo.....	
		astronomer.....	in his tour
The teachers are		poor	always

૮૨. Compound વાક્યોમાં એક કર્તા અને એ ક્રિયાપદ અગર એ કર્તા અને એક ક્રિયાપદ હોય તો ક. ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ વાક્યને છુટા પાડી બંને વાક્યો principal છે એમ લખવું, પરંતુ જુદા જુદા વાક્યો જુદા જુદા ઉભયાન્વયિ અવ્યયોની મદદથી (જુઓ ક. ૪૬ પાઠ ૬) એક compound વાક્ય બનાવતા હોય તો તેમાં જે મુખ્ય વાક્ય હોય તેને principal sentence કહેવું અને બીજા નાના વાક્યો co-ordinate clauses કહેવાય છે અને તે co-ordinate clauses ચાર જાતના છે.

૮૩. Analyse the following sentences:—

- They ran and saw the queen.
- These were thy charms but all thy charms are fled.
- Life is short, therefore let us improve it.
- He reads and writes well, therefore he will advance slowly but surely.

Compound Sentences.

No.	Kind of Sentence	Subject with Enl.	Fin. verb	Obj. compl.	Predicate	Ext.	Connective
I (1)	Principal	They	ran
(2)	copul. co-ord. to (1)	(They)	saw	the queen	and
II (1)	Principal	These	were	...	thy charms
(2)	advers. co-ord. to (1)	all thy charms	are fled	but
III (1)	Principal	Life	is	...	short
(2)	illative co-ord. to (1)	(you)	let	us	improve it	...	therefore
IV (1)	Principal	He	reads	(well)	...
(2)	copul. co-ord. to (1)	(He)	writes	well	and
(3)	ill. co-ord. to (1) (2)	He	will advance	slowly	therefore
(4)	adv. to (3)	(He)	(will)	surely	but
	ill. to (1) (2)		(advance)				

ಅನುಕ್ರಮ ಪಟ್ಟಿ.

(೨)

મૂલ્યનાં:—ન્યાં ન્યાં કર્તા, ક્રિયાપદ કે હરકાષ્ટ શબ્દ અધ્યક્ષાર હોય ત્યાં ત્યાં પૃથક્કરણ કરતી વખતે તે તે શબ્દ કંઠિસમાં મૂકવો. જે clause અથવા clauses સાથે જેવા અને જેટલા સંબંધ હોય તે સંધના દર્શાવવા. આખું વાક્ય કેવું છે તે ઉપર લખવું. આ ઉપરાંત એટલું યાદ રાખવું કે analysis માં ફક્ત બે ભાગ છે (1) Subject (2) Predicate. પહેલા ભાગમાં sub. with its enlargement એટલે કે વિશેષણો વિગેરે આવી જાય છે, અને બીજા ભાગમાં ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ પાંચ બાબતો સમાઈ જાય છે.

૮૪. પૃથક્કરણથી ઉલટું ‘ એકીકરણ ’ synthesis છે. પૃથક્કરણમાં મોટા વાક્યને નાના નાના વાક્યોમાં મુકીએ છીએ, ત્યારે એકીકરણમાં નાના વાક્યોનું એક વાક્ય બને છે. આવા નાના વાક્યોનું એક વાક્ય કરતી વખતે જેમ તેમ and, so, therefore, વિગેરે વાપરવું ઠીક નથી, પરંતુ present participle, past participle, infinitive, which, adverbial phrase વિગેરે વાપરવું. નીચેના ઉદાહરણો ધ્યાનમાં લેવા.

Combine the following sentences:—

- (1) The wind was favourable. The ship set sail.
- (2) A dog was crossing a narrow bridge over a stream. He had a piece of meat. It was in his mouth. He happened to look down.
- (3) A bad boy does not go to school. A bad boy does not learn his tasks. A good boy minds his book.

Ans. (1) The wind being favourable; the ship set sail. (2) A dog, crossing a narrow bridge over a stream, with a piece of meat in his mouth, happened to look down. (3) A bad boy does not go to school or learn his tasks but a good boy minds his book.

૮૫. ધણીવાર simple sentences નું compound અથવા complex sentence, active voice નું passive voice વિગેરે કરવામાં આવે છે એને ' conversion of sentences ' કહેવાય છે, જેમકે As soon as you arrive, you shall call in a doctor આ વાક્યનું simple વાક્ય Just after your arrival you shall etc. એમ થઇ શકે છે. ઝાઝા વાક્યોનું એક મોટું વાક્ય પણ આ પ્રમાણે બની શકે છે.

Exercises.

I Analyse the following:—

- (a) Let your wedding be to-morrow, and I will invite the duke and his friends; therefore go and persuade your shepherdess to agree to this.
- (b) The usurper enraged at the flight of his daughter Celia, put himself at the head of a large force, and advanced towards the forest, intending to seize his brother, and put him to the sword.

- (c) Here they lived like the old Robin Hood of England, and to this forest many noble youths daily resorted from the court, and did fleet the time very carelessly.
- (d) In those times wrestling was a favourite sport even in the courts of princes, and before fair ladies and princesses.
- (e) She is too subtle for you; her smoothness her very silence, and her patience, speak to the people, and they pity her.
- (f) You are a fool to plead for her, for you will seem more bright and virtuous in her absence; therefore open not your lips in her favour.
- (g) But feigned manliness and forced courage would no longer support them; for they were in the forest of Arden, no doubt, but they did not know the whereabouts of the duke.
- (h) Please do this work and oblige me.

II Combine the following sentences:-

- (1) The elephant surpasses all land-animals in size. It also surpasses them in strength. It is a native of Asia. It is also a native of Africa.
- (2) Alexandria is one of the most celebrated cities of antiquity. It was formerly the resi-

dence of the kings of Egypt. It is situated on the shores of the Mediterranean.

(3) Sir Philip Sidney was seriously wounded. He was at a battle. It took place near Zutphen. The wound was inflicted by a musket shot. It broke the bone of his thigh.

(4) The king gained a victory. The king ruled over England. The victory was a decisive one. It was gained over the Scots. The battle was fought near Dunbar. Dunbar is on the south-east coast of Scotland. This took place in 1294 A. D.

(5) The battle was over. Edward marched to Calais. He besieged it by sea and land. In the meanwhile Robert Bruce took advantage of Edward's absence. He invaded England. He was king of Scotland. He was the ally of France.

(6) A husbandman sowed some corn in his fields. He had only recently done so. Cranes came to eat the corn. The husbandman fixed a net in his field to catch the cranes.

III Change the voice:—(a) The king struck his servant. (b) They told the messengers many

He. (c) Slowly and sadly we laid him down. (b) He never found the ball. (e) They refused him permission. (f) The cricket match was played quickly. (g) They will be forced to submit. (h) You are expected to come immediately. (i) One would imagine he was mad.

IV Translate into English:—

અકબર પાદશાહનો ગાંડો હાથી છુટી જતાં બજારમાં આવી પહોંચ્યો. એક બાળક તેના પગ નીચે આવી ચઢાઈ જાય એવો જોગ અચાનક આવી ગયો. તે વખતે બજારમાં અકબરનો સેનાપતિ ચાલ્યો આવતો હતો, તે એકદમ દોડ્યો અને હીંમતથી હાથી સામે પડકારો કરી તે બાળકને બચાવી લીધું અને હાથી બીજી બાજુએ ચાલ્યો ગયો. અકબરના ખાતમીદારોએ એ વાત અકબરને કહેતાં તે બહુ રાજ થયો.

બીજે દિવસે કચેરી ભરાતાં પાદશાહે, બાળકને બચાવી લીધા બદલ સેનાપતિને ભરકચેરીમાં ભારે શિરપાવ આપ્યો. સેનાપતિ ઉપકાર સાથે બોલી ઉઠ્યો કે, જહાંપનાહ ! મેં બહુ લડાઈઓ લડી, લડાઈઓમાં હજારો ગોધાઓને હજી આપની કીર્તિ વધારી છે, ને દેશો જીતી આપ્યા છે; તે વખતે મને પોશાક નહિ ને આજ આ નાની બાબતમાં પોશાક કેમ આપ્યો તે મને સમજતું નથી. પાદશાહે કહ્યું કે “ હજીનાર કરતાં બચાવનાર કરોડો ચણા મારો છે. ”

Lesson XII

Miscellaneous Exercises.

૮૬. એક ભાષામાંથી બીજી ભાષામાં તરજુમે કરતી વખતે જે ફકરોનો તરજુમે કરવો હોય તે ફકરો ખરોખર વાંચી જરા અને તેનો અર્થ ખરોખર સમજવો. એ પછી જુદા જુદા વાક્યોના કર્તા, ક્રિયાપદ, મુખ્ય બાબત, મુખ્ય વાક્ય વિગેરે વિચાર્યા પછીજ તરજુમે કરવો. તરજુમે કરતી વખતે વ્યાકરણના નિયમો યાદ રાખી શુદ્ધ ભાષા લખવી.

Exercises

- I Give with meanings the plural forms of the following—Penny, cloth, thief, grief, number, genius, emporium, datum, die, formula, syllabus, phenomenon, calf, barrister-at-law, beau, cherub, erratum.
- II Write down the feminine of—Stag, Sultan, goose, earl, Mr, executor, lad, rustic, marquis, John, Charles, William, Czar, wizard, tailor, Viceroy.
- III Give the possessive plurals of—tutor, city, gentleman, citizen, child, woman, lady, attorney, brother, deer, army, summons.
- IV Give the past tense and perfect participle of—sing, fly, flow, flee, seek, sink, bid.

beseech, blow, eat, weave, slay, catch, thatch, preach, teach.

- V Distinguish between (1) He loves you better than I; he loves you better than me. (2) You can but try; you cannot but try. (3) He reads hard; he hardly reads. (4) I have written the letter; I have the letter written. (5) an oil-lamp, lamp-oil. (6) a finger-ring; a ring-finger (7) a picture of the queen; a picture of the queen's. (8) a mad-house, a mad bouse. (9) a nobleman, a noble man. (10) He went to school, he went to the school. [11] He spoke little, he spoke a little. (12) The older men are the wiser; the older men are, the wiser they are. [13] I can do it alone, I alone can do it. [14] He writes the language as well as speaks it, he writes the language as well as he speaks it.

- VI Construct simple sentences using the following words as directed:—

passing (adv.), better (v.), say (n.), a mile (adv. acc.), needs (adv.), like (adj.).

- VII Analyse:—

(a) Hastings had courted the judges since he

had found them useful instruments but he was not disposed to make them his own masters, or the masters of India.

(b) Hastings had intended, after settling the affairs of Benares, to visit Lucknow, and there to confer with Asaph-ud-Daulah.

(c) The mother of the late Nabob, and his wife were known as the Begums or Princesses of Oudh.

(d) Guinevere, the only daughter of Leodogran king of Cameliard, stood near the walls of the castle to see king Arthur passing by that way; but as the latter had put on the dress and armour of an ordinary knight and no distinguishing marks of a king, she could not mark or notice him.

VIII. Change the following into the indirect form:—

(a) Antony said:—"Friends, Romans, Countrymen, lend me your ears. I come to bury Cæsar, not to praise him. The evil that men do lives after them. The good is oft interred with their bones. So let it be with Cæsar."

- (b) " Pardon me, dear master, " said Ariel,
 " I will obey your commands. " " Do so, " said Prospero, " and I will set you free. "

"Heaven thank you, my dear father," said Miranda. "Now pray tell me, Sir, your reason for raising this sea-storm." " Know then, " said her father, "that by means of this storm my enemies are cast ashore upon this island. "

" Fear nothing my child, " said Prospero, " I have overheard and approve of all you have said. And Ferdinand, if I have too severely used you, I will make you rich amends by giving you my daughter. "

- (c) " I wish I were a king's son " cried a poor boy as he sat on some straw in his wretched home.

"Why do you wish that, my boy?" asked his teacher, who had entered unobserved.

"Why, Sir, I was standing by the palace gate this morning to see all the grand folk going to Court splendidly dressed in fine carriages. I thought how happy they must be to be allowed to see the queen and enter the beautiful palace." "What would you think if

"I told you that you might be a king's son if you choose, this very moment ? " asked the teacher.

IX Change the following into the direct form:—

- (a) I told him that I should not go out of his house until he had done justice to myself and my sister. To which he replied that as to that I might please myself, that I was welcome to remain in that house as long as I pleased, and that he hoped I should be comfortable while I honoured it with my presence; but that, as for himself, he unfortunately had an important engagement elsewhere just then, and would therefore be unable to enjoy my agreeable society.
- (b) The boy wrote to his master that his parents had arrived from his village, and as he had to go and make arrangements for their accommodation, he requested him to grant him leave for that forenoon.
- (c) I asked him how he dared to disobey my orders and whether he did not deserve to be punished. He said he was sorry he had offended me and hoped I would forgive him.

(d) He asked me when I intended to leave Madras. I told him that as that was the day of the examination, I could not leave then, but hoped to do so next day.

X Translate into English:—

1.

આ વેળાના સ્વદેશહિતેચ્છુ રાજ વિદ્યાલુન્નરને ઉત્તેજન આપતા. દેશમાં વિદ્યાનો વધારો થાય માટે વિદ્યાનોને આશરો આપતા. તેમનામાં જેઓ મહાકુશળ અને વડા હતા તેઓને દરબારમાં બોલાવી માન આપી પોતાની કને રાખતા. કસબી કારીગરોને ધનામ આપી હિંમત આપતા. વિદ્યા તથા કળાનો સુધારોવધારો અને પ્રચાર થાય તેવા ઉપાય કરતા. પંડિતાદિકોને રાજ્યનો આશ્રય મળતો. તેઓને લોકોપયોગી કામ સોંપતા. સરકારી પાઠશાળામાં ભણાવવું, તથા ગ્રંથો રચવા, જુના હોય તેમાં સુધારો કરવો, અને નવા શોધ કરવા, એ તેમના મુખ્ય કામ હતાં. રાજ ન્યાયશિખર કેળવાએલો નર હતો. મૂર્ખ રાજના દરબારમાં જુદા ખુશામતીઆ અને ખોટા વખાણ કરનારા હોય છે તેવાનું તે મ્હોં ન જોતો. સત્ય તેને બહુ વહાલું હતું. જુદા વખાણથી કેવી ખરાબી થાય છે તે એ ચતુર રાજ સારી પેઠે જાણતો હતો. એના દરબારમાં તો ખરાબ ટકી શક્યા.

(વનરાજ આપઠો.)

2

અરે ! રાજ, તું કાલ કાલ કરે છે પણ કાલનો કોને ભરોસો છે. આપણા માથા ઉપર કાળ બમ્બા કરે છે. તે આપણને ક્યારે કાલશે

તે ક્રોધને માલમ નથી. વૃદ્ધજ તેની ચપેટીમાં આવે છે એમ નથી; બાળક પણ મરે છે અને જુવાન પણ મરે છે, એકથી તે સો વર્ષના વયમાં એવું કાંઈ વર્ષ નથી, એવો કાંઈ દિવસ નથી, અરે ! એવી કાંઈ ધડી નથી, કે તે વખતે તો મરણ આપણને નહિ છોડે એમ કહેવાઈ શકે. લગ્નાદિ કામના મુદુર્ત છે—મરણને મુદુર્ત નથી. આજનો આ સૂર્ય કાલે પાછો પૂર્વમાં ઉગશે, એટલામાંજ આખી પૃથ્વીમાંનાં કેટલાં જુવાન, કેટલાં બાળક, કેટલાં વૃદ્ધનાં રોગી અથવા કેળ સરખાં કાચળ શરીરો અગ્નિ ભેમાં ધરી તેનો તેં વિચાર કરીશો છે ? અરે ! રાજ ! ત્હેં રણક્ષેત્રમાં ધણા મનુષ્યોના પ્રાણ ખોવડાવ્યા હશે, પણ તેથી વધારેના પ્રાણ અજીત ચમરાજ નિસંદિન લવાંજ કરે છે. જન્મ ધરીને એક ક્ષણ પણ આલસ્ય કરવાનું કામ નથી. આયુષ્યમાનું એક ક્ષણ તારા જેવાં કોટિ રાજ્ય કરતાં વધારે મૂલ્યવાન છે. પરમેશ્વર ન કરે, પણ કદાપિ તમારો દેહ કાલે પડ્યો, તો, મહારાજ, આજે મોક્ષરૂપી અમૃતનો પ્યાલો ટોળી નાંખો છો તેનો પશ્ચાત્તાપ થશે, પણ પછી કાંઈ વળવાનું નથી. મહારાજ, કાંઈ દહાડો નહિ, ને આજેજ હું કહેવા આવ્યો છું તેથી વિચાર કરો કે કંઈ કારણ હશે. મને વધારે નહિ પૂછો, પણ કાલની વાત ન કરો.

(નવલમ્ભાર્ગવિ.)

૩

જે દિવસ ગયા તે તો સર્વદા ગયા અને જે દિવસ આવવાના છે તે ઉપર મુદ્દલ ભરેલો નથી; વાસ્તે હો માનવી ! તને ધટે છે કે જે વખત તારો વ્યર્થ ગયો એવું તેની ચિંતા કે દિલ્લિખીરી કર્યા વગર અને જે વખત આવવાનો છે તે ઉપર શ્રેણી આધાર સંખ્યા

ચગર તું તારા ચાલતા વખતનો ફેંડો ઉપયોગ કર. ચાલતો વખત એ તારો વખત છે; હવે પછીનો વખત ભવિષ્યના ગર્ભમાં છે, અને તું જાણતો નથી કે તે ગર્ભમાંથી શું નીકળશે. વાસ્તે જે કાંઈ કરવા વિષે તું ડરાવ કરતો હોય તો તે જરૂરીથી કર અને જે કાંઈ સવારે થઈ શકતું હોય તે સાંજ ઉપર ન રાખ.

આજસાંઘ, એ દુઃખ અને તંગીનો એક મોટો પિતા છે. પ્રામાણિક ઉદ્યોગથી સુખ અને વૈભવ ઉત્પન્ન થાય છે. ઉદ્યોગનો હાથ તંગીને નસાડે છે. ઉદ્યોગી માણસના સાથી સુખ અને વૈભવ છે. જે પુરૂષ દોષત મેળવે છે, જે પુરૂષ મોટી પદ્ધતિએ રહે છે, જે પુરૂષ આખર અને માનથી ભરપૂર છે, જે પુરૂષની સ્તુતિ સર્વ લોક કરે છે, જે પુરૂષ રાજદારી કચેરીમાં બેસે છે તે પુરૂષ કેવા ઉદ્યોગી અને ચપલ છે તે તું તપાસ. તે પુરૂષ આજસાંઘને પોતાનાં ઘરમાંથી વેગળું રાખે છે અને આજસાંઘને પોતાનો કટો શત્રુ કરી લેખે છે.

ઉદ્યોગી પુરૂષ સવારના જરૂરીથી ઉઠે છે અને રાતના મોડા સુવે છે. તે વિચારથી પોતાના મનને અને મહેનતથી પોતાના તનને કસરત આપીને સુખાકારી સ્થિતિમાં રાખે છે. પણ આજસાંઘ માણસ પોતાની ઉપર પોતે એક મોટા ભર થઈ પડે છે. દરેક ઘડી અને દરેક પળ તેને મોટી માત્રમ પડે છે. તે અલીથી નહીં નરફડીયાં મારે છે અને જાણતો નથી કે “હું શું કરું.” તેના દિવસ વાદળોના ઝાળાની પેંડ જતાં રહે છે અને તેની યાદગીરીની કંઈ પણ દંધાળી પાછળથી માત્રમ પડતી નથી. તેનું શરીર મહેનત ચગર, રોગ અને દરદથી ભરેલું રહે છે. તે કામ કરવાને કાંઈ કાંઈ વેળાએ છૂટકા રાખે છે પણ તેનામાં ચાલવાની શક્તિ રહેતી નથી. તેનું મન અધા-પામાં આવી જાય છે. તેના વિચાર ગભરાટમાં આવી પડે છે. તે

જ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા દેખાડે છે પણ મહેનત કરતો નથી. તે બ્રહ્મભનો માંવો ખાવાને ઘણોજ આતુર રહે છે પણ તેનાં છોડાં ભાંગવાને તેને આગમ થાય છે.

તેનાં ઘરમાં સર્વ ટેકાણે અંધિર અને અગ્ન્યવસ્થા માલમ પડે છે. તેનાં ચાકરો ઉડાઉ અને મસ્તીખોર હોય છે. તે નિત્ય ખરાબીના પંજમાં વધારે અને વધારે આવતો જાય છે. તે પોતાની આંખે જોવે છે અને કાને સાંભળે છે; તે પોતાનું માથું હલાવે છે અને મોટી મોટી ઉમેદો બાંધે છે; પણ તેનામાં નિયમ અને નિશ્ચય નથી. વંદા-ળીઆ પવનની પેઠે ખરાબીનું વાદળ તેની ચારેગમ આવતી વીરલાઇ જાય છે અને આખર તે શરમ તથા દિલ્લગીરીમાં પડી દુનિયા છોડી ચાલતો થાય છે.

(નીતિવચન.)

4-બીજાએના સુખને મોટે સ્વાર્પણ.

તમે અર્જુનનું નામ તો સાંભળ્યું છે. તે અર્જુનને એવો અદ્ધ-કાર હતો કે મારા જેવો પ્રભુનો ભક્ત કાઇ છેજ નહિ. તેનો અદ્ધ-કાર ઉતારવાને પ્રમુખે એક યુક્ત કરી. પોતે એક ઘડા બ્રાહ્મણનું રૂપ લીધું અને અર્જુનને પોતાના શિષ્યનું રૂપ લેવરાવ્યું. પછી બન્ને દરતાં દરતાં રત્નપુરી નામના શહેરમાં આવ્યા. તે નગરનો રાજા મયૂરધ્વજ હતો. તે બહુ પરાપકારી અને ભગવાનનો મોટો ભક્ત હતો. વળી તે બહુજ સત્યવાદી હતો અને લીધેલી ટેક મૂકતો નહિ. પછી ભગવાન અર્જુનને મયૂરધ્વજ રાજા પાસે લઇ ગયા. તેમને જોઇને રાજા તરતજ ઉભો થયો, અને તેમને પગે લાગીને પૂછવા લાગ્યો કે, “મહારાજ, આપનો શો હુકમ છે ? મારાં મોટાં ભાગ્ય કે આપ જેવા પવિત્ર બ્રાહ્મણ મારે ત્યાં પધાર્યા ! કહો હું

આપની શી સેવા કરે ?” બ્રાહ્મણે કહ્યું. “હે રાજા, તારી કીર્તિ સાંભળીને હું આવ્યો છું, પણ મારું કામ બહુ કડણ છે એટલે કદાચ તારાથી નહિ અને એમ હું માનું છું.” રાજાએ કહ્યું: “મહારાજા, ગમે તેવું કડણ કામ હશે તો પણ તે કરવા હું યંધાઉં છું” બ્રાહ્મણે કહ્યું: “હે રાજા, આ ગામમાં મારા દીકરાની વહનું પીયર છે. તેને તેડવા માટે મારા શિષ્યને લાઇને હું અહીં આવતો હતો તેટલામાં પાસેના જંગલમાંથી એક રાક્ષસ આવ્યો અને આ મારા શિષ્યને ખાઇ જવા મડેલો. મેં એને ઘણી આજીજી કરી કહ્યું કે, તું એને જવાદે અને મને ખાઇ જા. ત્યારે તેણે કહ્યું કે, ના, હું તો હંમેશાં જીવાનોનેજ ખાઉં છું. ત્યારે મેં ફરીથી પૂછ્યું કે ભાઇ, કેાઇપણ રીતે મારા શિષ્યને તું બચાવીશ ? તેણે છેવટે મને એક ઉપાય બતાવ્યો. હે રાજા, હવે તે વાત આપની પાસે કહેતાં મારી જીભ ઉપડતી નથી.” રાજા બોલ્યો: “હે બ્રાહ્મણ, રાક્ષસે બતાવેલો ઉપાય ગમે તેવો કડણ હશે તો પણ તે પ્રમાણે કરવા હું તૈયાર છું. પારકાનું દુઃખ ભાંગવું તે મારો ધર્મ છે. માટે હે મહારાજા, કાંઈ પણ ખેદ પામ્યા વિના જે વાત હોય તે કહી દો.” પોતાને જાણે બહુ દિલ્લખીરી થતી હોય એવા ઢાંગ કરી તે બ્રાહ્મણ બોલ્યો: “હે રાજા, જંગલમાં બોલવાવાળા તો બહુ હોય છે, પણ બોલવા પ્રમાણે કરી બતાવવાવાળા બહુ જ ઓછા હોય છે; તો પણ તારી ઇચ્છા છે તો તે વાત સાંભળ. રાક્ષસે મારી સાથે એવી શરત કરી છે કે મચ્છર-ધ્વજ રાજાના શરીરને તેનો કુંવર અને તેની રાણી કરવંતથી વહેરે, અને વહેરતાં વહેરતાં ત્રણેમાંથી કેાઇએ એક પણ આંસુનું ટીપું પાડવું નહિ. છેવટે વહેરતાં વહેરતાં ત્યારે બધું શરીર વહેરાઇ રહે ત્યારે તેના શરીરનો જમણો અર્ધો ભાગ મને આપી દેવો.” રાજાએ

કથું: “હે મહારાજ, આપ જરાએ મુંઝાશેો નહિ. આપનું સંકટ દૂર કરવા માટે રાક્ષસની જીવંત પ્રમાણે હું કરીશ.” પછી તેણે પોતાના પુત્રને અને રાણીને બોલાવ્યા, કરવત મંગાવી અને સર્વ હકોક્ત જાણીને તે બોલ્યો: “આ કરવત છે તે હવે તમે લ્યો અને મારા શરીરને વહેરવા માંડો. માઈં આ શરીર પરોપકારના કામમાં જામ છે એટલે હું માનું છું કે પ્રભુની મારા ઉપર પૂરેપૂરી કૃપા થઈ. તમે કાષ્ઠપણ રીતે દિલગીર થશો મા. હવે તમે તમાઈં કામ જલદી ચલાવો.”

આ વાતની ગામમાં ખચર થતાં લોકોનાં ટોળેટોળાં રાજમહેલમાં ભેગાં થયાં અને તે દેખાવ જોઈને સૌ રોવા લાગ્યાં. રાણીએ ધીરજ રાખીને આત્મજીને કથું કે, હે મહારાજ, હું રાજની અર્ધાંગિના છું, તો આ મારો દેહ લઈ જઈને રાક્ષસને સંતોષો. આત્મજી કથું: તમે તો સ્ત્રી છો એટલે તે વાત નહિ બને. રાણીએ કથું: અરે ! અરે ! હું કેવી હીણુભાગી કે માઈં શરીર પરોપકારના કામમાં નથી આવતું. રાજના પુત્ર કથું: હે મહારાજ, રાજનો હું અંશ છું, માટે મને લઈ જઈને રાક્ષસને રાજ કરો. આત્મજી કથું: ભાઈ, તેણે તો રાજ મયૂરધ્વજનાજ શરીરની માગણી કરી છે, બીજાની નહિ. કુંવર પણ દિલગીર થઈને બોલ્યો કે, અરેરે, હું પણ હીણુભાગી કે માઈં શરીર પણ બીજાના કામમાં આવતું નથી.

છેવટે દિલગીર થઈને બંનેએ કરવત લીધું અને રાજનું માથું વહેરવા માંડ્યું. વહેરતાં વહેરતાં નાક સુધી આવ્યાં, ત્યારે મયૂરધ્વજની ડાબી આંખમાંથી એક ટીપું આંસુનું પડ્યું, આ જોઈને તે આત્મજી બોલી ઉઠ્યો: બસ, હવે મારે તેનું શરીર કામ નહિ આવે, કારણકે આપણે એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે એક પણ આંસુનું ટીપું ન પડવું

જોઈએ, છતાં એક આંસુ તેની આંખમાંથી નીકળી પડ્યું છે. પછી પોતાના શિષ્ય તરફ જોઈને તે બોલ્યો: ચાલ, ચાલ, હવે આપણું કામ સરે તેમ નથી. પછી બન્ને ચાલવા લાગ્યા ત્યારે મયૂરધ્વજે તે બન્નેને વિનંતિ કરી પાછા બોલાવ્યા અને કહ્યું કે, મહારાજ, આપ મારી વાત સાંભળો. હું જરાએ રોયો નથી. મારી ડાબી આંખમાંથી આંસુનું એક ટીપું પડ્યું તેનું કારણ તો એ હતું કે મારા ડાબા અંગને બહુ દિલ્લગીરી થઈ. તેને એમ લાગ્યું કે આ જમાણું અંગ કેવું ભાગ્યશાળી કે તે પરોપકારના કામમાં જશે અને હું અહીં નિરપયોગી પડ્યું રહીશ. પોતે બીજાના કામમાં નથી આવતું તેથી તે રૂએ છે.

આ વચન રાજા બોલી રહ્યો કે તરતજ ભગવાને પોતાનું ખડું રૂપ બતાવ્યું અને મયૂરધ્વજના માથા ઉપર હાથ ફેરવ્યો એટલે તેનું શરીર હતું એવું થઈ ગયું. સર્વે ઉભા થયા અને ભગવાનને પગે પડ્યા. ભગવાને તેમને બહુ આશીર્વાદ આપ્યા અને મયૂરધ્વજના પરોપકારનાં બહુ વખાણુ કર્યા; પછી અર્જુનને લઈને પાછા ફર્યા. આ જોઈને અર્જુન બહુ શરમાઈ ગયો અને તેનો પોતાનો જે ગર્વ હતો તે છૂટી ગયો.

કોઈ દિવસ અહંકાર ન કરવા. આપણામાં એક કહેવત છે કે ' નમ્યા તે પ્રભુતે ગમ્યા. ' માટે આપણે તો હમ્મેશાં નમ્રતાજ રાખવી. અમે તેટલું દુઃખ વેડીને પણ આપણું વચન પાળવું.

(આજ સદ્બોધ)

૫—સોબત તેવી અસર.

આપણામાં કહેવત છે કે સોબત તેવી અસર. આ ઉપર હું તમને રામાયણમાંથી એક વાત કહું તે સાંભળો. અયોધ્યામાં દશરથ

નામે એક રાજા હતા. તેને કોશલ્યા, સુમિત્રા, અને કૈકેયી નામની ત્રણ રાણીઓ હતી. તેને ચાર પુત્રો હતા. કોશલ્યાના પુત્રનું નામ રામ, સુમિત્રાના પુત્રનું નામ લક્ષ્મણ અને શત્રુઘ્ન, તથા કૈકેયીના પુત્રનું નામ ભરત. હવે દશરથરાજા વૃદ્ધ થયા એટલે રામચંદ્રજીને રાજગાદી સોંપવા તેમણે વિચાર કર્યો. આ સંબંધમાં તેમણે પોતાના ભાયાનો, અમલદારો અને પ્રજાનો મત લીધો અને તેઓએ પણ તેમની વાતને ટેકો આપ્યો. પછી રામને ગાદીએ બેસાડવાને દશરથ રાજાએ એક શુભ દિવસ નક્કી કર્યો. ગામમાં આ વાતની ખબર પડી એટલે લોકોએ આગલે દિવસે ધામોધામ ધ્વજ-પતાકા ગોઠવી દીધાં. સૌએ પોતપોતાના ઘરને રંગ કરાવ્યો, બારણે સુશોભિત તોરણો ટાંગી દીધાં અને મોટા રસ્તા ઉપર સુગંધી પાણી છંટાવા લાગ્યા. નિશાળના છોકરાઓ પણ આનંદમાં આવી ગયા હતા, કારણ કે તેમને છુટી મળશે અને મીઠામ મળશે એવી આશા હતી.

હવે કૈકેયીની દાસી કે જેનું નામ મંથરા હતું તે આ બધી ધામધુમ જોઈને તથા રામ કાલે ગાદીએ બેસવાના છે તે જાણીને બહુજ દિલગીર થઈ અને કૈકેયી પાસે આવીને બોલી કે, “ હે રાણી કાલે રાજા તો રામને ગાદીએ બેસાડવાના છે.” રાણીએ રાજા ચમકે કહ્યું કે, “ હે મંથરા તેં મને બહુજ સારી વધામણી આપી અને તેના બદલામાં હું તને આ મારો મોતીનો હાર ધનિષ્ઠ આપું છું. ” આમ કહીને તેને હાર આપ્યો. તે હાર જમીન ઉપર ફેંકી દઈને મંથરા ક્રોધથી બોલી: “ હે રાણી, તમને શું મન થયું છે ? રામ ગાદીએ આવે છે તેથી તો તમારું નખોદ નીકળી જશે. રામની માતા કોશલ્યાનું જોર વધશે અને તમને તે દબાવશે, કનડશે, હેરાંન કરશે અને “ પગવશે.”

કૈકેયી બોલી: “હે મંથરા હું મારા ભરત અને રામના કાંઈ ભેદ જોતી નથી. વળી રામ સૌથી મોટા છે, માટે ગાદી તો તેમનેજ મળવી જોઈએ.” મંથરા બોલી: “હે કૈકેયી, તમને તમારા દીકરાની પણ દરકાર નથી; રામ ગાદીએ આવશે તો ભરતને મારી નખાવશે, અને પછી તમારે કૌશલ્યાની દાસી થઈને રહેવું પડશે. જુઓને, આ તમારો ભરત એ મોસાળ ગયો છે એને કોઈ સંભારે પણ છે ?” કૈકેયીએ કહ્યું: “મંથરા અવું અવળું તને ક્યાંથી સૂઝયું ? તું ફોફટનો સંતાપ કર મા.” મંથરા ગુસ્સે થઈને બોલી: “રાણીજી, અવળું તે મને સૂઝયું છે કે તમને ? જરા તો હૈયું ફેડીને જુઓ. પારકું તે પારકું અને પોતાનું તે પોતાનું. પારકા પોતાના થયા છે કે રામ તમારો થશે ? મને તો તમારા માટે પેટમાં બળે છે, અને મેં તમારું અન્ન ખાધું છે એટલે આ કહું છું.” બહુ વિચાર કરીને કૈકેયી બોલી: “મંથરા, તારી વાત મને ખરી લાગે છે હો: પણ હવે વખત થોડો છે એટલે આપણે શું કરી શકીશું ? તને કાંઈ ઉપાય સૂઝે છે ?” મંથરા રાજ થઈને બોલી: “રાણીજી, તમે મુંઝાઓ મા. હજી કાંઈ બાજી બગડી ગઈ નથી. તમે રાજ સાથે સુદ્ધમાં ગયા હતા અને તેમને સહાય કરી હતી તે વખતે તમને તેણે બે વચન માગી લેવાનું કહ્યું હતું તે વાત તમને યાદ છે ને ?” કૈકેયી બોલી: “હા બેન, તે વરદાન હજી સુધી મેં રાજ પાસે લેવાનું રાખ્યું છે.” મંથરા બોલી: “હવે તે વરદાન માગી લેજો. રાજ તમારે મહેલે આવે ત્યારે તમે રીસાઈને સૂઈ જાઓ, અને જખરો દૂંધી કરીને તેને છેતરજો. પછી લાગ જોઈને એક વરદાનથી રામને આઠ વર્ષનો વનવાસ મળે અને બીજા વરદાનથી ભરતને રાજગાદી મળે એમ માગજો. જોજો, ભૂલતાં નહિ હો ! આ લાગ બૂલ્યાં તો

પછી આપણે કાંઈ ઇલાજ નથી.” છેવટે મંથરાની ખરાબ સોખતથી રાણી કૈકેયી ભોળવાઈ. તેણે રાજા પાસેથી બે વરદાન માગી લીધા. આથી રામ, સીતા તથા લક્ષ્મણ સાથે વનમાં ગયા. પછી દશરથ રાજા મરણ પામ્યા અને છેવટે ભરતે પણ પોતાના મોટાભાઈનું રાજ્ય ન લીધું અને કૈકેયીને બહુ ઠપકો આપ્યો તથા મંથરાને ખૂબ લગાવી.

ખરાબ માણસની સોખત ન કરવી, કારણકે તેથી આપણી ક્ષુદ્ધિ બગડે છે, અને ખરાબ કામ કરવાનું મન થાય છે. વગર વિચારે કાંઈને વચન ન આપવું, કારણ કે તેથી પાછળથી પરત્તાવું પડે છે. જે કાંઈ બીજાનું બુકું કરવા બંધ તેનું બુકું થાય છે.

(બાળ સદ્બોધ)

૬-કર્તવ્ય.

કર્તવ્ય એટલે જે આપણે કરવું જોઈએ તે, અથવા બીજાઓ તરફ જે આપણું કરવાને બંધાયેલા હોય તે. એને મળતો અંગ્રેજીમાં duty શબ્દ છે. Duty એ શબ્દનો મૂળ અર્થ પણ કરેલ થાય છે—જે કરેલ અદા કરવાને આપણું સર્વ બંધાયેલા હોય તે. માણસ એકલો રહી શકે નહિ. પરમેશ્વરે માણસને જગ્યા કે સમૂહમાં રહેવાને સરજેલો છે. જન્મથી મરણ સુધી આપણને એક બીજાની જરૂર પડે છે. આપણને ખોરાક જોઈએ; પણ તે આપણે એકલા ઉત્પન્ન કરી શકતા નથી. તે તો બીજાઓ આપણા માટે પેદા કરે છે, આપણને પહેરવાને વસ્ત્ર જોઈએ જે બીજાઓ બનાવે છે. રહેવાને ઘર જોઈએ જે બીજાઓની મદદ વગર આપણે બાંધી શકીએ નહિ, જેમ બીજાઓ આપણે માટે કામ કરે છે તેમ આપણે બીજાઓ માટે કામ કરવું જોઈએ. જેમ આપણે માટે કામ કરીને બીજાઓ પોતાનું

ગુજરાન કરે છે તેમ બીજાઓ માટે કામ કરીને આપણે આપણું ગુજરાન કરીએ છીએ. બાળપણમાં આપણને માખાપની સંભાળની જરૂર હોય છે. જેમ મોટા થતા જઈએ છીએ તેમ બીજાઓની મદદની જરૂર પડે છે, તેમ આપણી મદદની બીજાઓને જરૂર પડે છે. જનસમૂહમાં દરેક જનને પોતાની આસપાસના સવળાઓની જરૂર પડે છે.

ન્યારે માણસો સમજતા થાય છે કે આપણો એકેક ઉપર આધાર છે ત્યારે તેઓ પોતાની ફરજો વધારે સારી રીતે સમજવા લાગે છે. તેઓ બીજાઓને પોતાના લાભોમાં સમજે છે. ન્યારે આવી સમજ જનસમાજમાં વધે છે ત્યારે જંગલી સ્થિતિમાંથી સુધરેલી સ્થિતિમાં માણસ આવે છે, અને જેમ સુધારો વધતો જાય છે તેમ આપણી ફરજ પણ વધતી જાય છે. ફરજ આપણા જન્મથી શરૂ થાય છે, મોટા થઈએ તેમ વધતી જાય છે અને ન્યારે ક્ષણભંગુર દુનિયા છોડીને જઈએ ત્યારેજ તે પૂરી થાય છે.

એક વાણી વિશ્વાસુ આકરને તેના શેઠે પુછ્યું, ‘તને જે પગાર મળે છે તેનું તું શું કરે છે?’ તે આકર બોલ્યો, ‘સાહેબ અર્ધા ભાગ ખરચું છું, એથી ભાગ ઉછીનો આપું છું, અને બાકી રહેલો એથી ભાગ હું જીનું કરજી વાફા કરવામાં ખરચું છું.’ શેઠ આ જવાબથી ગુંચવાયો અને બોલ્યો, ‘આમાં મને કાંઈ સમજ પડતી નથી.’ આકરે કહ્યું, ‘સાહેબ, મારા પગારનો અર્ધ ભાગ ખોરાક, યોષાક અને રોજની બીજી જોઈતી વસ્તુઓ લાવવામાં ખરચું છું. બાકી રહેલા અર્ધા ભાગમાંથી અર્ધા ભાગ મારાં બાળકોની કેળવણીને માટે ખરચું છું. એ ઉછીનું આપું કહેવાય. કેમકે ન્યારે હું ધરડો અને અસ્થિવત થઈશ ત્યારે મારાં બાળકો અને મારાં

ઉઠીનું આપેલું વાળશે. બાકીનો એથો ભાગ હું મારા ઘરડાં માઆપને આપું છું. મારાં માઆપે મને પાળ્યો. પોાપ્યો, કેળવણી આપી સારો ધંધો શિખવ્યો જેથી હું આજે દાળરાટલીએ સુખી છું. એ સર્વ રૂડાં વાનાં એમના પ્રતાપથી છે. આ રીતે હું મારું જીવું કરજ અદા કરું છું.”

આપણે દરેક જણને ઘણી ફરજો જાગવવાની છે. આજપણમાં માઆપ તથા ગુરૂની આજ્ઞા પાળવી એ આપણી ફરજ છે. મોટપણે આજખચ્યાં, ઘરડાં માઆપ, સગાઅંધી, આડોશીપાડોશીને મદદ કરવી એ આપણી ફરજ છે. શહેરી તરફ આપણા શહેર તથા દેશ પ્રત્યે આપણી ફરજ જાગવવાની છે. નાના અને મોટા, ઘરડા અને જુવાન, ધનવાન અને નિર્ધન, કેળવાયલા અને અજ્ઞાન, રાજ્યકર્તા અને રૈયત—એ સર્વે એકેક ઉપર આધાર રાખે છે, અને તેથી કરીને સર્વને એક બીજા તરફ ફરજ જાગવવાની છે.

(વેલ્સકૃત પાઠભાળા ભાગ ૪)

7-ઉદારતા.

તુર્ક લોકોએ યૂરોપખંડમાં પગ મુક્યો અને જે દેશ હાલ યૂરોપી તુર્કસ્તાન કહેવાય છે તેનો કબજો લીધો તે પહેલાં તેમની રાજગાદીનું મુખ્ય શહેર બગદાદ હતું અને તેમના મહારાજા ખલીફ કહેવાતા હતા. બગદાદનાં ખલીફ અને સતંગોલના ગ્રીક મહારાજાઓ વચ્ચે નિરંતર લડાઈ થતી હતી. ગમે તે થાય પણ સતંગોલ તો લેવુંજ એવો દૃઢ નિશ્ચય તુર્કોએ કર્યો હતો તેમજ સતંગોલના ગ્રીક મહારાજાઓએ પણ તુર્કોને યૂરોપની ભૂમિ પર પગ ન મુકવા દેવાને કમ્મર કસી હતી. એક ખૂની લડાઈમાં ગ્રીક મહારાજા હાર્યો અને

કેદ પકડાયો. તેની પીઠ પાછળ તેના હાથ આંધીને તેને ખઙ્ગીક આગળ લઈ આવ્યા. તેની ભવ્ય કાન્તિ જોઈને ખઙ્ગીક છક થઈ ગયો, તોએ તેની હિમ્મત કરી જોવાને ખઙ્ગીક બોલ્યો, “ હે ! રાજા, તું જીવે છે કે તું મારા હાથમાં સપડાયો છે. હું ચાહું તે તને કરી શકું. બોલ, તું મારા તરફથી શાની આશા રાખે છે ? ” કેદી રાજાએ ઉમદા જવાબ આપ્યો કે, “ ત્યારે એ રાજા લડે છે ત્યારે તેઓ કાં તો રાજવંશી તરીકે લડે છે, કાં તો વેપારી તરીકે લડે છે, અથવા તો કસાઈ તરીકે લડે છે. જો તું રાજવંશી પેઠે લડતો હોય તો મને મારે દેશ વિદાય કર અને આપણે કાલકરાર કરીએ જેની શરતો અલખત તારા લાભમાં થશે. જો તું વેપારી તરીકે લડતો હોય તો તું મને ગુલામ તરીકે વેચશે અને બંને તેટલી ભારે કિંમત લેશે. અને જો તું કસાઈની પેઠે લડાઈ કરતો હોય તો તું મને અપમાનભરેલા મરણને આપીને કરશે. ” આ ઉમદા જવાબ સાંભળતાં ખઙ્ગીકના મનમાં ઉંચાં મનોભાવ ઉત્પન્ન થયા. તે વખતે એણે ધારો હતો કે વિજયી રાજા અંદિવાન રાજાને લોહના પાંજરામાં ઘાતી ચોટામાં બેસાડતો અને આવતા જતા માણસો તેના પર યુક્તા અને અપમાન કરતા. ત્યાર પછી તેનો શિરચ્છેદ કરવામાં આવતો. પણ ખઙ્ગીક તેમ ન કરતાં કેદી રાજાને પોતાને દેશ મોકલાવ્યો અને તેની સાથે સલાહ કરી.

(વેદસકૃત પાઠમાળા ભાગ ૪)

૪-નદી.

નદી જોવાથી માણસનો સંસાર યાદ આવે છે. જેમ નદી પહાડમાંથી નીકળતી વખતે નાની હોય છે તથા બહાર પડ્યા પછી થોડેક સુધી તે ફૂલોમાં તથા કાંકરામાં રમતી રમતી જાય છે, તેમ

માણસ બાલ્યાવસ્થામાં કરે છે. નદી આગળ ચાલ્યા પછી તેમાં બીજી નદીઓ આવીને મળે છે, તેમ માણસો મોટા થયા પછી ઘણા બેઠે સંબંધ બાંધે છે. નદી વધારે આગળ ચાલ્યાં પછી એટલી મોટી થાય છે કે તે ઘણાએક માણસોને ઘણી અગત્યની થઇ પડે છે, તથા તે ઉપર વહાણો ફરી વ્યાપાર ચાલે છે, તથા માણસના સુખને તથા શોખને વાસ્તે જે વસ્તુઓ જોઈએ તે સઘળી પૂરી પાડે છે, તેમ માણસ ભરજીવાનીમાં બીજાઓને ખપ લાગે છે, તથા ભારે ભારે કામો માથે લે છે, અને નદી જેમ છેલ્લી વારે અમર્યાદ સમુદ્રને મળીજાય છે તેમ માણસ પણ અંતે લોપ થઇ તેનું અંતવાન આયુષ્ય અનંતકાળ સાથે મળી જાય છે. માટે નદીઓ જોયાથી માણસની જીંદગી ઉપર તેના વિચાર દોડે છે.

(વેદસકૃત પાઠમાળા ભાગ ૪)

૭-ખોદે તે પડે.

હું તમને જે વાત કહેવાનો છું તે વાત મદ્રાસ ઇલાકામાં બનેલી છે. એક વાણીઓ હતો તે ગામડામાં ઉધરાણીએ ગયો. ત્યાંથી ઉધરાણી કરતાં કરતાં સાંજ પડી ગઇ એટલે તે ઉતાવળે ઉતાવળે મુસાફરી કરીને એક મોટા શહેરમાં પહોંચી ગયો. પોતાની પાસે હળ્લર રૂપી-આનું જોખમ હતું તેથી પોતાના એક ઓળખીતા બ્રાહ્મણને ત્યાં ગયો. તે બ્રાહ્મણ બહાર ગામ ગયો હતો પણ તેની બે બેનો હતી. તેણે પેલા વાણીયાને પોતાને ત્યાં ખુશીથી ઉતરવા દીધો. વાણીયાએ પોતાની પાસે જે જોખમ હતું તે પેલી બે બેનોમાં જે મોટી હતી તેને આપ્યું અને કહ્યું કે, “ હું સવારે જઇશ ત્યારે તમારી પાસેથી લઇ જઇશ. ” વાણીયાને તો સારી રીતે જમાડીને બહાર ફળી-યામાં એક ખાટલો પાથરીને સુવાડ્યો. વાણીયાના હળ્લર રૂપીઆ

જોઈને પેલી મોટી બેનની દાનત યગડી અને તેણે વાણીયાને મારી નાખવાનો વિચાર કર્યો. તેણે પોતાનો આ વિચાર પોતાની નાની બેનને કહ્યો અને તે કામમાં તેની મદદ માગી. તેની નાની બેને આવું ધાતકી કામ કરવા ચોકખી ના પાડી અને પોતાની મોટી બેનને ખૂબ ડપકો આપ્યો.

પછી બન્ને બેનો ઝોરડામાં સૂવા ગઈ. થોડી વારમાં નાની બેન ઉઠી અને તેને પેલા મુસાફર ઉપર બહુ દયા આવી, તેથી તેને ફળીયામાંથી એકદમ ઉઠાડી એક ખીજા ઝોરડામાં પથારીએ સુવાડ્યો અને પછી પોતે નિરાંતે સૂઈ ગઈ. હવે તે બેનોનો ભાઈ જે બહાર ગામ ગયો હતો તે આવ્યો. તે થાક્યો પાક્યો હતો એટલે પેલા વાણીયાવાળા ખાલી પડેલા ખાટલામાં એકદમ સૂઈ ગયો. મોટી બેન જાગી અને એક છરો લઈને અંધારે અંધારે ખાટલા પાસે ગઈ અને ભર ઉંઘમાં પડેલા માણસને મારી નાંખ્યો અને પાસેના એક કુવામાં મડદું નાખી નિરાંતે સૂઈ ગઈ.

ખીજે દિવસે સવારે પેલો વાણીયા પોતાનું પોટલું લેવા મોટી બેન પાસે આવ્યો, એટલે તે તો વિચારમાં પડી ગઈ કે આ શું ? આ તે કાંઈ ભૂત થઈને આવ્યો કે શું ! અને રૂપીઆનું પોટલું તેને વીલે મોટે આપવું પડ્યું. મુસાફર તો તે લઈને રસ્તે પડ્યો. થોડા વખત પછી કુવામાં મડદું તરતું જોઈ લોકો ત્યાં ભેગા થયા. પેલી મોટી બેન પણ સૌના ભેગી ત્યાં જોવા ગઈ. લોકોએ પોલીસની મદદથી મડદું બહાર કાઢ્યું; તે જોઈને મોટી બેન તો હેબતજ ખાઈ ગઈ, કારણ કે તે તો પોતાના એકના એક કમાડિ ભાઈનું મડદું હતું. તે બહુ રોવા અને પીટવા લાગી, પણ હવે કરે શું ? આથી જીવતા સુધી તેણે ઘણું દુઃખ વેડ્યું અને હંમેશા

પરતાવો કરી તે બોલતી કે “ બોદે તે પડે. ” માટે તમારે પણ આ વાત ઉપરથી એટલું શીખવાનું કે કામ દિવસ કામનું મનથી, વચનથી કે કર્મથી ભુલું ન કરવું.

(આજ સદ્બોધ.)

10-ઉદ્યોગ.

તમારું જીવન તમને વહાલું હોય તો વખત ગુમાવશો નહિ, કેમકે જીવનનું તત્ત્વ વખત છે. જરૂર છે તેના કરતાં કેટલું બધું તમે વધારે સૂઓ છો ! યાદ રાખો કે જાંઘતી ખિલાડીથી ઉંદર પકડાતો નથી. સઘળી વસ્તુઓમાં વખત અમૂલ્ય છે, માટે તેને ફેંકટ ગુમાવવો એ મોટું ઉડાઉપણું છે. ગયેલો વખત પાછો આવતો નથી. આપણે કહીએ છીએ કે વખત પુષ્કળ છે, પણ એ બોલું છે, તે જટ વારમાં ખૂટી જાય છે, માટે જિંદા, જાગ્રત થાઓ, ને કામે વળગો. આજસ સઘળાં કામને અધરાં કરે છે, પણ ઉદ્યોગ સર્વને સહેલાં કરે છે. જે વહાણેવાએ મોડો જિંદો છે તેને પોતાનું કામ કરવામાં ઉતાવળ કરવી પડે છે, ને તેમ કરતાં પણ તે રાતે પૂરું થતું નથી. આજસ એટલું ધીમું હોય છે કે તેને દળદર જટ પકડી પાડે છે. ઉદ્યોગ ફતેહની બોળાધરી છે. ધૈર્ય અને ખંત પર્વતોને હડાવે છે. ઉદ્યોગ એ પ્રકારના છે. એક મનવડે થાય છે અને બીજો શરીર વડે થાય છે.

“ રાતે વેલા જે સૂઈ, વેલા જિંદો વીર;

બળ બુદ્ધિ બહુ ધન વધે, સુખમાં રહે શરીર. ”

સારો વખત આવશે એવી ઇચ્છા રાખવી એટલે શું ? વખતને સારો નકારો કરવો એ તો તમારાજ હાથમાં છે. ચાહો તો આજ વખતને સારો કરી શકો. ઉદ્યોગી ને સદ્ગુણી થાઓ એટલે વખત

સારો થશે. માણસને આશા ઉપર બેસી રહેવાની જરૂર નથી. જે આશા ઉપર બેસી રહે છે તે ભૂખે મરે છે. મહેનત વિના ફળ નથી. જેને રોજગાર છે તેને વતન છે, ને જેને ધંધો છે તેને ધન તથા આબરૂનો હક્ક છે; પણ તે ધંધા રોજગારપર લાગી મહેનત કરવી જોઈએ. મહેનત વિના કાંઈ વળે નહિ. જે ધંધો મળે તે કરવો, તેમાં લાજ નથી. જે ઉદ્યોગ કરે તે ભૂખે ન મરે. ઉદ્યોગીના ધરભણી દળદર નજર-કરે, પણ તેના ધરમાં પેસવાની તેની છાતી ચાલે નહિ. ઉદ્યોગથી કરજ ફીટશે, પણ આળસથી તે વધશે. ઉદ્યોગથીજ સાફ નસીબ થાય છે. ઇશ્વર ઉદ્યોગીને સૌ આપે છે. આજ છે ત્યાં લગી કામ કરો, કેમકે કાલે શી શી હરકત પડશે તેની તમને કે બીજા કોઈને ખબર નથી. માટે જે આજ કરી શકાય તે કાલ ઉપર રાખવું નહિ. જે તમે કોઈના આકર હો, ને તમારો ધણી તમને સોંપેલું કામ કરવામાં રજાગતા દેખે, તો તમે શરમાશો નહિ ? તમે તમારી પોતાની જાતના ધણી છો, માટે જ્યારે તમારા મનને તમે આજસુ જણાવ્યો ત્યારે શરમાવ્યો. તમારે પોતાને વારતે, તમારા કુટુંબને વારતે, અને તમારા દેશને વારતે એટલું બધું કરવાનું છે કે આજસુ કરવાનો તમને જરાએ વખત નથી. કરવાનું તો બાકું છે ને તમે કદાચ નબળા હશો, પણ હર કોઈ કામ હંમેશા કર્યા કરેથી પાર પડે છે. “ ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય ને કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય. ”

(ગૂજરાતી સાતમી ચોપડી.)

Notes.

Q. V. (8) a mad-house=a lunatic asylum ગાંડા માણસોની ઇસ્પીતાલ; a mad house જે ધરમાં બધા માણસો ગાંડા છે તે (12) ધરડાં માણસો ડાહ્યા હોય છે; જેમ માણસો

ઉંમરમાં મોટા થતા જાય છે તેમ તેઓ વધારે ડાહ્યા થતા જાય છે.
(Notice the construction, and 'the' used adverbially.)

Q. VI He was **passing** rich with forty pounds a year (passing=surpassingly=very) you must **needs** go (needs=necessarily.)

Passage I (page 86) સ્વદેશ હિતેચ્છુ patriotic (adj) ને ઉત્તેજન આપતા encouraged દેશમાં...માટે in order that learning might propagate in the country. કસબી કારીગરો artisans હિંમત આપતા and thus encouraged their trade વિદ્યા...કરતાં They made such arrangements as would tend to the improvements and developments in arts and sciences. તેઓને ...સોંપતા Public works were entrusted to them નવા શોધ કરવા to make researches કેળવાયેલો educated, cultured મૂર્ખ...ન જોતો. He did not even deign to look at the faces of false flatterers and sycophants the courts of foolish kings abound with જુકા...હતો That clever king knew full well how false praise (or flattery) ruined man.

2 તું કાલ કાલ કરે છે you are putting off till to-morrow પણ...ભરોંસો છે but who has trust in to-morrow ? આપણા...છે Death is hovering over our head વૃદ્ધજ...નથી It is not that only the old come into its clutches આપણને નહિ છોડે=આપણને

જોડી દેશે when we can say for certain that death will not harass us. લગ્નાદિ...નથી. There are auspicious junctures in marriages and other works, death has however no auspicious junctures. અશ્વત્થમરાજ. the invincible God of Death આયુષ્ય...છે. even an insignificant moment in life is worth far more than millions of kingdoms like those you possess. પરમેશ્વર ન કરે God forefend ! આજે...થશે. you will repent for your foolishly spilling to-day the cup of nectar in the form of elysian bliss.

૩. જે...નથી The days that have gone have gone for good and there can absolutely be no trust in the days that are to come. તને ઘટે છે...કર it behoves you to utilize your present time without feeling sorry or anxious for the time you have wasted to no purpose and without much depending upon the days that are to come. કહે પછી.....નીકળશે. the time that is yet to come lies in the womb of futurity and you do not know what the womb of futurity contains જે કંઈ...કર whatever you determine to do do it quickly સંજ ઉપર ન રાખ do not put off till evening. આળસાઈ...પિતા છે Indolence is a parent of want and misery પ્રમાણિક...થાય છે honest exertions give

rise to happiness and prosperity તંગી want; poverty ઉદ્યોગી diligent; industrious જે પુરૂષ...તપાસ Just see how diligent and active the man is who acquires riches, rises to a high position etc. કદો સત્રુ an implacable foe; an inveterate enemy લેખવું to consider ઇધાણી a vestige અંધાપામાં આવી જાય છે gropes in darkness અદામનો માવો the pulp of the almond છેડાં outer coverings તેના ઘરમાં...છે Everywhere there is utter disorder and confusion in his house; everything is at sixes and sevens, ઉડાઉ અને મસ્તીખોર extravagant and mischievous અરાખીનો પંને the clutches of ruin મોટી મોટી ઉમેદો આધે છે cherishes high hopes; builds castles in the air. પણ તેનામાં...નથી but he has neither firmness nor tenacity of purpose.

4. Sacrificing one's self for the happiness of others. તે અજુનને...છેજ નહીં. He had so overweening an idea of himself that he thought there was no devotee of God like himself અહંકાર ઉતારવો to humble his pride પરોપકારી benevolent; munificent આ ગામમાં...છે My son has married in this city દોંગ કરવો to pretend; to counterfeit કરવત વતી વહેરવું to saw.

5. A man is influenced by the company he

keeps. એક શુભ દિવસ નક્કી કર્યો fixed an auspicious day. ધ્વજ પતાકા flags and ensigns તોરણો festoons ટાંગી દીધા were hung મોતીનો હાર a necklace of pearls (Notice the different meanings of મોતી (1) a necklace as an ornament; (2) a garland of flowers; (3) a rosary of beads.) નષ્ટોદ વળી જશે you will be utterly ruined તું જોર રૂધશે will be all-in-all. તમને તે દયાવશે...પજવશે she will repress, harass, molest and pester you. (Mark the difference between (1) suppress (2) repress, (3) oppress.) મોસાળ the maternal uncle's house તમારા માટે...ખજે છે I feel intensely for you ખાજી ખગાડવી to spoil the game એ વચન માગી લેવા to ask for two boons. લેણું રાખવા to keep on credit સાથે accompanied by મન થવું to be inclined to વગર વિચારે thoughtlessly; recklessly.

6. એને મળતો similar to it મૂળ અર્થ the radical meaning; the original meaning. જે કરજ...તે the debt we are all bound to pay. (આ પ્રમાણે **that કે which** understand રાખવો એ સારી રચના કહેવાય.) પહેરવાને વસ્ત્ર clothes to wear રહેવાને ઘર a house to dwell in ગુજરાન કરવું to maintain one's self; to get one's livelihood. જેમ મોટા...પડે છે As we grow up we need others' help. તેમ similarly જન સમૂહ society

ન્યારે માણસો...દાગે છે Men better understand their respective duties when they realize that they need one another's help જેમ સુધારો...જાય છે As civilization advances our duties also multiply ફરજ આપણા...થાય છે duty commences with our birth. grows with our growth and it ceases when and only when we quit this transitory world. ઉછીનું આપવું to lend (ઉછીનું લેવું to borrow) રોજની જોઈતી વસ્તુઓ the necessities of life પાળ્યો પોળ્યો brought me up દાળ રોટલીએ સુખી છું I earn a decent livelihood એ સર્વ...છે. All these good things are due to them. All these good things I owe to them.

Page 97. Passage 7. **Generosity.** તુર્ક લોકો the Turks રાજગાદીનું મુખ્ય શહેર the chief capital of their empire (Notice the different meanings of 'capital.' (1) adj. દેહાંત 'capital punishment;' (2) excellent, noble શ્રેષ્ઠ, ઉત્કૃષ્ટ; (3) capital letter મોટો અક્ષર; (4) noun. મુડી (5) મુખ્ય શહેર a metropolis.) વચ્ચે નિરંતર લડાઈ થતી હતી there were incessant wars between ગમે તે થાય whatever might happen, hap what hap, come what might. દૃઢ નિશ્ચય કર્યો હતો had firmly determined. તેમજ in the same way; on the other hand. કમર કરી હતી had girded up their loins એક ...પકડાયો In a bloody battle the Greek emperor

was defeated and arrested. તેની...આંધીને his hands were shackled behind his back and he was brought before the Khalif; he was manacled and handcuffed etc. ભવ્ય કાન્તિ majestic mien; noble bearing; towering personality છક થઇ ગયો was struck with amazement at. કસી નેવાને in order. to sound કેદી...આખો the prisoner-king nobly replied આપણે...થશે we shall make peace the terms of which will be of course to your advantage ગુલામ a serf; a slave. તું મને...કરશે you will put me to an ignoble death ખડીકના...થયા the heart of the Khalif was actuated by generous feelings ધારો a custom વિજયી રાજા the victor-king લોહાનું પાંજરું an iron-cage ચૌદામાં in the market; in the heart of the city. આવતાં...કરતા the passers-by spat upon and insulted him તેનો શિરચ્છેદ કરવામાં આવતો he was beheaded.

P. 98 Pass. 8. માણુમનો સંસાર human life કાંકરા pebbles તેમ...કરે છે so does man in childhood સંબંધ આંધે છે form connections with જે વસ્તુઓ...પાડે છે furnishes men with the things that are requisite for their etc. ભરજીવાની the prime of youth; the flower of youth. અમર્યાદ સમુદ્ર the boundless ocean તેમ માણુસ ...મળી જાય છે in the same way man also at last

ceases to be, and his finite life merges with the infinite time. નદીઓ...દોડે છે by seeing rivers man meditates upon his life.

P. 99. Pass. 9. As you sow, so shall you reap. ઇલાકા a presidency ઉધરાણી કરવી to dun હગ્ગર રૂપીઆનું બેગ a bag of one thousand rupees. પોતાના...ગયો he went to the house of a Brahmin with whom he was acquainted તેણે...દીધો They willingly consented to the Bania's putting up at their house. ફળીયું the open courtyard ખાટલો a bedstead ની દાનત અગડી was induced to appropriate the sum to herself. તેણે...માગી she apprised her sister of her evil intention and asked for her help in that foul deed. આવું ઘાતકી કામ કરવા to perpetrate such an atrocious deed ચોકખી ના પાડી flatly refused ખૂબ ઇપકા આપ્યો severely upbraided. થાક્યો પાક્યો હતો was very much fatigued મડદું (માણસનું) a corpse; (જનાવરનું) a carcass એટલે તે તો...આવ્યો કે શું ? she was bewildered and thought if the ghost of that Bania had come to demand the bag of her. વીલે મોઢે with a downcast look હેતતજ આખ ગણ was astounded પીટવા લાગી began to beat her breast. મનથી વચનથી કે કર્મથી by intent, word or deed.

Diligence.

(10) If your life is dear to you, never waste your time. Time is the chief element in life. How much more you are sleeping than is necessary for you! Bear in mind that deer never enter the mouth of a sleeping lion (lit. a sleeping cat never catches a rat). Of all things time is the most precious, therefore to waste it is the greatest extravagance. Time past never returns. We say that time is ample, but it is sheer nonsense (lit. wrong). It is exhausted in no time, therefore awake, arise, and be engaged in your work. All works are rendered difficult by indolence, whereas diligence makes them easy. He who gets up late in the morning has to make haste in order to complete his work and even by so doing he does not finish it at night. Indolence is so tardy that poverty seizes it at once. Diligence is the best guarantee of success. Patience and perseverance overcome mountains.

Industry is of two kinds, one is mental, the other physical.

“ Early to bed and early to rise,
Makes a man healthy, wealthy and wise. ”

What is the meaning of 'waiting for a good time that is coming?' It rests with you whether to make a good or bad use of time. If you like you can make the time good for you even to-day. Be diligent and virtuous and the time is all good for you. Man need not depend upon hope. He who depends upon hope starves. No pains no gains. He who transacts some business gets some remuneration, and a trader has a right to fortune and fame, but he should steadfastly persevere in the work he has undertaken. Nothing venture, nothing have. It is no disgrace to do any work. The industrious never starve. Poverty may stare at the house of the industrious but it will not dare to enter it. Debt will be removed by industry, but by indolence it will go on increasing. Fortune favours the industrious. God gives everything to the industrious. Therefore work till it is to-day, for no one knows what lies in the womb of futurity (lit. what difficulties will befall to-morrow). Therefore, the work that can to-day be wrought, defer not till to-morrow. Supposing you are a servant, will you not be ashamed if

your master sees you loitering and indifferent to your duty. You are your own master (you are the architect of your fortune), therefore when you are conscious of your being lazy feel shame. You have so much to do for your self, your family and your country that you have no time to spare for being lazy.

There are lots to do, and even if you be weak you are sure to succeed provided you work steadily at anything. "Drop by drop the tank is filled, stone by stone the dam is built" (Many littles make a mickle, Rome was not built in a day.)

Lesson XIII

How to translate from English into Gujarati.

૮૭. ૧૨ મા પાઠમાં ગુજરાતી ભાષામાંથી અંગ્રેજી ભાષામાં કેવી રીતે તરજુમો કરવો એ સંબંધી કહેવામાં આવ્યું છે, અને આ પાઠમાં એથી ઉલટું અંગ્રેજી ભાષામાંથી ગુજરાતી ભાષામાં કેવી રીતે તરજુમો કરવા એ સંબંધી વિવેચન, ઉદાહરણો તથા અભ્યાસપાઠો છે.

૮૮. ભાષાંતર પાઠમાળાનો અર્થ અને ઉદ્દેશ શરૂઆતમાં આપ્યો છે. 'ભાષાંતર' શબ્દ ભાષા+અંતર નો બનેલો છે અને 'અંતર' એટલે અન્ય, બીજી; એટલે ભાષાંતર શબ્દનો અર્થ એક ભાષામાંથી બીજી ભાષામાં, ગુજરાતીમાંથી અંગ્રેજી વિગેરે; એજ પ્રમાણે 'દેશાન્તર,' 'ગ્રામાન્તર,' વિગેરે.

૮૯. દરેક દેશમાં મહાપુરૂષો, કવિઓ, વિચારકો અને તત્ત્વ વેત્તાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. તે મહાપુરૂષો પોતાના વિચારો પોતાની ભાષામાં જણાવી પુસ્તકદ્વારા પ્રસિદ્ધ કરે છે. જર્મનીના પ્રસિદ્ધ કવિ ગીટે, ફ્રાન્સનો નવલકથાકાર લ્યુગો, ઇંગ્લાંડના નાટકકાર શેક્સપીયર કે કવિ ટેનીસન, રશીયાનો તત્ત્વવેત્તા ટોલ્સ્ટોઇ કે અમેરીકાનો મહાન વિચારક એમર્સન કે ઘોરો—આવા મહાપુરૂષોએ જે જે પુસ્તકો પોતાની માતૃભાષામાં રચ્યા છે તે પુસ્તકમાંહેના વિચારોનો અનુવાદ આપણી માતૃભાષામાં કરવો હોય ત્યારે જે નિયમો ગુજરાતીમાંથી અંગ્રેજી ભાષામાં તરજુમો કરતી વખતે ધ્યાનમાં લઈએ છીએ તે ખાસ લક્ષમાં લેવા.

૯૦. અંગ્રેજી ભાષામાં તરજુમો કરતી વખતે આપણે ‘spelling,’ ‘construction’ વિગેરે પર લક્ષ આપીએ છીએ, પરંતુ ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરતી વખતે તે પર કાંઈ ધ્યાન દેતાં નથી, જાણે કે જોડણી કે રચનાને આપણી ભાષામાં રચાનજ ન હોય કે તેનું અસ્તિત્વજ ન હોય.

૯૧. મ્હાવરાથી ભાષા સંસ્કારી બને છે, તેજ પ્રમાણે અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરવાનો જેમ જેમ વિશેષ મ્હાવરો થતો જાય તેમ તેમ ભાષા વિશેષ શુદ્ધ અને સરળ થતી જાય. તરજુમો બરોબર બને તે માટે વિદ્યાર્થીને ગુજરાતી ભાષાના કેટલાક પુસ્તકો, જેવાં કે ‘કરણધેલો,’ ‘પદ્મીઆરંકૃત પુસ્તકો,’ ‘વનરાજ આવડો,’ ‘મહાભારત,’ ‘રામાયણ’ વિગેરે વાંચવાની ખાસ સૂચના કરવી જોઈએ. પાંચમા ધોરણના વિદ્યાર્થી માટે આવા પુસ્તકો બરોબર ઉપયોગી છે. તે ઉપરાંત દરેક વિદ્યાર્થીએ આપણી ભાષામાં નીકળતાં

અઠવાડીક પત્રો પણ જરૂર વાંચવા જોઈએ. ગુજરાતી ભાષામાં નીકળતા ‘નવજીવન’ અને ‘સૌરાષ્ટ્ર’ જેવાં અઠવાડીક પત્રો, અને ‘સમાલોચક’ જેવા માસિક ભાષાની દૃષ્ટિથી જોતાં દરેક વિદ્યાર્થીએ ભાષાસુધારણાર્થે અવશ્ય વાંચવા જોઈએ.

૯૨. લૉર્ડ મેકાલે મિલ્ટનની કવિતા વિશે ટીકા કરતાં એક સ્થળે કહે છે કે મિલ્ટનની કવિતા રસિક અને બોધપ્રદ છે એટલુંજ નહીં પણ તે કવિતામાં શબ્દો પણ એવી સરસ અને સચોટ રીતે ગોઠવ્યા છે કે કોઈ પણ સ્થળેથી એક શબ્દ લઈ લેવામાં આવે અને તેને સ્થાને તેવાજ અર્થવાળો બીજો શબ્દ મુકવામાં આવે તો તે કવિતાનું સર્વ સૌન્દર્ય નષ્ટ થાય ! રા. કાન્તે એકવાર પોતાના ભાષણમાં Cowper ની કવિતામાંથી ‘ My heart is sick, my ear is pained ’ વિગેરે લીટીઓનું ટાંચણ કરી અનુવાદ કર્યો:—‘મ્હારું હૃદય ખિમાર થયું છે; મ્હારી શ્રુતિ વ્યથિત થઈ છે.’ કેવો સુંદર અનુવાદ ! કહેવાનો આશય એ છે કે ‘original’ની અંદરના ભાવો અને વિચારો અનુવાદમાં જરૂર ઉતરવા જોઈએ, અને તેજ પ્રમાણે original passage માં શબ્દલાલિત્ય, રસ, જે જે હોય તે સઘળું પણ અનુવાદમાં આવવું જોઈએ.

૯૩. વિદ્યાર્થીઓ ‘દુસ્ત’, ‘દીર્ઘ’, ‘અનુસ્વાર’ વિગેરેમાં બહુ ભૂલ કરે છે. કેટલાક તો ‘તથા’ ને બદલે ‘ત્યા’ લખે છે, જે વાંચીને કેવળ હસવુંજ આવે.

૯૪. અંગ્રેજ લોકો આપણા ઉપર રાજ કરે છે તેથી તેઓની સાથેનો સહવાસ અને તે ભાષાનો જહોળો પ્રચાર એને લઈને આપણી ભાષામાં કેટલાક અંગ્રેજી શબ્દો ધુરંસી ગયા છે; એવા શબ્દોને ગુજરાતી ભાષામાં પણ સ્થાન મળ્યું હોઈને તેને બદલે

શુદ્ધ ગુજરાતી શબ્દ વાપરવા જઈએ તો શબ્દાડંબર અને આવળા-
પણું દેખાય; જેમકે ‘ticket’ ટીકીટ (મુદ્દપત્રિકા) station
સ્ટેશન (અગ્નિરથ વિરામસ્થાન) parcel, office, etc.

૯૫. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે કેટલાક શબ્દોને ગુજરાતી ભાષામાં
તરજુમો કરતી વખતે એમના એમ રાખવા, કારણ કે એ શબ્દો
ગુજરાતી ભાષામાં પણ વપરાય છે; પરંતુ કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ ગુજ-
રાતીમાં તરજુમો કરતી વખતે કેટલાક અંગ્રેજી શબ્દો પણ
એમને એમ મુકે છે, જેથી અંગ્રેજી શબ્દોના synonym
જાણવા જેટલા ઉપયોગી છે તેટલીજ ઉપયોગિતા તેના ગુજરાતી
અર્થ જાણવાની છે.

Exercises.

Translate into Gujarati:—

1 Golden deeds, like gold itself, may be
found anywhere,* in any country, race, or age;
they belong to women as well as men, to little
children as well as to their elders, to the bodily
feeble and infirm as well as to the stalwart and
strong.

Those who perform golden deeds are the
world's heroes, that is to say they are those who,
by their *self-sacrificing love*—be it for country, for
home, for parent, for child, for faith, for friend,
even for enemy—rise head and shoulders above
the common ruck of men.

* સુવર્ણની માફક સુકૃત્યો પણ દરદેશ સ્થળે જોવામાં આવે,

It takes a great heart to hold such a wide love as this, for it is a love that must (albeit unconsciously—the very essence of true sacrifice is the unconsciousness that anything is being sacrificed) forget self, and is capable of giving up all—family, friend, home, for the sake of one burning overmastering impulse to help others; it is a love that gives a man or even a child, the strength, the never-dying courage to achieve what, to ordinary men, is impossible.

Golden Deeds, like gold itself, may be found everywhere, but both abound where the conditions are most favourable to their development. The heroic deed often is the result of a sudden impulse, but the achievement is made possible by long-continued habits of self-control, discipline and unselfishness in the petty affairs of everyday life.

2 All these stories may not be true; but that they should have been current in the ancient world shows what was the character of the man of whom they were told, how stern and terrible was his anger, and how easily it was incurred. Amongst those who came under it was

a Pythagorean called Pythias, who was sentenced to death, according to the usual fate of those who fell under his suspicion.

3 Lion, pillars, and inscriptions have all long since passed away,* even the spot itself has changed; new soil has been formed, and there are miles of solid ground between Mount Œta and the gulf, so that the Hot Gates no longer exist. But more enduring than stone or brass—nay, than the very battle-field itself—has been the name of Leonidas. Two thousand three hundred years have sped since he braced himself to perish for his country's sake in that narrow, marshy coast road, under the brow of the wooded crags, with the sea by his side. Since that time how many hearts have glowed, how many arms have been nerved at the remembrance of the Pass of Thermopylæ and the defeat that was worth so much more than a victory.

4 “Twelve years ago, Miranda,” continued Prospero, “I was duke of Milan, and you were a princess, and my only heir. I had a younger

* પાપણના સિંહની આકૃતિ, કીર્તિસ્તંભ, અને શિલાલેખો—સમગ્ર કંટલાએ વખત થયા વિસ્મૃતિની ધૂલિમાં રંગદોલાઇ ગયું છે.

brother, whose name was Antonio, to whom I trusted everything; and as I was fond of retirement and deep study I commonly left the management of my state affairs to your uncle, my false brother (for so indeed he proved). I, neglecting all worldly ends, buried among my books, did dedicate my whole time to the bettering of my mind. My brother Antonio being thus in possession of my power, began to think himself the duke indeed. The opportunity I gave him of making himself popular among my subjects, awakened in his bad nature a proud ambition to deprive me of my dukedom; this he soon effected with the aid of the king of Naples, a powerful prince, who was my enemy.”*

* પ્રોસ્પેરોએ પોતાનું કથન આરંભતાં કહ્યું કે “ એટી મીરેન્ડા, આજીવી આર વર્ષ પૂર્વે હું મીલન પ્રદેશનો મહારાજા હતો અને તું મારી કુંવરી અને એકના એક વારસ હતી. મારે એન્ટોનીઓ નામનો નાનો ભાઈ હતો, તેને હું અધણું સોંપતો, અને હું એકાંત અને ગાઢ વિદ્યાભ્યાસનો શોખીન હોઇને મારા રાજ્યકારભારની લગભગ સામાન્યતઃ તારા કાકાને સોંપતો, પણ તે મારો ખરેખર કૃતદ્ધન ભાઈ નીવડ્યો. દુન્યવી બાબતોથી ઉદાસીન અને પુસ્તકવાંચનમાં તદ્દલીન રહીને હું મારા અધણા સમયનો

5 Gertrude, queen of Denmark, becoming a widow by the sudden death of King Hamlet, in less than two months after his death married his brother Claudius, which was noted by all people at the time for a strange act of indiscretion, or unfeelingness, or worse: for this Claudius did no ways resemble her late husband in the qualities of his person or his mind, but was as contemptible in outward appearance, as he was base and unworthy of disposition; and* suspicions did not fail to arise in the minds of some, that he had privately made away with his

વ્યય જ્ઞાન વધારવામાં કરતો. આ પ્રમાણે મારા ભાઈ એન્ટોનીઓના હાથમાં મારી સત્તા આવવાથી તે પોતાની જાતને ખરેખર મહારાજા-ધિરાજ ગણવા લાગ્યો. અને મારી પ્રજામાં તે લોકપ્રિયતા મેળવી શકે એવી મેં એને જે તક આપી હતી તેનો લાભ લેઈ તેના દુષ્ટ હૃદયમાં મને રાજ્યાસનથી વંચિત કરવાની તીવ્રેચ્છા જન્યત થઈ. આ કારસ્થાન, મારા શત્રુ, નેપલ્સના સમજળ નૃપતિની સલાયતાથી તેણે ત્વરિત રીતે પાર પાડ્યું. ”

* કેટલાકના મનમાં એવી શંકાઓ ઉપસ્થિત થઈ કે તેણે તેના ભાઈ—મરહુમ રાજા—નો ખાનગી રીતે વધ કર્યો હતો અને તે એવા હેતુથી કે પોતે મરહુમ રાજાનો પુત્ર હેમ્લેટ જે રાજગાદીનો કાયદેસર વારસ હતો તેના હક્કને ખાતલ કરી રાજ્યાસન ભોગવે.

brother, the late king, with the view of marrying his widow, and ascending the throne of Denmark, to the exclusion of young Hamlet the son of the buried king, and lawful successor to the throne.

6 It was by desire of the king that the queen sent for Hamlet, that she might signify to her son how much his late behaviour had displeased them both; and the king, wishing to know all that passed at that conference, and thinking that the too partial report of a mother might let slip some part of Hamlet's words, which it might much import the king to know, Polonius, the old counsellor of state, was ordered to plant himself behind the hangings in the queen's closet, where he might, unseen, hear all that passed. This artifice was particularly adapted to the disposition of Polonius, who was a man grown old in crooked maxims and policies of state, and delighted to get at the knowledge of matters in an indirect and cunning way.

7 Antonio was the kindest man that lived, the best-conditioned, and had the most unwearied spirit in doing courtesies; indeed, he

was one in whom the ancient Roman honour more appeared than in any that drew breath in Italy.* He was greatly beloved by all his fellow-citizens; but the friend who was nearest and dearest to his heart was Bassanio, a noble Venetian, who, having but a small patrimony, had nearly exhausted his little fortune by living in too expensive a manner for his slender means, as young men of high rank with small fortunes are too apt to do. Whenever Bassanio wanted money, Antonio assisted him; and it seemed as if they had but one heart and one purse between them.

8 Bassanio confessed to Portia that he had no fortune, and that his high birth and noble ancestry was all that he could boast of; she, who loved him for his worthy qualities, and had

* Antonio was a noble and rich Venetian and he was never tired of performing noble deeds. It is no exaggeration in saying that Antonio was a real Roman of ancient fame and there was no man at that time in Italy who could well be compared with Antonio as far as kindness and generosities were concerned.

riches enough not to regard wealth in a husband answered with a graceful modesty, that she would wish herself a thousand times more fair and ten thousand times more rich, to be more worthy of him; and then the accomplished Portia prettily dispraised herself, and said she was an unlessoned girl, unschooled, unpractised, yet not so old but that she could learn, and that she would commit her gentle spirit to be directed and governed by him in all things; and she said, " Myself and what is mine, to you and yours is now converted. But yesterday, Bassanio, I was the lady of this fair mansion, queen of myself, and mistress over these servants; and now this house, these servants, and myself, are yours, my lord; I give them with this ring: " presenting a ring to Bassanio. Bassanio was so overpowered with gratitude and wonder at the gracious manner in which the rich and noble Portia accepted of a man of his humble fortunes, that he could not express his joy and reverence to the dear lady who so honoured him, by anything but broken words of love and thankfulness: and taking the ring he vowed never to part with it.

୨ The importance of the arduous task Portia had engaged in, gave this tender lady courage and she boldly proceeded in the duty she had undertaken to perform; and first of all she addressed herself to Shylock; and allowing that he had a right by the Venetian law to have the forfeit expressed in the bond, she spoke so sweetly of the noble quality of *mercy*, as would have softened any heart but the unfeeling Shylock's; saying that it dropped as the gentle rain from heaven upon the place beneath; and how mercy was a double blessing, it blessed him that gave, and him that received it; and how it became monarchs better than their crowns, being an attribute of God Himself; and that earthly power came nearest to God's in proportion as mercy tempered justice; and she bid Shylock remember that as we all pray for mercy, that same prayer should teach us to show mercy.

୧୦ When the cold winds of winter made the duke feel the change of his adverse fortune, he would endure it patiently, and say, "These chilling winds which blow upon my body, are true counsellors; they do not flatter, but repre-

16. Dare to be true; nothing can need a lie;
A fault which needs it most grows two thereby.
17. Immodest words admit of no defence,
For want of decency is want of sense.
18. Suspicion always haunts the guilty mind;
The thief doth fear each bush an officer.
19. It is excellent
To have a giant's strength; but it is tyrannous
To use it like a giant.
20. He that is down, needs fear no fall,
He that is low, no pride:
He that is humble, ever shall
Have God to be his guide.
21. We must do the thing we *must*
Before the thing we *may*;
We are unfit for any trust
Till we can and do obey.
22. He prayeth best, who loveth best
All things both great and small:
For the dear God who loveth us,
He made and loveth all.
23. Some have too much, yet still do crave;
I little have, and seek no more.
They are but poor, though much they have,
And I am rich, with little store.

24. I'll not willingly offend,
Nor be easily offended;
What's amiss I'll try to mend
And endure what can't be mended.
25. Let us, then, be up and doing,
With a heart for any fate;
Still achieving, still pursuing,
Learn to labour, and to wait.
26. Leaves have their time to fall,
And flowers to wither at the North-wind's breath
And stars to set;—but all,
Thou hast all seasons for thine own, O Death !
27. Catch then, O catch the transient hour;
Improve each moment as it flies;
Life's a short summer—man a flower—
He dies—alas ! How soon he dies !
28. There's hardly anything so small,
So trifling, or so mean,
That we may never want at all,
For service unforeseen :
And those who venture wilful waste,
May woful want expect to taste.
29. O happy who thus liveth,
Not caring much for gold;

With clothing, which sufficeth
To keep him from the cold:—
Though poor and plain his diet,
Yet merry it is and quiet.

30. I laugh not at another's loss;
I grudge not at another's gain;
No worldly waves my mind can toss;
My state at one doth still remain:
I fear no foe, I fawn no friend;
I loathe not life, nor dread my end;
31. The work that should to-day be wrought
Defer not till to-morrow;
The help that should within be sought
Scorn from without to borrow.
Old maxims these—yet stout and true—
They speak in trumpet tone,
To do at once what is to do
And trust ourselves alone.
32. They are slaves who fear to speak
For the fallen and the weak;
They are slaves who will not choose
Hatred, scoffing, and abuse,
Rather than in silence shrink
From the truth they needs must think;

- They are slaves who dare not be
In the right with two or three.
- 33 Honour and shame from no condition rise;
Act well your part, there all the honour lies.
- 34 'Tis distance lends enchantment to the view,
And robes the mountain in its azure hue.
- 35 When sorrows come, they come not single spies,
But in battalions.
- 36 Howe'er it be, it seems to me,
'Tis only noble to be good;
Kind hearts are more than coronets,
And simple faith than Norman blood.
- 37 Stone walls do not a prison make,
Nor iron bars a cage;
Minds innocent and quiet take
That for a hermitage.
- 38 If solid happiness we prize,
Within our breast this jewel lies;
And they are fools who roam:
The world has nothing to bestow;
From our own selves our joys must flow,
And that dear hut,—our home.
-

परिशिष्ट. १

Interchange of Parts of Speech.

Above (1) *adj.* :—The above extract is from Milton.

(2) *adv.* :—The facts mentioned above. (3)

prep. :—He lives above his means; above all.

(4) *noun.* :—The above is quoted from Milton.

After (1) *prep.* :—After his arrival. (2) *Conjunction*

or conjunctive adverb :—I came after he had

come. (3) *adv.* :— he came long after. (4) *adj.*

:—after—ages, the after period of his life.

All (1) *indef. num. adj.* :—All the boys have

passed. (2) *adj. of quantity* :—all my labour is

lost. (3) *noun.* :—our all is at stake. (4) *adv.*

:—all along; all over.

Any (1) *adj.* :—any amount. (2) *adv.* any longer.

As (1) *rel. pron.* :—Let me have such books as

will be of use to me. (2) *conj.*—as he is ill

he cannot come here to-day; slow as he is,

he is sure to succeed (as=though). (3) *relative*

or conjunctive adv. :—he trembled as he spoke;

he did as he was asked to do.

Before (1) *prep.* :—There is a tree before the house

(2) *adv.* :—I knew this before. (3) *conjunction*

or *conjunctive adv.* :—Do not go home before you have finished your work.

Better (1) *adj.* :—His house is better than yours.

(2) *adv.* :—he behaves better than you. (3)

noun :—their betters would hardly be found.

(4) *verb* :—he attempted to better his circumstances.

Both (1) *adj.* :—Both the men were rewarded.

(2) *conj.* :—(both and) both Rama and Hari

have passed. (3) *pron.* :—he has neither intelligence nor diligence but his brother has both. (5) *noun* when followed by of :—both

of them are well behaved.

But (1) *conj.* :—He is a rich man, but he is a great miser. (2) *prep.* :—None but Rama can

solve this problem; I cannot but go there (=I cannot do anything except &c.). (3) *adv.*

:—we are but of yesterday. (4) *rel. pron.* :—

There is none (or who is there) but will help the poor at this time of scarcity=there is none who will not &c.

By (1) *prep.* :—This slate is broken by Hari. (2)

adv. :—There was no one by.

Close (1) *verb* :—Our school closes at 5 P. M. (2)

noun ;—the war was brought to a close by a treaty. (3) *adj.* :—close friendship. (4) *adv.* :—It is close upon 5 o'clock.

Either (1) *pron* :—either of the books will serve our purpose. (2) *adj.* :—on either side of the road. (3) *conj.* :—either you or Hari must have done this.

Else (1) *pron.* :—is there anybody else ? (2) *adv.* :—nowhere else can it be found. (3) *conj.* :—I have not got anything with me, else I would help you.

Few (1) *adj.* :—few men are able to do it. (2) *pron.* :—few deserve pity. (3) *noun* :—a few of my friends have promised help to the famine-stricken people.

Enough (1) *adv.* :—I know you well enough. (2) *adj.* :—he has money enough to indulge in luxury. (3) *noun.* :—enough has been done for him.

For (1) *prep.* :—He has been rewarded for his honesty. (2) *conj.* :—he cannot come here, for he is ill.

Half (1) *noun* :—Half (of) the time is over. (2) *adj.* :—a half rupee; a half time man. (3) *adv.* :—a thing well begun is half done.

However (1) *adv.* :—However good he may be.

(2) *conj.* :—I cannot say anything in your favour. I shall not, however, say anything against you.

Little (1) *noun* :—Very little has yet been done.

(2) *adj.* :—he has taken very little trouble for this. (3) *adv.* :—he thinks very little of me.

Many (1) *adj.* :—Many books are worthless. (2) *pron.* :—many are of the same opinion with you. (3) *noun* :—a great many of those things are of rare excellence.

More (1) *adj.* :—more money is required for helping the poor (2) *noun* :—more than this cannot be said on the subject. (3) *adv.* :—he is more intelligent than his brother.

Much (1) *adj.* :—Much good has been done. (2) *noun.* :—much has been done for him. (3) *adv.* :—much obliged.

Near (1) *adj.* :—A near relation. (2) *adv.* :—come near. (3) *prep.* :—near his house. [Near in this expression may be considered as an adjective governing an objective case] (4) *verb* :—the ship neared the land: we are nearing our destination,

Neither (1) *pron.* :—Neither of us will go. (2)

adj. :—neither party agreed to the proposal

(3) *conj.* :—neither he nor his friend is to blame

Needs (1) *adv.* :—I must needs go (2) *noun.* :—be

governed by your need, not by your fancy.

(3) *verb.* :—he needs your help.

No (1) *adj.* :—No boy is allowed to go out (2)

adv. :—I shall no longer remain here.

None (1) *pron.* :—Have you any money with you?

I have none; none can do this. (2) *adj.*

:—silver and gold have I none, he is none

other than the prime minister. (3) *adv.* :—we

are none the wiser by it

Off (1) *adv.* :—to take off; hold off. (2) *prep.* :—what

a weight of grief was off his mind. (3)

interjection :—off, you fool.

One (1) *adj.* :—one boy. (2) *pron.* :—if you do so,

one may think you are guided by selfish

motives.

Only (1) *adj.* :—an only son. (2) *adv.* :— he did

it only for the good of his countryman. (3)

conj. :—do what you like, only see that you

to not do what is wrong.

Otherwise (1) *conj.* :— keep quiet, otherwise you

will be punished- (2) *adj.* :-it cannot be otherwise. (3) *adv.* :-a man otherwise great.

Past (1) *adj.* :-past events. (2) *prep.* :-half-past four. (3) *noun.* :-it is a thing of the past. (4) *adv.* :-the alarm of drums swept past.

Right (1) *adj.* :-the right man in the right place (2) *adv.* :-I am right glad to hear this. (3) *noun* :-you have no right to go there. (4) *verb* :-to right an injured person; to right wrong.

Round (1) *adj.* :-a round ball. (2) *prep.* :-the earth moves round the sun (3) *adv.* :-a wheel turns round. (4) *noun.* :-a round of applause. (5) *verb* :-to round the edges of anything.

Since (1) *adv.* :-he came here long since; I saw him a month ago and I have not seen him since. (2) *prep.* :-I have been ill since yesterday. (3) *adv. conj.* :-he has been ill since he came here. (4) *conj.* :-since he is ill, he should not work.

Some (1) *adj.* :-some books are useful (2) *pron.* :-some say that he is an honest man. (3) *adv.* :-some fifty men died of cholera last week.

Still (1) *adv.* :-he is still suffering from fever.
 (2) *adj.* :-the small still voice. (3) *nom.* :-the still of midnight. (4) *verb* :-to still the passion; with his name the mothers still there babes. (5) *conj.* :-he is ill, still he works as usual.

Than (1) *conj.* :-he is wiser than his brother.
 (2) *prep.* :-than whom; than Satan none higher sat; there are more than fifty boys in this class.

That (1) *adj.* :-that book is mine. (2) *dem. pron.* :-his style is better than that of his brother.
 (3) *rel. pron.* :-the book that you gave me is very useful. (4) *conj.* :-I know that he is a good boy; I say this that you may improve (purpose), now that you have come, my anxiety for you is over, (that=since). (5) *adv.* or *adverbial object* :-I shall return by the time that you will finish your work.

The (1) *art.* :-the man. (2) *adv.* :-the sooner you go home the better for you; the more, the merrier.

Then (1) *adv.* :-first prepare your lessons and then go to bed. (2) *conj.* :-if he can deceive us, then there is no one else whom we can

trust. (3) *adj.* :—the then king. (4) *noun* :—till then he can wait here.

Till (1) *prep.* :—you must remain here till 5 o'clock. (2) *conj. adv.* :—he must remain here till he recovers.

What (1) *inter. adj.* :—what book is that ? (2) *inter. pron.* :—what are you doing; (3) *comp. rel. pron.* :—you will have what you want (4) *adv.* :—what with sickness and what with want he has been reduced to a skeleton. (5) *interj.* :—what ! do you also speak against him ? (6) a *pronoun of exclamation* used as (a) an *adj.* or (b) an *adv.* :—as, (a) What a fool he is ! (b) What a foolish boy he is !

Yet (1) *adv.* :—he is yet in his room. (2) *conj.* :—he is ill, yet he works.

Worth (1) *adj.* :—this book is worth five rupees. (2) *verb.* :—woe worth the day. (3) *noun.* :—a man of real worth.

Wrong (1) *adj.* :—your statement is wrong. (2) *noun.* :—I have done you no wrong. (3) *verb.* you have greatly wronged your friend.

(Mukerjee.)

परिशिष्ट २.

Certain words take *particular* or *appropriate Prepositions* after them. A list of these is given below:—

Abhorrence <i>of</i> gambling.	Addicted <i>to</i> vice.
Abide <i>in</i> a place;	Adequate <i>to</i> a want.
<i>by</i> a decision, contract.	Adhere <i>to</i> a plan.
Absent <i>from</i> school, office;	Adjacent <i>to</i> a place.
<i>on</i> sick leave	Admission [access] <i>to</i> ;
Absorbed <i>in</i> study.	(entrance) <i>into</i> .
Abstain <i>from</i> food.	Admit <i>to</i> , <i>into</i> a school;
Accede <i>to</i> a request.	<i>of</i> an excuse.
Access <i>to</i> an office, a	Advantage <i>over</i> a person.
place.	Adverse <i>to</i> one's wishes.
Accompanied <i>by</i> a person	Affection <i>for</i> a person.
<i>with</i> something, state-	Afflicted <i>with</i> a
ments.	misfortune.
According <i>to</i> orders.	Afraid <i>of</i> anything.
Accountable <i>to</i> a person,	Agree <i>with</i> a man; <i>to</i>
<i>for</i> a thing.	a proposal.
Accused <i>of</i> a crime.	Agreeable <i>to</i> one's wishes.
Accustomed <i>to</i> hardships.	Aim <i>of</i> an object.
Acquainted <i>with</i> a person,	Akin <i>to</i> a person or
thing.	thing.
Acquit <i>of</i> blame.	Alarmed <i>at</i> a rumour.
Adapted [suited] <i>to</i> a	Alien <i>to</i> one's character.
thing; [fitted] <i>for</i> a	Alight <i>from</i> a horse;
purpose.	<i>on</i> the ground.

Alliance *with* a person
 or state.
 Allied *to* a thing; *with*
 a person.
 Allotted *to* one's share.
 Allude *to* an event.
 Ambitious *of* fame.
 Amount *[r.] to* five
 rupees
 Angry *at* a thing; *with*
 a person:
 Answer *to* a letter or call
for one's conduct.
 Anxious *for* promotion;
about the result.
 Appetite *for* food.
 Apologise *to* a person;
for a thing.
 Appeal *to* higher
 authority;
for help;
against the judgment.
 Applicable *to* a case.
 Apply *for* a post; *to* a
 person.
 Appoint *to* a post.
 Apprehensive *of* danger.
 Argue *with* a person;
for or *against* a thing.

Arrive *at, in* a place.
 Ashamed *of* failure.
 Ask *of, from* God; *for*
 bread.
 Aspiration *after, for* fame.
 Aspire *to, after* a post.
 Associate *with* a person
 or thing.
 Assure one *of* success.
 Astonished *at* the news.
 Atone *for* crimes.
 Attach *to* a person or
 thing.
 Attachment *to* a person
 or thing
 Attacked *with* a disease.
by an enemy.
 Attend [listen] *to* advice;
 [wait] *upon* a person;
 Attendance *at* school;
on, upon a person.
 Attentive *to* one's duties.
 Avail oneself *of* an
 opportunity.
 Averse *to* study.
 Awarded *to* a person;
for some excellencē.
 Aware *of* one's intention.

Backward <i>in</i>	Capacity <i>for</i> thought.
Mathematics	Care <i>for</i> the poor.
Bathe <i>in</i> water [or tears]	Careful <i>of</i> health.
Bear <i>with</i> one's weakness.	Careless <i>of</i> , <i>about</i>
Beg a thing <i>of</i> a person;	consequences.
<i>for</i> a pen.	Caution <i>against</i> mistakes.
Believe <i>in</i> one's honesty.	Cautious <i>of</i> giving
Belong <i>to</i> a person.	offence.
Bent <i>on</i> doing something.	Certain <i>of</i> success.
Bereft <i>of</i> friend.	Charge one <i>with</i> a crime;
Beset <i>with</i> difficulties.	payment <i>to</i> a person.
Bestow a thing <i>on</i> a	Cheat a person <i>of</i> a
person.	thing.
Beware <i>of</i> consequences.	Close <i>to</i> a person or
Blind <i>of</i> one eye;	thing.
<i>to</i> one's own fault.	Common <i>to</i> all.
Boast <i>of</i> strength, power.	Compare (show likeness)
Borrow <i>from</i> , <i>of</i> a person.	<i>to</i> ; [show relative
Bound <i>in</i> honour; <i>by</i> a	excellence] <i>with</i> .
contract	Compete <i>with</i> one; <i>for</i>
[ship] <i>for</i> Aden.	a prize.
Burst <i>into</i> tears;	Competent <i>for</i> a post.
<i>upon</i> a person or thing.	Complain <i>against</i> one;
Buy a thing <i>of</i> a person;	<i>of</i> a thing; <i>to</i> an
<i>from</i> a shop.	authority.
Call <i>on</i> , <i>upon</i> a person;	Complaint <i>against</i> a
<i>at</i> a place; <i>for</i> something.	person; <i>about</i> a thing.
Capable <i>of</i> doing a thing.	Comply <i>with</i> a request.

Composed *of* a material
Conceal a thing *from* a
person.

Concerned *at, about* a
mishap; *for* one's safety;
in business.

Concur *with* a person;
in one's decision.

Condemn one *to* death.
for a crime.

Condole *with* a person.

Confer (converse) *with* a
person; [discuss] *about*
a thing;
(give) a thing *on, upon*
one.

Confide *in* one; a secret.
to one.

Confidence *in* a person

Confident *of* success.

Confined *to* a place.

Conform (follow) *to* a
rule;
[agree] *with* one's
views.

Conformable *to* rules.

Congratulate one *on,*
upon one's success

Connive *at* one's faults.

Conscious *of* defects.

Consent *to* a proposal.

Consideration *for* a
person; *of* a matter.

Consist *of* materials;
in results

Conspire *against* authority.

Consult *with* a person;
on, about a thing.

Contact *with* a person
or thing.

Contend *with* rivals;
for, about something.
against enemies.

Contented *with* one's lot.

Contrary *to* rules.

Contribute *to* a fund.

Contribution *to* a fund
towards a project.

Control *over* a person
or thing.

Convenient *to* a person;
for a purpose.

Converse *with* persons;
on, about a subject.

Converted *to* Christianity
into money.

Convict a person *of* a crime.
 Cope *with* an enemy.
 Copy *from* a book; *after* model.
 Correspond [agree] *to* a thing; [write] *with* a person.
 Covetous *of* gain.
 Count *upon* one's help; *for* nothing.
 Crave *for*, *after* happiness.
 Cruel *to* animals.
 Cure a person *of* disease.
 Deaf *to* entreaty.
 Deal *in* a thing; *with* a person.
 Decide *on*, *upon* a course, *against* a party.
 Defective *in* sight.
 Defend one *from* harm.
 Deficient *in* English.
 Delighted *with* success; *in* doing something; *at* an opportunity.
 Deliver *from* a difficulty.
 Demand a thing *of* a person.

Depend *on*, *upon* a person.
 Dependent *on* a relative, *for* food.
 Deprive a person *of* a thing.
 Deserving *of* promotion.
 Desire *for* happiness.
 Desirous *of* success.
 Despair *of* success.
 Destitute *of* common sense.
 Deviate *from* the right path.
 Devoid *of* truth.
 Devote *to* one's success.
 Die *of* disease; *by* violence; *from* some cause.
 Differ *with* a person; *in* opinion; *from* anything.
 Different *from* a person, thing.
 Disagree *with* a person.
 Disappointed *of* a thing failed to get; *in* a thing got; *with* a person.
 Discourse *on*, *upon* a subject.

Disgusted <i>at</i> something. <i>with</i> a person.	Dull <i>of</i> hearing; <i>at</i> work.
Dishonourable <i>to</i> a gentleman.	Duty <i>to</i> a person.
Dislike <i>to</i> a person or thing.	Eager <i>in</i> a pursuit; <i>for</i> praise; <i>of</i> , <i>after</i> something.
Disobedient <i>to</i> a teacher.	Easy <i>of</i> access.
Displeased <i>with</i> a person; <i>at</i> one's conduct.	Embark <i>on</i> board a ship, <i>for</i> a place, <i>in</i> an undertaking.
Dispense <i>with</i> one's services.	Emerge <i>from</i> water.
Dispose <i>of</i> a property.	Employ <i>in</i> a work.
Dispute <i>with</i> a person; <i>about</i> something.	Empty <i>of</i> its contents.
Disqualified <i>for</i> a post; <i>from</i> competing.	Enamoured <i>with</i> a person; <i>of</i> something.
Dissatisfied <i>with</i> a person.	Encouragement <i>to</i> a person.
Dissimilar <i>to</i> a thing.	Encroach <i>on</i> , <i>upon</i> one's right.
Dissuade <i>from</i> an action.	Encumbered <i>with</i> debts.
Distinguish <i>between</i> two; one <i>from</i> another.	Endeavour <i>after</i> a thing.
Divide <i>into</i> parts; <i>between</i> two; <i>among</i> three or more.	Endowed <i>with</i> faculties
Doubtful or dubious <i>of</i> success.	Engaged <i>to</i> a person; <i>in</i> , works.
Dream <i>of</i> something.	Engraved <i>on</i> stone.
Due <i>to</i> a creditor; <i>from</i> by a debtor.	Enjoin <i>on</i> , <i>upon</i> a person.
	Enlarge <i>on</i> , <i>upon</i> a subject.
	Enlist <i>in</i> the army.
	Entangled <i>in</i> difficulties.

Entitled <i>to</i> an estate.	Faint <i>with</i> fear; at bloodshed.
Entrance <i>into</i> a place.	Familiar (known <i>to</i>) <i>to</i> one; (well acquainted) <i>with</i> one.
Entrust one <i>with</i> a sum; a sum <i>to</i> a person.	Famous <i>for</i> charity.
Enveloped <i>in</i> mist.	Fatal <i>to</i> one's hopes.
Envious <i>of</i> another's success.	Fatigued <i>with</i> labour.
Envy (<i>n.</i>) <i>at</i> one's success.	Favourable <i>to</i> a person; <i>for</i> action.
Essential <i>to</i> health.	Feed <i>on</i> rice
Exact payment <i>from</i> a person.	Fight <i>for</i> one's country; <i>with</i> against enemies.
Excel <i>in</i> knowledge.	Fill <i>with</i> water.
Exception <i>to</i> a rule.	Firm <i>in</i> purpose.
Exchange <i>for</i> a substitute <i>with</i> a person.	Fit <i>for</i> a post.
Exclusive <i>of</i> every expense.	Fond <i>of</i> fun.
Excuse (<i>v.</i>) one <i>from</i> work; (<i>n.</i>) <i>for</i> failure.	Fondness <i>for</i> fun, reading.
Exempt <i>from</i> taxes.	Foreign <i>to</i> a place.
Exhausted <i>with</i> fatigue.	Forgetful <i>of</i> one's promise.
Expert <i>in</i> archery.	Fraught <i>with</i> danger.
Exposed <i>to</i> heat.	Free <i>from</i> cares; <i>of</i> postage, charge.
Extricate <i>from</i> difficulties.	Frown <i>at</i> , <i>on</i> a person or thing.
Fail <i>in</i> one's business. <i>of</i> obtaining a thing.	Frugal <i>in</i> habits; <i>of</i> times.
Faithful <i>to</i> a friend.	Fruitful <i>in</i> resources.
Faithless <i>to</i> friends.	Fruitless <i>of</i> result.

Full <i>of</i> courage.	Hide a thing <i>from</i> a person.
Furnish one <i>with</i> a thing.	Hinder <i>from</i> going.
Gaze <i>at</i> a person or thing; <i>in</i> wonder; <i>on</i> a landscape.	Hope <i>for</i> better days; <i>of</i> recovery.
Gifted <i>with</i> eloquence.	Hopeful <i>of</i> success.
Glad <i>of</i> something gained; <i>at</i> what befalls another.	Hostile <i>to</i> an enemy.
Glance <i>at</i> an object; <i>over</i> a surface.	Hover <i>over</i> a place.
Grapple <i>with</i> difficulties.	Hunt <i>for</i> (seek closely) a thing.
Grateful <i>to</i> a person; <i>for</i> a favour.	Hurtful <i>to</i> anything.
Greedy <i>of</i> , <i>after</i> gain.	Ignorant <i>of</i> a thing.
Grieve <i>at</i> , <i>for</i> a bad turn. <i>for</i> a person.	Impatient <i>of</i> control; <i>at</i> an event; <i>for</i> payment.
Grumble <i>at</i> one's lot.	Impelled <i>by</i> necessity.
Guarantee <i>for</i> a person.	Impute blame <i>to</i> a person.
Guard <i>against</i> a person; <i>from</i> injury.	Incapable <i>of</i> doing a thing.
Guilty <i>of</i> misconduct.	Inclined <i>to</i> the right.
Hanker <i>after</i> wealth.	Incompetent <i>for</i> a post.
Happen <i>to</i> a person; <i>in</i> a place; <i>at</i> any time.	Inconsistent <i>with</i> truth.
Hatred <i>of</i> , <i>for</i> a person; <i>of</i> a thing.	Indebted <i>to</i> a person; <i>for</i> a thing; <i>in</i> a large sum.
Heedless <i>of</i> consequences.	Indifferent <i>to</i> one's complaints
Heir <i>to</i> a property; <i>of</i> some person.	Indignant <i>at</i> one's conduct <i>with</i> a person.

Indispensable to life.	Interfere <i>with</i> another; <i>in</i> some matter.
Indulge <i>in</i> smoking.	Intimate <i>with</i> a person.
oneself <i>with</i> wine.	Intoxicated <i>with</i> wine.
Infected <i>with</i> a disease.	Introduce <i>to</i> a person; <i>into</i> a place.
Infer <i>from</i> what has been said.	Inured <i>to</i> hard labour.
Inferior <i>in</i> quality; <i>to</i> an individual.	Invested <i>in</i> a fund; <i>with</i> authority.
Infested <i>with</i> rats.	Invited <i>to</i> a house.
Inflict punishment <i>on</i> one.	Involved <i>in</i> debt.
Influence <i>with</i> , <i>over</i> one; <i>on</i> what one does.	Irrelevant <i>to</i> the question.
Inform <i>against</i> a person; a person <i>of</i> a thing.	Jealous <i>of</i> one's renown.
Infringe <i>on</i> one's rights.	Jeer <i>at</i> a person.
Injurious <i>to</i> health.	Jest <i>at</i> a person.
Innocent <i>of</i> crimes.	Join <i>with</i> a person; <i>in</i> the pursuit; one thing <i>to</i> another.
Inquire <i>of</i> a person; <i>into</i> a cause; <i>about</i> something; <i>after</i> one's health.	Judge <i>of</i> a person or thing.
Insensible <i>to</i> shame or pain.	Knock <i>at</i> the door; one's head <i>against</i> a post.
Insist <i>on</i> , <i>upon</i> a course.	Laden <i>with</i> cargo.
Insolent <i>to</i> a person.	Lame <i>of</i> one leg.
Inspire <i>with</i> hope.	Lament <i>for</i> the dead.
Intent <i>upon</i> an object.	Laugh <i>at</i> a person.

Lax *in* principles.
Lean *on* a staff; *against*.
a wall.

Lenient *to* a person.

Liable *to* injury;
for one's actions.

Libel *on* a person.

Liberal *to* friends

Liking *for* a person
or thing.

Listen *to* advice.

Live *among* friends; *by*
labour; *on* rice; *with*
a relative.

Long *after*, *for* anything.

Marry (one) *to* a person;
for riches.

Meddle *with* a matter.

Meditate *on* *upon* a
subject.

Mindful *of* one's own
duty.

Mingle *in* society; *with*
a thing.

Mistaken *for* another
person; *in* one's
judgment.

Moved *at* the sight; *with*
pity; *by* entreaties;
to tears.

Mourn *for* the dead.

Natural *to* human beings.

Necessity *for* a thing;
of the case,

Need (n.) *of*, *for* clothing.

Negligent *in* dress;
of fame.

Obedient *to* parents.

Obliged *to* a person;
for something.

Observance *of* the
Sabbath.

Occupied *with* any
business; *in* reading.

Occur *to* a person.

Offend *against* politeness.

Offended *at* a thing;
with a person.

Offensive *to* good taste.

Officiate *for* a person;
in a post.

Operate *on*, *upon* a
patient.

Opposite *to* the bank.

Overcome *with* grief.

Overwhelmed <i>with</i>	Power <i>over</i> others.
sorrow.	Pray <i>for</i> pardon; <i>to</i> God.
Palatable <i>to</i> the taste.	Precaution <i>against</i>
Parallel <i>to</i> a straight line.	infection.
Partake <i>of</i> food.	Precious <i>to</i> a person.
Partial <i>to</i> one's friend.	Prefer labour <i>to</i> idleness.
Passion <i>for</i> music.	Preferable <i>to</i> poverty.
Penetrate <i>into</i> a secret.	Prefixed <i>to</i> a document.
Penitent <i>for</i> sins.	Preliminary <i>to</i> a case.
Perish <i>by</i> the sword; <i>for</i>	Prepare <i>against</i> defeat;
one's country; <i>with</i>	<i>for</i> action
hunger.	Preserve <i>from</i> decay.
Perplexed <i>at</i> difficulties.	Preside <i>over</i> , <i>at</i> a meeting.
Persevere <i>in</i> a business	Prevail <i>on</i> , <i>upon</i> <i>with</i>
Persist <i>in</i> one's opinion.	one; <i>over</i> enemies.
Pine <i>for</i> liberty.	Prevent <i>from</i> staying.
Play <i>at</i> a game; <i>with</i>	Prey <i>on</i> <i>upon</i> an object.
a person; <i>on</i> a musical	Pride (<i>n</i>) <i>in</i> one's birth;
instrument.	(<i>v</i> .) oneself <i>on</i> a thing
Plunge <i>into</i> water.	Proceed <i>against</i> a person.
Polite <i>in</i> manners; <i>to</i>	<i>with</i> a business begun;
neighbours.	<i>to</i> a new business.
Ponder <i>on</i> , <i>over</i> a subject.	Profit <i>by</i> an example.
Poor <i>in</i> circumstances	Progress <i>in</i> studies.
or spirit.	Prohibit <i>from</i> coming.
Popular <i>with</i> the mass.	Proof <i>of</i> guilt;
<i>for</i> one's honesty.	<i>against</i> temptation
Possessed <i>of</i> wealth;	Proper <i>for</i> the occasion.
<i>with</i> an idea.	

Protest *against* tyranny.
 Proud *of* wealth.
 Provide *for* persons;
 against mischance.
 Provided *with* means;
 for a person.
 Pry *into* one's secret.
 Punish *for* faults;
 with fines.
 Qualified *for* the post.
 Quarrel *over* a thing.
 with a person.
 Quick *at* Algebra; *in*
 perception.
 Ready *in* one's answer;
 at figures; *for* action.
 Reckless *of* consequences.
 Reckon *on* a profit;
 with servants;
 for the failure of a duty.
 Recover *from* a disease.
 Reconcile *with* friends;
 to one's fate.
 Reduce *to* poverty.
 Refer *to* a person or
 subject.
 Refrain *from* weeping.
 Regard *for* superiors.

Regardless *of* dress.
 Rejoice *in* one's own
 success; *at* the success
 of another.
 Relation *between* two;
 of one thing *to* another.
 Relations *with* a person.
 Relieve *from* distress.
 Rely *on* a person.
 Remedy *for*, *against* a
 disease.
 Remind a person *of* a
 thing.
 Repent *of* sins committed.
 Reply *to* a letter.
 Reproach one *for* a fault.
 Request *of* a person;
 for something.
 Rescue *from* danger.
 Resemblance *between*
 two; *to* a person or
 thing.
 Resolve *on*, *upon* a course.
 Resort *to* a place.
 Respect *for* a superior.
 Result (*n.*) *of* the
 examination; *from* a
 cause; (*v.*) *in* one's
 failure; *from* a source.

Responsible <i>for</i> a thing; <i>to</i> one.	Secure <i>against</i> , <i>from</i> danger.
Rest <i>in</i> a place; <i>on</i> a couch.	Seize <i>on</i> , <i>upon</i> prey.
Retaliate <i>on</i> an enemy.	Seized <i>with</i> fever.
Ratire <i>from</i> business; <i>into</i> private life; <i>upon</i> a pension.	Send <i>to</i> a place; <i>for</i> a person or thing.
Revenge oneself <i>on</i> another; <i>for</i> an injury.	Sensible <i>of</i> one's fault.
Revolve <i>in</i> the mind; <i>on</i> an axle.	Sensitive <i>to</i> insult.
Rid <i>of</i> a bad habit.	Shame <i>at</i> , <i>for</i> one's fault.
Rob one <i>of</i> one's property.	Shiver <i>with</i> cold.
Rule <i>over</i> a kingdom.	Shudder <i>at</i> the fearful idea.
Rush (<i>v.</i>) <i>against</i> , <i>upon</i> one; <i>down</i> a precipice; (<i>n.</i>) <i>of</i> people, wind.	Shocking <i>to</i> everyone.
Sacred <i>to</i> one's memory.	Shocked <i>at</i> the sight.
Sanguine <i>of</i> success.	Sick <i>of</i> the false world, fever.
Satisfied (convinced) <i>of</i> a fact; (pleased) <i>with</i> a little.	Similar <i>to</i> a thing.
Search <i>after</i> , <i>for</i> knowledge; <i>into</i> (examine) a matter.	Sin <i>against</i> the commandments
Second <i>to</i> none; <i>in</i> size.	Sink <i>into</i> the pond; <i>in</i> mire; <i>beneath</i> the yoke; <i>under</i> waves, burdens.
	Slow <i>of</i> speech; <i>at</i> work.
	Smile <i>upon</i> (favour, one; <i>at</i> (deride) one's fault.
	Snatch <i>at</i> an opportunity.
	Sneer <i>at</i> a person.

Solicit one *for* the help.
 Solicitous *of* a reply.
 Speculate *in* shares;
 on, upon political
 events.
 Spite *against* a person.
 Spurn *at* a person or
 thing.
 Stained *with* blood.
 Stare *at* a person;
 a person *in* the face
 Start *for, from* a place.
 Stick *to* one's principles.
 Strike *for* freedom; *at*
 a dog; one *on* the back;
 one's name *off* the roll.
 Strip a person *of* his
 goods; a tree *off* its
 bark.
 Strong *in* Mathematics.
 Struggle *for* existence;
 against difficulties.
 Stunned *with* a blow;
 at the bad news.
 Stumble *at* an object.
 Subject *to* tyranny.
 Submit *to* the authority.
 Subsequent *to* an event.

Subsist *on, upon* flesh.
 Substitute *for* another.
 Succeed *to* property;
 in work.
 Snfficient *for* a want.
 Suitable *to* the occasion;
 for the purpose.
 Supply a thing *to* a
 person; one *with* a
 thing.
 Sure *of* success.
 Suspicious *of* one's
 intentions.
 Surprised *at* an object.
 Surrender *to* the enemy.
 Sympathise *with* a person.
 Sympathy *for* the needy.
 Talk *of, about* something;
 with a person; *over*
 (discuss) a matter.
 Taste *of* what is enjoyed;
 for what we can enjoy.
 Temperate *in* speech.
 Tell *of, about* (narrate)
 the story; *on* (injure)
 constitution, health.
 Thankful *to* one; *for*
 favours.

Think *of*, *about* anything;
on, *over* his advice.

Thirst *for* water;
of knowledge.

Threaten one *with* a
lawsuit.

Tired *with* work;
of waiting.

Trample *upon* justice;
under foot.

Transported *with* joy;
to a foreign land.

Treat *of* (discuss) a
subject; *with* (negotiate)
the enemy.

Tread *on*, *upon* a worm.

Tremble *with* fear.

Trifle *with* one's feelings.

Triumph *over* the enemy.

True *to* one's word.

Trust *in* God; one *with*
money.

Uneasy *about* a thing.

Urge *upon* a person;
a fact *on* one's attention;
one *to* a thing.

Useful *to* a person;
for anything.

Vain *of* one's fine dress.

Vanish *from* the sight.

Versed *in* literature.

Vexed *at* a thing;
with one.

Victim *to* bad honour.

Vie *with* a person.

Void *of* sense.

Vote *on* *upon* a subject;
with, *for* a person.

Wait *upon* *on* (attend)
a person; *for* a person
or thing.

Want *of* knowledge,
money.

Wanting *in* intelligence.

Warn one *of* danger;
one *against* an enemy.

Watch *for* a person
coming; *over* one's
action.

Weary *of* delay;
with toil.

Wonder *at* something
strange.

Write *out* (copy) a letter;
to a person; *on*, *about*
a subject.

Yearn *for* a thing;
with impatience.
 Yield to the will of
 another.

Zeal *for* liberty.
 Zealous *in* a good
 cause; *for* liberty.
 (Basu).

Appendix III.

(Common Errors.)

NOUNS

Out of *the* door (for)
doors.
 A *couple* of hens—*two*
 Give *order*—*orders*, or
an order.
 A book of *travel*—*travels*.
Cloth-brush-clothes-brush.
 A *pair* of eggs—*couple*.
Blotting—*blotting* paper.
 He is my *elder*—*elder*
brother.
 His *advices* are good
—advice is.
 He has got *passable*
mark-pass-marks.
 He *eats* *vegetable*—
vegetables.
 Put it in *half*—*halves*
 or *two*.

He took *insult* at this
—offence.

Consult the *wish* of
—wishes.

My *circumstance* is bad
—circumstances are.

In the *boarding-boarding*
house.

PRONOUNS.

He went *his* home (omit)
Your's truly—*yours*.

I feel *myself* very ill
 (omit).

ADJECTIVES.

Give me a drink—*some*,
 or *something* to drink.

It is still *in life*—*alive*.

This bread is *old*—*stale*.

A *very* little number—
small.

Whole India—the whole of.
 He is seeking for an
 employment—some.
 He is a best boy—very
 good.

Much thanks—many.
Hundred men went—a
hundred.

ARTICLES.

Put it to test—the test.
In morning—in the.
 He is in temper—a temper
 Let us go out for walk
 —a walk.

Quarter past 10—a quarter.
 During the Christmas
 (omit)

On the New Year's day
 (omit)
 Both are same—the same.
 Here is a news for you—
 (omit).

VERBS.

Kindle a fire—(better)
light.
 I feel a sweet smell
 —smell.
 He took a fever—was

taken or seized with,
or had.

He looked to be angry
 appeared to be, or
 looked.

It is worth looking—seeing.
 I regret for it—am sorry
 for or regret it.

I find no pain—feel.
 Give the exam.—appear
 at, in.

He spoke a lie—told.
 He has given his
 resignation—given in,
 sent up, or tendered.

ADVERBS.

He has been ailing
 —unwell.

Some better—somewhat,
 something, or a little.

You are very right—quite.
 Will go just now—presently.

PREPOSITIONS.

Throw it in fire—into the.
 It is difficult to me—for
 They are in good
 terms—on.

It is founded in truth—on

He is acquainted *to* you
-*with* or *known to* you.

He is *in* the point of
death-*at*, *on*

He came *in* India-*to*.

The examination will
begin *from* Monday-*on*.

I saw him *on* the street-*in*

Put it *in* your pocket-*into*

Under your disposal-*at*.

You resemble *to* him
(omit).

Who superintends *over*
the work-(omit).

Don't pick *up* a quarrel
(omit).

Go *to* home-(omit).

Recommend *for* him
(omit).

He lives *at* London-*in*.

IDIOMS.

I *care it a fig*-I do not

care a fig for it.

What *like is it*-what
is it like ?

Give him *milk & bread-*
bread & milk.

I solicit *your favour of*
granting me &c.-I
solicit *the favour of*
your &c.

Have you a knowledge
of English-do you
know &c.?

Till *my life* or till I live-
during my life or till
the end of my life.

English knowledge-know-
ledge of English.

8-30 o'clock train-(omit),
but "8 o'clock train"
is correct.

Take *meal-one's meals.*

(Basu).

Appendix IV.

A. B. C. of right study.

Advice to the students.

—What a good student should value above all.—

A. Air (pure and plenty).	P. Punctuality and Patriotism.
B. Benevolence.	Q. Quietude, Quotations of the eminent poets.
C. Cricket, Concentration, Cheerfulness.	R. Religion, Regularity, and Respect for elders.
D. Diligence.	S. Simplicity and Science.
E. Exercise.	T. Truth-telling.
F. Faith in God.	U. Usefulness of time.
G. Genuine gentlemanliness, and Gymnasium.	V. Virtue, Vegetarian food, and Ventilation.
H. Health.	W. Weal. (First public and then personal.)
I. Intellectual pursuits	X. X'mas holidays.
J. Justice.	Y. Yearnings for knowledge.
K. Knowledge.	Z. Zest for work.
L. Love.	
M. Maxims of morality.	
N. Nobility.	
O. Obedience.	
-

Errata.

Page.	Line.	For.	Read.
42	14	Constructin.	Construction.
45	11	Conjugte.	Conjugate.
47	2	Befrien.	Befriend.
59	14	તે ખાસ.	તે -પર ખાસ.
82	11	house.	house.
110	10	as.	is.
110	17	seizes	overtakes.
